YÖN

HAFTALIK GAZETE

KOALİSYONDA ÇATLAMA

Meclis nereye gidiyor?

Yıl : 1 - Sayı : 19 25 NİSAN 1962 100 Kuruş

OKUYUCU'DAN YÖN'E

UZAKTAN

Yön'ün yurt dışında uyandırdığı tepkilerden bazılarını size iletmek istiyorum. İlk sayınız, Amerika'da *alışılagelenden daha çabuk duyuldu.* Beyannameniz hemen tartışma konuları arasında yer aldı. İngiltere'den, Kanada'dan, Fransa'dan aldığımız mektuplar Yön'ü görüp *görmediğimizi soruyorlar,* vatandaşlar muhtelif vasıtalarla Yön'ü elde etmek istiyorlardı. İleri sürdüğünüz «Milli gelirin hakçasına bölüşülmesi, çalışan sınıfların adam gibi yaşama hakkı, emeğin hoyratça sömürülmesine son verilmesi, kalkınmanın ağır yükünü az *gelirlilere* yükletmemek, ekonomik hayatta devletçilik» gibi fikirler itirazla karşılaşmadı. Denebilir ki, yurdumuzda süregelen «inanç yokluğu» ortasında tutunacak bir dal *yerine bile geçti. Umumi* bir tasvip gördü. Ancak çeşitli inanç sahipleri bunları kendilerine göre ayrı ayrı yorumladılar:

Kimine göre bu toplum ideali, ilk yıllarında, *temiz müslümanlığın* ileri sürdüğü görüşten başka *bir şey değildi.* Peygamber ve Dört Halife devrinin müslümanlık anlayışı böyle bir sosyalist temele dayanıyordu. «İnsanlar bir tarağın dişleri gibi birbirine eşittir» diyen Peygamber sözü, köleliği yasaklayan hükümler, adale*ti üstün tutan,* çalışmadan kazanmayı haram gören ,emeği kutlu bilen, faizi günah sayan, dünya malına tapmayı lânetliyen ilk çağ müslümanlığının inanışları Yön'ün ileri sürdükleri ile uyuşan fikirlerdir. Eğer Mustafa Kemal 1. Büyük Millet Meclisinde yaptığı gibi Müslümanlığın ilk devirlerindeki sosyal-cumhuriyet esaslarına dayanmakta devam etseydi, İslâmiyeti devletin dışına iteceğine *onu temiz şekline getir*meye gayret etseydi, sosyalizme giden sağlam yol tutulmuş olurdu.

Kimilerine göre de Yön'ün tutumu Mustafa Kemal'in ekonomik görüşünden *gelmektedir.* Mustafa Kemal «Devletimizin iktisadi prensibi nedir?» sorusuna şöyle cevap vermişti: «Dünyada iki mühim iktisadi ekol tatbik edilmektedir. Büyük Harbin sonunda komünizm de tatbik edildi. Fakat halka vadedilen şeyler aynen temin edilemedi. Ruslar bazı prensiplerinden geri döndüler. Bir inkilâba teşebbüs edip sonradan dönmektense ağır ağır ilerlemek en doğru yoldur. İ*kinci ekol liberalizmdir.* Bu da eskimiştir. Bizim Türkiyede tatbik ettiğimiz ekol (devletçilik - etatizm) dir. En ileri iktisadi yol budur.» Bu yorumu yapana göre eğer Atatürk *sonradan Celâl Bayarın* temsil ettiği büyük sermayedarlar grubunu tutmasa da bu ekolü devam ettirseydi Yön'ün ekonomik teklifleri tatbik edilmiş olacaktı.

Farklı *bir* yorum da Yön'ün ekonomik görüşü*nü Ziya Gökalp - Mehmet* Emin milliyetçiliğine bağladı. Gökalp 1923 te yazdığı Yeni Türkiyenin Hedefleri adlı makalesinde diyordu ki: «Halkçıların en büyük vazifesi cemiyetteki *sun'i* müsavatsızlıkları ortadan kaldırmaktır. İnsanlar dünyaya gelirken müsavi haklara malik olmalıdırlar. Hiç bir çocuk dünyaya esir veya serf olarak gelmemelidir. Hiçbir çocuk hayatının ilk çağlarında sütsüz ve ba*kımsız kalmamalıdır.* Kimbilir fakir çocuklar arasında ilerde birer dâhi olmak kabiliyetinde nice istidatlı gençler vardır. İyi beslenmemek, tahsil ve terbiye görmemek yüzünden cemiyet *bunların feyizli* dehalarından mahrum kalıyor. Halbuki zenginlerin çocukları arasında da kabiliyetsiz, gabi ve tenbel olanlar çoktur. Bunlar kuvvetli gıdalarla beslenerek, muntazam mekteplerde tahsil ve terbiye görerek cemiyetin müdür (idareci) sınıfları arasında mühim mevkiler işgal ediyorlar. Zeki fertleri rençberlik eden ve gabi fertleri en mühim müesseselerin başlarına geçen bir *cemiyet yükselebilir mi?»*

Kimisi de Yön'ün teklif ettiği sosyalizmi İsmet Paşa'nın ideallerine bağladı. Paşa daha Sivas demiryolunun açılışında verdiği nutukta «Halk Partisinin iktisadî görüşü mutedil bir devletçiliktir» demişti. 1940 yılından sonra geliştirdiği Köy Enstitüleri hareketi, Toprak reformu kanunu bunun en açık delilleridir. Üstelik Yön bugün hükûmet çevrelerince «tekfir» edilmiyorsa bu İsmet Paşadan gelmektedir.

Dinler ve mezhepler tarihi üzerinde çalışan bir arkadaş başka yönden bir yoruma girişti. Ona göre, Müslüman ortaçağı zengin idareci sınıfların dini halini alan müslümanlığa karşı sosyalist esasları benimseyen batını mezhep ve tarikatları ile doludur. İştirakiyyun mezhebinin büyük bilgini Şahabeddin *Suhreverdi'den, onun tesi*riyle bu felsefeyi benimseyen Selçuki hükümdarı Kılıç Aslan'dan sürüp gelen bu çizgi Simavnalı Şeyh Bedreddin ve Baba İshak isyanlarında devam *etmiş, nihayet halveti, ale*vi-kızılbaş tarikatlarına kadar girmiştir. Herkesin kazancını dergâha getirdiği, Pir'in bunları hakçasına bölüştürdüğü böylece «açların doyduğu, çıplakların giydiği» devirler Türk tarihinde, Anadolu *halkı arasında olagelmiş*tir. Birinci Büyük Millet Meclisinde sosyalist görüşleri bazı Şeyh efendilerin savunması bu yüzdendir.

Son bir yorum da Yön'ün ekonomik görüşü ile Reşat *Şemsettin arasında*da bir bağ kurdu. Ona göre *Sirer* 1945 yılında Ülkü dergisine (Yeni seri sayı 94) yazdığı İngiltere Seçimleri adlı yazısında diyormuş ki: «İşçi Partisinin iktidara gelmesinden memnunluk duyuyoruz. Bunun sebebi halkçılık ve *devlet*çilik şiarımız dolayısiyle bir sosyal demokrat partisi olan Labour Parti'nin demokratik ve devlet sosyalistliği şiarlarına karşı duymamız tabii olan ya*kınlıktır.* Madenlerin millileştirilmesi, İngiliz Bankasının *devlet bankası ha*line gelmesi, ekonomi teşebbüs ve faaliyetlerinin kamu faaliyetleri bakımından denetlenmesi İngiliz İşçi Partisinin ana programıdır. Bunların ne demek olduğunu biz biliriz. Muhafazakârların yerine Labour Parti'nin geçmesi bu*nun için bize umutlar ve*riyor.» Arkadaş demek is*ter ki, eğer* İsmet Paşa Sirer'i harcamasa, ya da Sirer'in elinde büyük imkânlar olsa Yön'ün ileri sürdüğü, hem de İngiliz İşçi Partisininkine pek benzeyen ekonomik görüşü gerçekleştirebilirdi.

Yukarıdaki yorumların Yön'ün tutumu ile ne dereceye kadar bağdaştığını *bir yana bırakalım. Önem*li olanı Yön'ün teklif ettiği yeni devletçiliği çok farklı görüşlere sahip olan kişilerin paylaşmasıdır. Bu, Yön hareketinin hem büyük gücünü gösteriyor, hem de onu dejenere edecek zaafların neler olduğunu açığa vuruyor.

Ziya Gökalp bir yandan yukardaki fikirleri savunur, ağalığın ve mütegallibeliğin yok edilmesini de öğütlerken, bir yandan yalnız komünizme değil *sosyalizme de karşı olduğu*nu açıklamıştır. Atatürk bir *yandan devletçi esasları* tatbik ederken, öte yandan onun devri boyunca *öz çı*karından başka bir şey düşünmeyen, hoyrat Türk sermayedarlığının teşekkülü önlenememiştir. Sirer bir yandan İngiliz İşçi Partisini, Yön'ün ifadele*rine pek benzeyen sözler*le alkışlarken, bir yandan köylü çocuklarının kütle halinde okumasını baltalamış, hür düşüncenin umacı gibi peşine düşmüştür. Kısaca belirttiğimiz bu çelişmeler daha da ileri götürülebilir: Dış poli*tikada; faşist, komünist ve* müstemlekelerle münasebetler hususunda, din bahsinde, tarih ve felsefe anlayışlarında yukarda sayılan görüşler arasındaki çatışmalar, görüş sahiple*rini birbiriyle kanlı bı*çaklı edecek kadar büyüktür.

Yön Türk tarihinin derinliklerinden kopup ge*len, pek farklı görüşlere* kendini kabul ettiren sağlam bir zemine ayak basmıştır. Ancak, bu sağlam ekonomik temel mütecanis bir dünya görüşü halini almazsa tıpkı ötekiler gibi kolayca çıkmaza gidebilir. Türk tarihinin büyük *sosyal hareketleri, din.* tarih, fikir akımları, politi- ve sosyal mücadeleler Yön'ün açısından ele alınıp yeni bir senteze varılmadıkça bu tehlike mevcut olacaktır. Yön kimlere karşı *ve kiminle beraber oldu*ğunu şimdiye kadar kurulagelen dengelerin hiçbirine esir olmadan tayin etmek zorundadır. Sanırım ki bu, toplum meselelerini çözmek için pek farklı sistemler teklif eden zıt görüşler arasında yeni ba*zı çatışmalar ve birleşme*ler ortaya çıkacaktır. O vakit bir yandan halkın zararına bir sistemi ortaya sürenin, öte yandan halkla sağlam bağlar kurması gibi paradoksal görünen bir netice duruluğa kavuşacak, halkın gerçekten *faydasına* sistemler teklif edenlerin halka karşı kimseler tarafından desteklenmesi gibi garip bir durum ortadan kalkacaktır. Yön bu çetin sentezi yapabilirse Türk sosyalizmi hiç *şüphesiz çok sağlam esas*lar üzerine oturacaktır. Yoksa bir zamanlar nasıl meşrutiyetin ilânı her derde deva sanılmışsa, şimdi de devletçilik tek başına böyle toptancı bir inanç olarak benimsenir —ki biz buna pek düşkü*nüz*— ve peşinde sürüklediği karmakarışık kütlenin içinde belki kolayca iktidara gelir; fakat. Türkiye'de sosyalizmin de iflâsını ilân etmiş olur.

Los Angeles, Nisan

Dr. Turhan T[illegible]

Çağrı

YÖN, çeşitli çevrelerden gelen sabotajlara karşı karşıya bulunmaktadır. YÖN, azimli okuyucu kütlesinin desteği ile, onu batırmak isteyenlerin emellerini boşa çıkarmayı ve güçlükleri yenmeyi bilecektir. Mücadeleyi kolaylaştırmak ve gazeteyi daha mükemmel bir hale getirmek için, YÖN *okuyucularını abone olmaya ve tanıdıklarını a*bone yazılmaya teşvike çağırıyor.

YÖN'e abone olunuz ve tanıdıklarınızı YÖN'e abone ediniz

YÖN, bu maksatla

«UCUZ ABONE SERVİSİ»

kurmuştur. Yıllık abone 40, 6 aylık abone 20 liradır.

Abone için müracaat adresi:

P.K. 512 — İstanbul

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

YÖN

İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu, Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu

(BASIN AHLAK YASASINA UYMAYI TAAHHÜT ETMİŞTİR)

İDAREHANE: BAKANLIKLAR — ANKARA. ATATÜRK BULVARI 137/8 Telefon: 12 72 88 ★ İstanbul Bürosu: Mollafenari sokağı 32 Cagaloglu, Posta kutusu: 512 — İstanbul, Telefon 228315 ★ Dizilip basıldığı yer: VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. — İSTANBUL

ABONE: Yıllığı (52 sayı) 50 T.L., altı aylığı (25 sayı) 25 T.L., üç aylık (13 sayı) 12:50 T.L.'dır. Öğretmen ve öğrencilere indirimli abone tarifesi: Yıllık 40 T.L., altı aylık 20 T.L., Üç aylık 10 T.L.'dır. Yurt dışı abonelerinde posta ücreti tutarında ilâve yapılır.

İLÂN: Beher sütunda santimetresi 25 T.L. dır. 1, 3, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul edilmez. Renkli ilânlar özel tarifeye ve pazarlığa tâbidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaşmalar yapılır. İlânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet kabul olunmaz.

Rejimin güçlükleri

BAKIŞ

Aradan iki ay geçmeden, 22 Şubat öncesi günleri sanki geri gelmiştir: Vatan sathında ümitsizliği ve bezginliği artıran af kasırgası, siyasî hayatı altüst etmekte, koalisyona endişeli günler yaşatmaktadır.

Aslında buhranın kendisi önemli değildir. Halen liderleri ve partileri birbirine düşüren af konusunda, temel bir anlaşmazlık yoktur. Zira, hiç kimse 22 Şubat affına karşı değildir. Hiç kimse Kayseri affına hayır dememektedir. Hükûmeti devirmek için kuvvetli bir temayül de görülmediğine göre, af tartışmalarının yarattığı buhranın, normal olarak atlatılması lâzımdır.

Önemli olan, ciddî bir çalışma devresine gireceğimiz ilân edildiği halde, siyasî hayatın sun'i çekişmelerden bir türlü kurtulamaması ve bunun en iyimser çevrelerde bile yarattığı inanç buhranıdır. İnanılmayan bir rejim, ağır iktisadî şartlar altında «ehveni şer» sayılmaktan kolayca çıkar.

Parlamento ve kalkınma

Meseleyi çok daha basit şekilde ele alalım: Koalisyonun iki kanadının da hem fikir olduğu sun'i bir meselede dahi, Hükûmetin mevcudiyeti tehlikeye düşer, liderler biribirine girer, partilerde fırtınalar kopar ve en kıymetli zamanlar bu iş için harcanırsa, gerçek menfaatlere dokunan ciddî meseleler nasıl çözülecek?

Sıra artık çoktan ciddî meselelere gelmiştir: Yüzde 7 kalkınma hızı sağlayacağız, diyoruz. Bunu beceremezsek sonumuzun felâket olduğunu söylüyoruz. Fakat, Batılı dostlardan istediğimiz yardımları alsak dahi, Devlet gelirlerinin bugünkü seviyesi ile, bu hızı gerçekleştirmeye imkân yoktur. Devlet gelirini artırıcı tedbirlere gidilmesi şart. Yeni gelirler bulunmazsa plân yarı yolda kalacak.

Hükûmetin halen karşı karşıya bulunduğu en ciddî mesele bu. Kalkınma plânını yürütmek için, parlamentodan, gerekli imkânların sağlanması lâzım. Bu nasıl olacak?

Bu bakımdan parlamento, şimdiye kadar çok kötü bir imtihan verdi. Meclislerde hâkim zihniyet «devlet versin, fakat hiçbir şey istemesin» şeklindedir. Maliye Bakanı, hangi teklifle gelirse gelsin, Mecliste ve komisyonlarda yenilgiye uğruyor. Meselâ, Maliye Bakanı, bütçesinde, komisyonca yapılan 134 milyon liralık artışı önliyememiştir. Mecliste, masraf kanunları yığılmaktadır. Maliye Bakanının muhalefetine rağmen, bütçe masraflarını arttırıcı kanunlar, parlamentodan kolayca geçmektedir.

Masrafları çoğaltan parlamento, Devlet gelirlerini azaltma temayülündedir. Bakanın, çiftçilerin ve esnafın vergilerini hafifletmek maksadıyla getirdiği iki kanun tasarısı ilgili komisyonda ve parlamentoda reddedilmiş, milletvekillerinden gelen kanun teklifleri ise kabul olunmuştur. Bu tekliflerin gayesi, zirai gelir vergisini ve esnaftan alınacak olan götürü vergiyi kuşa çevirmektir.

Kısaca, parlamento gerekenin tam aksini yapmakta, Maliye Bakanı yenilgiden yenilgiye uğramaktadır. Hükûmet bu durumda ya enflâsyona gitmek, ya da yatırımlardan vazgeçmek zorunda kalabilecektir.

Bu tersine gidiş nasıl değiştirilecek? Her meselede İnönü'nün ağırlığı mı ortaya konacak? Fakat, İnönü'nün bile, gerçek menfaatlere dokunan kanunlarda, başarı sağlaması güç. Başbakanın, 147 lerin dönüşünü bütün partiler istediği halde, ilgili komisyonu istifa ile tehdit zorunda kaldığını hatırlıyalım. Herkesin birleştiği af konusunda da, Başbakan istifa silâhını kullanmaktan başka çare bulamamıştır. Çok korkulur ki, vergi kanunlarının geçmesi için Başbakanın her maddede «istifa ederim» diye ortaya çıkması gereksin. Mütemadiyen kullanılmasına ihtiyaç olan bir silâhın çok çabuk işlemez hale geleceği aşikârdır.

Menderes'in delice bir enflâsyona tamamen kendi arzusuyla gittiğini sanmamak lâzım. Menderes enflâsyonunda masraf taleplerinin azameti ve gelirleri artırmanın güçlüğü önemli bir rol oynamıştır. D.P grubuna istediğini yaptırdığı söylenen kudretli Menderes, ezici bir çoğunlukla kazandığı 1954 seçimlerinden hemen sonra, prestijinin en yüksek olduğu ve zirai gelirlerde büyük artışlar sağlandığı bir devrede, kürsüden ısrarla yalvarmasına rağmen, arazi vergisinde önemsiz bir artışı gerçekleştirememiştir.

Bu durumda, az çok birşeyler yapma zarureti, ister istemez enflâsyona götürmektedir. Öyle görünür ki, zengini daha zengin, fakiri daha fakir yapan enflâsyan, bizim parlmanter hayatın kaçınılması kolay olmayan bir hastalığıdır.

Parlamento ve sosyal adalet

Geniş çapta bir enflâsyondan korunmak için kısmen vergilendirme yoluna gidilse bile, bu, vergi adaletsizliğini arttırıcı yönde olmaktadır. Ücretlilerin ağır şekilde vergilendirilmesi ve vasıtalı vergilerin en ufak bir sosyal düşünceye yer vermeden arttırılması değişmez kaidedir. Başka yerlerde sosyal adaleti gerçekleştirmenin temel vasıtalarından biri olan arazi ve veraset gibi servet vergileri, memleketimizde fiilen mevcut değildir. Vasıtalı vergilerde, lüks mal ve hizmetleri daha çok, zaruri ihtiyaç maddelerini daha az vergilendirmeye çalışan bir adalet düşüncesine rastlanmamaktadır. Ancak Millî Birlik Hükûmeti zamanında devlet gelirini arttırmak ve vergi adaletini sağlamak için bir gayret gösterilmiştir. Arazi vergisi nisbetinin arttırılması, en az geçim indiriminin çoğaltılması, ücretler için gider indirimi tanınması, Gelir Vergisi nisbetlerinin düşük gelirlileri koruyacak şekilde ayarlanması, Gelir Vergisi muafiyetlerinin azaltılması, Kurumlar Vergisi nisbetinin yükseltilmesi ve servet beyanının konulması bu yolda atılmış adımlardır. Fakat çok partili hayat yeniden başlayınca hastalık nüksetmiştir: Gelir Vergisi Kanunu, dar gelirlilere tanınan avantajları kaldıracak ve varlıklı sınıflara geniş tâvizler verecek şekilde değiştirilmek istenmektedir. Parlamento çoğunluğu M.B.K. nin vergi kanunlarına karşıdır. Bu çoğunluğun sosyal adalet anlayışını apaçık ortaya koyan sayısız örnekler bulmak kabildir: Meselâ neden çok az sayıda mükellefi ilgilendiren servet beyannamesi usulünün kaldırılması için Meclis gruplarında kararlar alındığı halde, grev kanununun gecikmesine aldırış edilmez?

Neden memurların yüzde 15'lerini veremiyen ve işçi ücretlerine zam yapamıyan bir hükûmet, dar gelirli ücretlilerden tasarruf bonosu kesilmesine son vermekte acele etmez de, bina vergilerini derhal hafifletmeye ihtiyaç duyar?

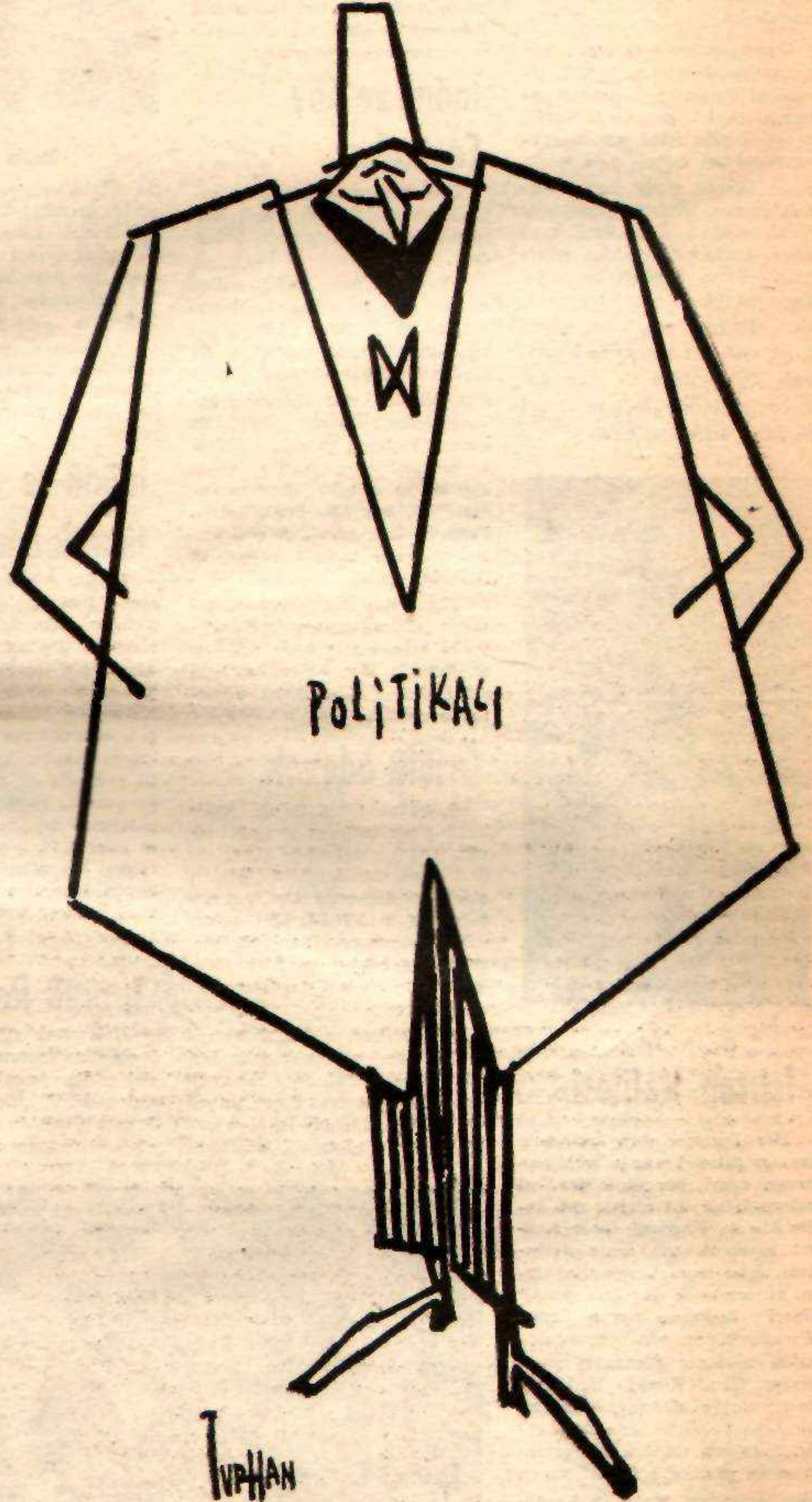
Neden arsa spekülasyonuna kimse ses çıkarmazken, arsa spekülasyonu yüzünden ortaya çıkan gecekonduların yıkılması tabii karşılanır?

Neden ağaların istismarından, toprak dağılışındaki adaletsizlikten söz açılmaz, Kadirlideki gayri meşru su ticaretine bir şey denmez de, ağa istibdadını anlatan «Yılanların Öcü» eseriyle uğraşılır?

Neden ziraatten Gelir Vergisi alınmasını durdurmak için yüze yakın imzalı kanun teklifleri yapılır da, ücretlilere özel bir vergi indirimi tanımak kimsenin aklına gelmez?

Örnekleri daha fazla çoğaltmaya lüzum yoktur. Parlamentonun bugünkü sosyal yapısı, sayıca üstünlüklerine rağmen, emekçi kütlelerin sesinin gereken ölçüde işitilmesine elverişli değildir. Mahdut sayıdaki varlıklı sınıfların menfaatleri, parlamentoda çok daha iyi şekilde korunmaktadır. Tek kelime ile, parlamentoda muhafazakâr kuvvetler çoğunluktadır. Böyle bir çoğunluğa dayanarak sosyal adalet içinde hızlı kalkınma nasıl gerçekleştirilebilecektir? Güçlük buradadır. Bugünkü siyasî buhranın temel sebebi budur: Gittikçe ağırlaşan iktisadî ve sosyal şartlar, büyük halk kütlelerinin memnuniyetsizliğini arttırmaktadır. Memnuniyetsizlik parlamentoda çok az sayıda temsil edilen toplumun ileri ve dinamik kuvvetlerine sirayet etmiştir. Bu şartlar, sosyal adalet içinde hızlı kalkınmayı ve bunun gerektirdiği eğitim, vergi ve toprak reformları gibi hamlelere girişmeyi zarurî kılmaktadır. Halbuki parlamentoda kuvvetini bugünkü düzenin muhafazasından alan bir çoğunluk vardır. Bu çoğunluk, ileri hamlelere karşıdır.

Siyasî gücü elinde tutan muhafazakâr kuvvetlerin, sosyal ve iktisadî gidişe ayak uyduramamaları, rejimi dengesizliğe doğru itmektedir. Toplumun dinamik unsurları, bu kuvvetleri ileri gidişe zorlamakta, onlar ise direnmektedir. Rejimin dengeye kavuşması ve bugünün Türkiyesinin ihtiyaçlarına cevap verebilmesi, bu tezadın ortadan kaldırılmasına bağlıdır.

BİR NUMARALI HALK DÜŞMANI

Doğan Avcıoğlu

Memleket meseleleri

CKMP Genel Başkan vekili olan Hasan Dinçer, «her dem müstafi» sabık Genel Başkanı Osman Bölükbaşının cakalı pozlarını taklit ederek Başbakanlık merdivenlerinde göründüğünde gazeteciler etrafını sardı. 22 Şubatçıların affı, Koalisyondaki buhran gibi karışık bir takım meselelerin görüşüldüğü, İnönü — Dinçer sohbetinden sonra gazeteciler CKMP'nin yeni başından sordular: «İçerde neler görüşüldü?» Dinçerin cevabı kısa oldu: «Memleket meseleleri.»

Gazetecilerden biri söze karıştı ve «yani efendim, işsizlik, piyasadaki durgunluk, toprak reformunun nasıl gerçekleştirileceği, beş yıllık plân falan gibi memleket meseleleri mi?» diye sordu. Hasan Dinçer, ertesi gün gazetelerde çıkacak haberleri hesaplamış olacak ki süratle cevap verdi, «yok canım, bunları da nereden çıkardınız?» Sonra duraladı, bu meselelerin gerçekten memleket meseleleri olduğunu hatırlamış olacak ki, ilk «yok canım» ını tevil zımnında şöyle hafifçe bir, «son durumları görüştük» dedi ve süratli adımlarla oradan uzaklaştı

Hasan Dinçer

«Istırap Kafilesi»

Her Tanrının günü, birisinin kapısını çalan Yassıada mahkûmlarının eşleri, her türlü protokol anlayışını alt üst ederek sırf kadınlıklarına güvenerek önce Kuvvet Komutanlarını, sonra Başbakanı, daha sonra Cumhurbaşkanını, bu arada bir kaç kere de AP Genel Başkanını ziyaret edip, Kayserid-kilerin affı konusunda şefaat ve âtıfet dilendikten sonra nihayet Genel Kurmay Başkanına da gittiler. Fakat Anayasa bilgileri biraz zayıf olan bu hanımlar, Cevdet Sunaydan alabilecekleri cevapların en güzelini aldılar. Sunay, Dior kreasyonu meraklısı bu hanımlara azıcık sert, «Biz askeriz, siyasî af hükümetin işi, ordu ise politikaya karışmaz» dedi.

Yılanların Öcü

Yılanların Öcü filmi 36 sinemada birden oynuyor. Fakat Devlet Tiyatrosu, Yılanların Öcünü oynamak için hâlâ bekliyor! Hatırlanacağı gibi, Yılanların Öcü tam sahneye konmak üzere iken, Tevfik İleri ekolünden yetişme Senatör Cahit Okurer ve şürekâsının müdahalesi karşısında, bürokrat Millî Eğitim Bakanı Hilmi İncesulu, eserin oynanmadan önce, Bakanlık Talim Terbiye Heyetinin tetkikinden geçmesini lüzumlu bulmuştu. Tetkikat aylardır sürüp gidiyor! Bunda bürokrat bakan ve emir kulu tiyatro idaresi kadar, Cahit Okurer ekolüne yakın Talim Terbiye üyelerinin de rolü var. Yılanların Öcünün oynanmasına karşı koyabilecek Talim Terbiye üyelerinin tesbiti için, YÖN'ün giriştiği ufak çapta bir anket, şu isimleri ortaya çıkardı: Kadri Yörükoğlu, Remzi Öncül, Ali Rıza Özgüçlü, Zekai Baloğlu, Osman Yüksel, Hasan Acar, Selâhattin Tansel, Mehmet Deligönül, Remzi Erkoç, Seriha Baymur.

Anlaşılan Cumhurbaşkanı Gürsel, sansür heyeti hakkındaki sözlerini, bizim talim terbiyeciler için, daha sert bir dozda tekrarlamadıkça üstatlar uyanamıyacaklar.

İnönü ve Köy Enstitüleri

İsmini yazmamaya söz verdiğimiz bir C.H.P. ileri geleni, Başbakan İnönüye şu telkinde bulundu:

«Paşam, bazı milletvekilleri sık sık Köy Enstitülerini savunuyorlar. İyi olmuyor. A.P. lilerin meseledeki tutumu malûm. Bu yüzden koalisyon sarsılıyor. Köy Enstitülerinden söz edilmesini önlemek isabetli olacak» İnönü, bu sözleri, kaşlarını çatarak dinledi ve muhatabına şu cevabı verdi: «Bu da ne demek? Bırakın konuşsunlar. Ben Köy Enstitülerinin, başka bir isim altında da olsa metod ve programlarını uygulamak fikrindeyim.»

Fakat Köy Enstitülerinin isminin söylenmesinden korkulması, bu müessesenin eski ruh ve coşkunlukla ihya edilemiyeceğinin delili. Ruhsuz bir Enstitü düşünmekte çok zor.

Örtülü ödenek

Başbakan İsmet İnönü, geride bıraktığımız haftanın sonunda bir gün, Cumhurbaşkanlığı devrinde özel kalem müdürlüğünü yapmış olan yeni Başbakanlık müsteşarını çağırarak, örtülü ödeneğin sadece millî emniyet masrafları için harcanmasını, bunun dışında bu ödenekten hiç bir sarf yapılmamasını emretti.

Eski devirde, cımbız almak veya ayakkabı boyatmak için dahi sarf edilen «tahsisat-ı mesture» nin, bundan böyle sadece gerçek sarf yerinde kullanılması konusunda İnönünün gösterdiği hassasiyetin sebebi, eski devir alışkanlıklarından bir türlü kurtulamamış pek çok dernek, kurum ve teşekkülün bu örtülü ödenekten «pay» alabilmek için Başbakanlık kapısında boy göstermeye başlaması kadar, İnönünün eski müsteşarı, eski adayı Necip Sanın da katılmasıyla kadrosu iyiden iyiye genişleyen istihbarat teşkilâtının masraflarını karşılayacak paranın yetmesi endişesiydi.

Necip San

İnönü ve toprak ağaları

1945'te Ağa saltanatını kaldırmak maksadıyla Toprak Kanununu çıkartan İnönüyü, Kadirli olayları düşündürüyor. 1945'te «Türkiyede toprak ağası bırakmıyacağım» diyen İnönü, ağaların Kaymakam Mehmet Cana oynadığı oyunu teferruatıyla biliyor. Fakat koalisyonu, büyük fedakârlıklar pahasına da olsa zedelememeye kararlı. Herşeye rağmen Topaloğlunu değiştirmeye karar verse bile, A.P. içinde daha iyi bir İçişleri Bakanı bulamamaktan korkuyor. Topaloğlu giderse, en kuvvetli bakan adayı Turhan Kapanlı.

Toprak Reformu

Çukurovalı ağalar, toprak reformundan kurtulmak için arazilerini şeklen parçalarken, Çukurovanın büyük çiftçilerinden Ziraat Bakanı Cavit Oral, toprak reformunu hazırlıyor. Ziraat Bakanlığı meseleyi tek başına ele almış, Bakanlıklar arası Komitenin hazırladığı reform tasarısına dayanarak çalışıyor. Ortaya, ağalara dokunamıyan, gayri kabili tatbik bir toprak reformu projesi çıkması bekleniyor. Fakat bu orada toprak sıkıntısı gittikçe genişliyor. Topraksız çiftçiler, arazi işgaline kalkışıyorlar. Son bir örnek Maraşta Adıyaman ve Elbistandan gelen bir göçebe grubu Gavurgölü arazisini işgal etmiş. Çıkmayız diye diretiyor.

Ciddî bir toprak reformuna girişilmezse, topraksız köylülerin, bir gün bu reformu bizzat kendilerinin yapacağı anlaşılıyor.

Güven oyu

Sanayi Bakanı Çelikbaş'ın sahibi bulunduğu Yenigün gazetesinde, onun C.H.P. grubundan güven oyu istiyeceği açıklanıyor. Kararın sebebi, grupta Baykam'ın Çelikbaşın tasarrufları ile ilgili sorusu üzerine bazı milletvekillerinin imza toplayarak umumi müzakere açılmasını istemeleri. Sanayi Bakanı aleyhindeki havayı yatışmak için güven oyunu bir tazyik vasıtası olarak kullanmak istiyor. Ama şu günlerde, böyle bir şey bütün bakanlar için tehlikeli...

Fethi Çelikbaş

CKMP'de horoz döğüşü

C.K.M.P. İl Başkanlarını bir araya getiren aile toplantısı, İnönünün, C.H.P. deki durumuna özenen Bölükbaşı için fazla başarılı olmadı. «Ya o, ya ben» metodunun tarihî şahsiyet İnönüye bile fayda getirmediğinin C.K.M.P. lideri pek farkında değil.

Ahmet Tahtakılıç

Aile toplantısının gündemi. Bölükbaşının sinirine dokunan Ahmet Tahtakılıç ile Saadet Evren'in incelenmesiydi. Genel İdare Kurulu, Tahtakılıç ve Evren'e hadlerinin bildirilmesine karar vermiştir. Meclis grubunda 35 kişi, bu kararı destekliyordu. Gerçi il başkanları toplantısında da, aynı yönde, temenni mahiyetinde bir karar alındı. Fakat Bölükbaşı toplantıdan yıpranarak çıktı. Liderin uzlaşmaz tutumu, âşık usandıran tarzda istifaları tenkit edildi. «Şahıs partisi istemiyoruz» sözleri sık sık işitildi. Ahmet Oğuz ve Fuat Arnanın da lidere karşı durması, parti içindeki muhalefet cephesini kuvvetlendirdi.

Bölükbaşı büyük kongrede isteklerini kabul ettirmek hususunda güçlük çekecek. Bununla beraber, aile toplantısında, Bölükbaşıya karşı cepheden hücum eden Tahtakılıcın puan toplıyamadığını kabul etmek lâzım.

Şahıs çekişmesinden öteye gitmiyen aile toplantısı hakkında ufak bir fikir vermek için, Bölükbaşının bazı sözlerini nakllediyoruz: «Tahtakılıç, bize pezevenk derecesinde hakaret etti. Sesimizi çıkarmadık», «Bölükbaşı mütevazidir. Tahtakılıçla eşit olmayı kabul ediyorum», «İsmet Paşa ile sarmaş dolaş olduğumu söylüyorlar. Ben İsmet Paşa ile sarmaş dolaş olmadım. Adamın kulağı duymuyor. mecburen öyle yapıp konuştum.»

İnönü ve vergi uzmanı

Az gelişmiş memleketlerin vergi meselelerinde dünyaca tanınmış bir otorite olan Prof. Kaldor, İnönüyle de konuştu ve ona nasıl bir vergi reformuna muhtaç bulunduğumuzu anlatmaya çalıştı.

Kaldor, Maliye Bakanlığınca girişilen vergi reformunun yanlış istikamette yapıldığını düşünen bazı yerli uzmanlarımızın gayretleriyle, bunu önlemek için çağrıldı. Yerli uzmanlar, Kaldor'un İnönü'ye tesir edeceği ve ciddî bir vergi reformunun zeminini hazırlıyacağı ümidindeler.

Servet vergilerine ziyadesiyle taraftar gözüken Kaldorun, bu ümitleri ne dereceye kadar gerçekleştirebildiği henüz belli değil fakat servet kelimesini ağza alanların, servet düşmanlığıyla, oradan da komünist'likle suçlandırıldığı düşünülürse bu [illegible] fazla ha[illegible]

«Istırap Kafilesi», Sunay'dan bir Anayasa dersi aldıktan sonra Genel Kurmaydan ayrılırken

REJİM

Liderler kapışması

Herkesle iyi geçinmekle övünen ve koalisyonun başarı ile yürümesine delil olarak parti liderleri ile dostane konuşmalarını gösteren Başbakan İnönü, Pazartesi günü, Hükûmet sorumluluğuna ortak partinin Genel Başkanına alışılmamış bir sertlikle çattı.

Geçimli adam İnönü, artık geçinemediği Gümüşpala ile «devlet idaresi anlayışı bakımından ciddi bir ihtilâf» halinde olduğunu umumi efkâra açıklamaya lüzum görmüştür. Her ne kadar İnönü, bu açıklamasını Gümüşpala'nın bir gün önce kendisini «Devlet benim» diyen Louis XIV.'e benzetmeyle yaptığı târize bağlamışsa da, koalisyonun iki kanat başı arasında öteden beri rüzgârların epeyce serin estiği bilinmektedir. O kadar ki, İnönü'nün A.P. içindeki mutedillere dayanarak ve YTP ile CMKP'nin de desteğini sağlayıp yeni bir kabine teşkilini düşündüğü çok daha önce inandırıcı şekilde söylenmiştir.

22 Şubat affı dolayısıyle, gerginleşen son durum İnönü - Gümüşpala sürtünmesini kıvılcımlandırmış ve ateş. gözlerden saklanmaz hale gelmiştir.

Gümüşpala'nın meşhur beyanatında milli hâkimiyet prensiplerinden de söz açması ve İnönü'yü tahakkümle ithamı, *tecrübeli ve geçimli devlet adamının şu* feveranına yol açmıştır:

«— Bizim Devlet anlayışımız, resmi kurulları ve sorumlu müesseseleri dış baskılara karşı korumak anlayışıdır. Sorumsuz bir parti liderinin sorumlu kurullara dışardan tahakküme çalışması hiçbir zaman tasvip etmiyeceğimiz bir tutumdur.

42 yıldan beri çatısı altında hürmetle çalıştığım T.B.M.M. nin kudreti ve üstünlüğü hakkında kimseden öğüt almaya muhtaç değilim. Bizim anlayışımıza göre, asıl Milli iradeye karşı olan davranış, yalnız T.B.M.M. e karşı sorumlu olan hükûmete dışardan tahakküm iddiasında bulunmaktadır.

Cumhuriyet Hükûmeti yalnız T.B.M.M. nin güven oyu ile yerinde kalır ve ancak ona karşı sorumludur. Bunun dışındaki bir anlayışla hükûmetin vazife görmesi mümkün değildir.»

Gümüşpala'nın «Louis» i

22 Şubat affı vesilesiyle siyasi af bahsinde de koz kırmak isteyen Gümüşpala, AP li bakanları da arkasına alan Başbakan İnönü'nün ciddi mukavemetiyle karşılaştı. Başlangıçtaki hızlı çıkış, AP liderine hiç bir manevra imkânı bırakmadı.

Gümüşpala'nın kan beynine sıçramış olmalı ki, «A.P. lileri ve Türk Umumi efkârını bazı politikacıların 14 ncü Louis tarzında (ben, ben, ben) diye vaki konuşmaları, her meseleyi kendi inhisarları altında görmek istemeleri rencide etmektedir» diyerek ortaya çıktı. Tariz açıktı. İnönü'yü «Devlet benim» diyen, 14 ncü Louis'e benzetiyor ve sabrının tükendiğini ortaya koyuyordu.

İLK ÇAG

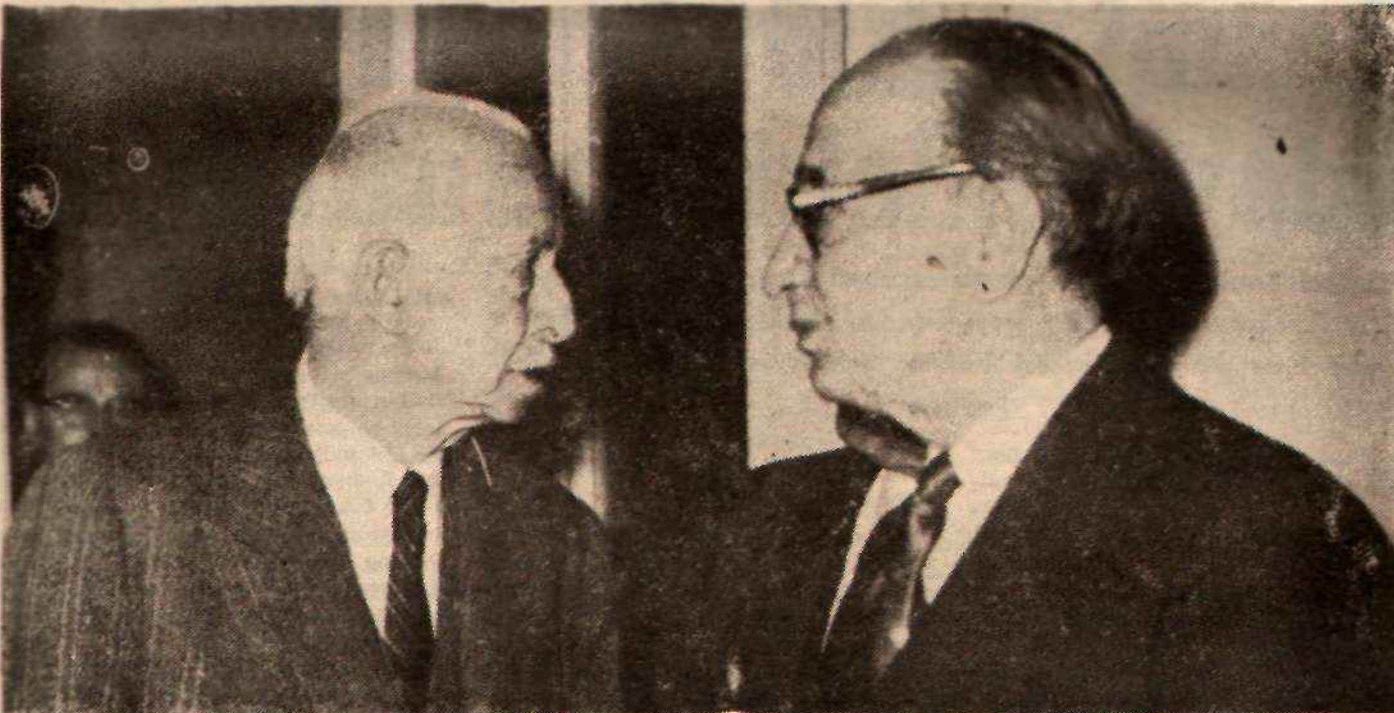
ORTA ÇAĞ

SON ÇAĞ

Ortak Hükûmetin AP kanadının hükûmet dışındaki başını böylesine sinirli konuşmaya sevk eden husus, Başbakan İsmet İnönü'nün CHP grup ve Merkez Yönetim Kurullarının ortak toplantısında söylediği sözlerdi. İnönü, 22 Şubatçıların affını bir siyasi pazarlık haline getirmek isteyen Gümüşpalayı kastederek, «22-23 Şubat gecesi her türlü tavizi vermek için hazır olanlar, şimdi kahraman kesildiler» demişti. Demişti ve bu sözlerdeki eda bir takım CHP lilerin pek hoşuna gitmiş olmalı ki ertesi günkü gazetelerde de yer almıştı.

İnönü ve Gümüşpala: «Sen.. Sen.. Sen..»

Doğrusu, ortak iktidar gerçekten eşi bulunmaz bir anlayış havası içindeydi. Önce, alt kademelerde bir türlü bağdaşmayan iki iktidar partisi, işte en sonunda en üst noktasında da bağdaşmaz ve uzlaşmaz bir hale gelmişti. Gerçi İnönü, CHP liler toplantısında söylediği sözlerinin gazetelere aksetmesi üzerine, Başbakanlık Basın Bürosu sözcüsü Fikret Tokat vasıtasiyle, haberin gayri resmi olarak tavzihini gazetecilerden rica etmiş ama, olan olmuş, alıngan Gümüşpala coşmuştu.

İnönü'den gelen korkaklık ithamını hazmedemiyen Gümüşpala nihayet, son günlerdeki akıl hocalarının da bırakıp, bir zamanlar çoluk çocuk dediği partisinden attığı Evliyaoğlu - Tezkan ikilisinin üslûbunu benimsedi ve *onların ortaya attığı*, «T.B.M.M. nin üstünde hiç bir kuvvet yoktur» tarzındaki yeni Anayasaya aykırı düşen slogona sarılmakta mahzur görmedi, 23 Nisan sabahı gazetelerde çıkan demecini, Yeni İstanbulcuların aracılığı ile basın piyasasına sürdü.

Akıllı bir A.P. li

Ortalığın yatışması için sanki Devlet Başkanı ile Hükûmet Başkanı arasındaki anlaşmazlık yetmiyormuş gibi, ortaya bir de, İnönü-Gümüşpala anlaşmazlığının çıkması, AP ve CHP müfritlerinin de yangına körükle gitmesi, koalisyonun müzminleşen hastalığını açığa vurdu. Bundan sonraki günlerde ise, bu kriz atlatılsa bile, koalisyonun sıhhata kavuşacağına inanmak için çok iyimser olmak lâzımdır. Gayri kabili şifa hastanın, bir kazaya uğraması da mümkündür. Koalisyonu kaza korkusu ayakta tutmaktadır. Nitekim bu konuda, Tarım Bakanı Cavit Oral, AP Merkez İdare Kurulunun, sabaha kadar sürüp, dillere destan olan toplantısında *şöyle dedi:*

«— Adalet Partisi başından beri yanlış bir politika takip etmiş, hükûmeti, hükûmet içindeki üyelerini de çok müşkül durumlarda bırakmıştır. Adalet Partisi, giriştiği manevralar ile bir kere daha, Orduya karşı olduğunu açıkça ortaya koymuştur. 22 Şubatçıların affı, sadece politikacıların değil, bütün ordunun meselesidir.»

Uzun yıllar politikanın içinde kalmış, nice bahar havalarının ardından gelmiş kışları da yaşamış olan Oral daha sonra bu konuşmasında, Gümüşpala da dahil AP yöneticilerine şiddetle çatarak şöyle devam etti:

«— Memlekette açlık hükmü sürüyor, Siz oturmuş burada koalisyondan çekilelim mi çekilmiyelim mi diye münakaşa ediyorsunuz. Köylü vatandaş koalisyonun zaruretine inanış durumda. Eğer koalisyon bozulursa, yüzlerce, protesto telgrafı gelecek. Koalisyon düşerse iktisadi kriz başgösterecek, yatırımlar duracak, işsizlik büsbütün alıp yürüyecek. Umumi bir sıkıntı başlıyacak. Başlanmış icraat akim kalacak. Devlete büyük zararlar tahmil edilecek. Daha gazetelerde koalisyonun tehlikede olduğu haberleri yayınlanır yayınlanmaz vatandaşlar bankalardaki paralarını çekmek için âdeta yarışa başladılar.

Siz zannediyor musunuz ki, koalisyondan çekilirseniz seçmeniniz memnun olacak? Hepsi size sırt çevirecekler, size lânet okuyacaklar. Bugün sizi alkışlayan yarın yüzünüze tükürecekler. Siz Kayseridekilerin affını düşünüyorsunuz. Koalisyondan çekilirsek bu af belki de hiç çıkmaz. O zaman yaranmaya çalıştığınız Kayseridekiler de AP yi lânetle anacaklar. Zannediyor musunuz ki, koalisyon bozulursa, ya da kabine düşerse, yeni bir AP - CHP koalisyonu olur, ya da başka bir kabine kurulur. Arkadaşlar gözünüzü dört açın, eğer kabine devrilirse bir askeri cunta kapınızın önünde alesta bekliyor.»

Cavit Oral'ın, biraz da AP li bakanların durumunu haklı gösterebilmek için söylediği bu acı nutuk, hiç şüphe yok ki, AP Merkez İdare Kurulunun pek çok üyesini bir ölçüde de olsa uyardı. Ama *Gümüşpala ama Cevdet Perin, Saadettin* Bilgiç gibiler bu sözlere rağmen inatlarından kolay kolay vazgeçmedi.

İdeal kabine

Koalisyonun liderlerinin de açıkça kapışmasına sebebiyet veren mânasız fırtınanın hazırlıkları aslında bir hayli eskidir. AP Genel Başkanı Gümüşpalanın Devlet Başkanı Gürsel ile yaptığı temasta, siyasi bir affın zamanın yaklaşmakta olduğunu belirtmesi, Kürsel'in de bu konuda gönüllerde tatlı ürperişler yaratan lâflar etmesi, daha sonra Güyaklaşmakta olduğunu belirtmesi, Gürsel'rında üstü kapalı olarak tekrarlaşması, üzeri kül bağlamış gibi görünen bir yarayı depreştirdi. Derken Gürselin, partilere yaptığı mevsimsiz ziyarette de, gene ayni konu üzerinde durması yaut durulması, bu arada, 22-23 Şubat gecesi veril-

miş olan bir sözün de gerçekleştirilmesi zaruretinin bütün şiddeti ile ortaya çıkması, işleri iyice kızıştırdı.

Hükûmet, işte bu hava içinde 22 Şubatçıların affı tasarısını süratle Meclise sevketmek zaruretini hissetti. Tasarının Meclise sevki için de, önce Bakanlar Kurulunda müzakeresi gerekiyordu.

Bakanlar Kurulundaki müzakereler oldukça kısa ve hareketsiz oldu. CHP liler de, AP liler de tasarının bir an önce kanunlaşmasını zaruri saydılar. Bakanlar Kurulundaki müzakereler sırasında, aslın da beş madde olan tasarı, Basın - Yayın ve Turizm Bakanının müdahalesi ile dört maddeye indirildi. *Kamuran Evliyaoğlu*, Sancar ve Kurutluoğlu ile Paksüt tarafından formüle edilmiş tasarıdaki, basına bazı kayıtlar koyan, «resim, hatırat ve röportaj yayınlanması» ile ilgili maddenin tatbik kabiliyetinin yokluğunu ileri sürdü. Teklif makul bulundu ve içinde tek «af» kelimesi geçmeyen, af tasarısı Çarşamba akşamı, toplantıda hazır bulunanların oy birliği ile kabul edildi.

Bakanlar Kurulundaki oylamadan sonra sıra, tasarının imzalanmasına geldi. Tasarıya ilk imzayı bastıran, AP li Ulaştırma Bakanı Cahit Akyar oldu. Üstelik Akyar, tasarıyı imzalamanın bir «erkeklik» işi olduğunu da belirtmekten geri kalmadı. O akşam, imza formalitesi tamamlanamadı, zira Bakanlar dağılmıştı. Ertesi gün AP Merkez İdare Kurulunun tasarıya cephe aldığı, hiç değilse bir tâviz karşılığı imzalamasını istediği söylentileri yayıldı. Ogün Başbakanlığa gelen AP li bakanlar bu söylentileri kahramanca yalanladılar. 22-23 Şubat gecesi, «askerce şeref sözü» verdiklerini belirtip, tasarıyı imzaladılar. *Bir teki hariç. AP li, Devlet Bakanı*, İnönünün daima, solunda yer almaya meraklı Nihat Su, birden İstanbulda bir işi olduğunu hatırladığından acele İstanbula gitti ve tasarıda kendi adı bulunan sütun imzasız kaldı.

Cavit Oral

İnönü dayatıyor..

İşte kıyamet de bundan sonra koptu. O akşam, Başbakanın daveti üzerine Başbakanlığa gelen Gümüşpala ve dört teşkilât başkanı, İnönü tarafından kabul edildi. İnönü, iktidarın AP kanadının idarecilerinden, tasarının meclisteki müzakereleri sırasında, tesadüfe şayan bir olaya yer verilmemesini istiyordu. Gümüşpala ve beraberindekiler ise, İnönünden açıkça, 22 Şubatçıların affına karşılık, siyasi affın da getirilmesini istediler. Askeri Şûra dolayısı ile, Silâhlı Kuvvetlerin üst kademeleri ile o günlerde pek sıkı temasta olan İnönü bu talebi oldukça soğuk karşıladı. Siyasi af konusunda hükûmet programında vaad edilenin dışında söyleyecek hiç bir sözünün olmadığını bildirdi. Ama bu arada, kendisinin «asla siyasi affa karşı olmadığını» da söyledi.

Gümüşpala'dan başka, Teşkilât Başkanı Ferit Alpiskender ve Meclis Grup Başkanı Saadettin Bilgiçle yapılan bu ilk görüşme oldukça enteresan bir havada cereyan etti. İnönü önce Gümüşpala ile başbaşa görüşmeyi arzu etti. Başbakanın odasına Gümüşpala yalnız girdi. İçerde yarım saat kadar konuşuldu. Sonra bizzat Gümüşpala Başbakanın odasının kapısını aralıyarak Turhan Kapanlıyı çağırttı. Turhan Kapanlı da biraz sonra Şeref Kayalar, onu takiben Ferit Alpiskender, en son olarak da Saadettin Bilgiç Gümüşpala tarafından İnönünün odasına davet edildiler. Bu sırada, bir kısım AP li bakanlar, Başbakan yardımcısı Akif Eyidoğanın odasında toplanmış sonucu bekliyorlardı.

İlk görüşmede, siyasi af konusunda en ufak bir taviz bile koparamıyan AP liler, her şeye rağmen de kabadayılığı elden bırakmadı. Turhan Kapanlı ilk görüşmenin sonunda gazetecilere, «Paşa bizden *hoşlandı, yarın tekrar görüşeceğiz*» dedi. Ama ertesi gün akşam üzeri yapılan ikinci toplantı daha kısa sürdü. Başbakan, görüşünü kısa ve kesin açıkladı. «22 Şubatçıların affı tasarısını Meclise sevkettim, siyasi af için tarih verememi». Bu sırada Saadettin Bilgiç, AP nin ültimatomunu bildirdi: Hiç olmazsa Meclis tatile girinceye kadar siyasi af tasarısının geleceğini kendilerine yazılı bir teminat olarak verilmez ise, Koalisyondan çekileceklerdi. İnönü bu sözlerin sahibine şöyle bir baktı ve, «o halde müzakere bitmiştir, toplanır ve kararınızı verirsiniz, Meclisin içinde ve dışında dostluğumuz devam edecektir. İktidarda olmak veya Muhalefette bulunmak *önemli değildir. Gidebilir*, görüşünüzü tesbit edebilirsiniz.»

Bu sözler, AP liler üzerinde tam bir sürpriz tesiri yaptı. Doğrusu bu kadar sert tepki beklemiyorlardı. Şaşkın çıktılar.

Durum muhakemesi

AP Genel İdare Kurulu toplantısının başında hemen her kafadan bir ses çıkmaya başladı. 22 kişinin katıldığı toplantıda hiç konuşmayan da Gümüşpala oldu. Sadece toplantıya başkanlık etmekle yetindi.

O gece Koalisyonun kaderi çizildi. Cevdet Perin, Ferit Alpiskender, Saadettin Bilgiç şiddetle Koalisyona ve koalisyondaki AP li bakanlara çattılar, verip veriştirdiler. Hele bir ara bu ekibe, ağzından köpükler saça saça Şinasi Osma da katılınca, ortalık iyice karıştı. Osma, AP li bakanlara bakıyor ve, «siz nasıl olur da partinizin fikrini almadan böyle bir tasarıyı imzalarsınız. Paşa da size imzalamayın demedi mi?» diyordu. Gece sabaha karşı 3.55'e kadar devam eden, zaman zaman da karşılıklı hakaretlere kadar varan toplantıda, en çok konuşma rekorunu Kâmuran Evliyaoğlu kırdı. Evliyaoğlu, bakanlara yapılan tarizleri şiddetle cevaplandırdı. Etrafındakilere inanılmayacak bir şekilde kafa tutarak: «— Biz tasarı anayasaya aykırı da olsa oy vereceksiniz demiyoruz. Bunu isteyen yok. Kanun tasarısı önce komisyonlardan geçerek bir Anayasa mahkemesi kuruldu. Eğer Anayasayi ihlâl ediyorsa bu Anayasa mahkemesini ilgilendirir. Mahkeme kanunu anayasaya uygun bulduğu takdirde, ihlâl yoktur. Biz kanunu anayasaya uygun bulduğunuz takdirde sizden beyaz oy istiyoruz. Bu millî menfaatler bakımından zaruridir.» dedi. Daha sonra tasarıyı niçin imzaladıklarını da şöyle izah etti:

«Biz bu kanunu imzalamak için 22 Şubat gecesi askerlere askerce şeref sözü verdik. O gece imza koymadık ama kellelerimizi koyduk, imza yerine. Bizim *verdiğimiz şeref sözü sizlerin de haysi*yetlerinizi, şereflerini temsil ediyor. Bizler tasarıya imza koymakla, verdiğimiz şeref sözünü tescil ettik.»

Karşılıklı bir mücadele şeklinde devam eden o akşamki toplantının sonucu şu oldu. AP, Cevdet Perin ve S. Bilgiçe rağmen, 22 Şubat affına asla karşı durmadığını ve bu konuda beyaz oy kullanmanın makul olacağını açıklamakta fayda gördü. Siyasi af konusunda koalisyondan çekilme konusunda ise, kararın Meclis Gruplarına götürülmesi uygun sayıldı. Arada, Evlioğlu ile Perin, Osma, nihayet de Gümüşpala arasında oldukça sert tartışmalar cereyan etti. Ama, hiç olmazsa o akşam için koalisyon kurtuldu!...

Hikâyenin özeti

AP nin 22 Şubatçıların affı ile birlikte bir siyasi affı da çıkarmak için yaptığı atak, her ne kadar İnönünün taviz vermez görünen poltikası ile olduğu yerde kaldı gibi göründü ise de, oldukça büyük bir rahne aldı. Zira İnönü kapalı kapılar ardında AP lilere, 22 Şubatçıların affından hemen sonra, hiç değilse Cumhurbaşkanının yetkisinin kullanmasına göz yumacağını ve Kayserideki hastalar ile yaşlıların affının çıkacağını, bnunu için hükûmetçe hazırlıklara başlandığını söyledi. Önümüzdeki haftalar içinde, 22 Şubatçıların affını takip eden günlerde, Gürsel, yetkisini kullanacak, —aralarında muhtemelen Bayarın da bulunacağı—, bir takım mahkûmları affedecektir. Bu iş için hemen bu günlerde Sağlık Bakanı Suat Seren ve Adalet Bakanı Kurutluoğlu Kayseriye gidecekler, tetkiklerde bulunacaklardır. Daha sonra da, Hükûmetin siyasilerin affı tasarısını Meclise sevketmesi ve koalisyonun selâmeti adına Meclisin tatile girmesinden önce işi kanunlaştırması beklenmektedir. Fakat af ta çıksa ne değişecektir? Bugün af diye bağırmalar, yarın cüretlerini daha da artırarak, boş lâkırdılarla ortaya atılmıyacaklar mıdır?

Temel mesele, vatandaşın gittikçe artan huzursuzluğunun giderilmesidir. Bu da tesiri zamanla hissedilecek köklü sosyal ve iktisadi reformları gerektirmektedir. Bu dâvaları cesaretle ele almakta aciz gösterildiği için, vatandaşın artan huzursuzluğu bugün af lâflarıyla yatıştırılmak istenmektedir. Yarın daha boş lâkırdılarla, yeni sun'i buhranlarla vatandaş oyalanacaktır. Fakat ne kadar zaman bu böyle sürüp gider? Böyle bir durumda, Batı memleketlerinde seçimleri yenilemek âdettir. Ama yeni seçimlerin, buhranı çözeceği yerde, daha da körüklemesinden korkulur. Zira temel dert, Parlâmentoda şu veya bu partinin çoğunluğu sağlayıp sağlıyamaması değildir. Buhran, partilerimize hâkim kadronun, 1962 Türkiyesinin meselelerini anlamak ve çözmekte gösterdiği aczin sonucudur. Bu intibaksızlığın giderilmesi sancılı olacak ve herhalde zaman alacaktır.

Bunula beraber, Başbakan İnönünün, imkânsız A.P. - C.H.P. koalisyonunda ısrar etmeyip, yeni bir ekseriyet teşkiline çalışması, gerçek bir çözüm yolu olmasa bile, Hükûmete biraz daha sakin çalışma imkânını getirerek, fayda sağlıyabilecektir. Gümüşpala'ya cevabı, Başbakan İnönünün bu yolu da göze aldığını düşündürmektedir.

Resmî sektör bankalarının işleyişindeki aksaklıklar

«Özel Bankaların gayri meşru rekabeti karşısında resmî sektör bankalarının kuruluş gayelerinden uzaklaşarak kötü işleyen birer kâr müessesesi haline gelmiş oldukları muhakkaktır.»

Bundan evvelki yazımızda Özel Bankacılığın hileli ve muvazaalı yollarla faiz nispetlerini yükselten anormal çalışma şeklini kısaca anlatmıştık. Bu yazılarımızda da yurt ekonomisinde çok önemli rolleri olan Ziraat, Halk ve Emlâk Kredi Bankalarının çalışma şekilleriyle kuruluş gayelerinden uzaklaştıkları noktalara ışık tutmağa çalışacağız. Bu yazı serisinden maksadımız Banka İdarecilerinin hatalı ve kusurlu hareketlerini göstermekten ziyade resmi sektör Bankalarının liberal ekonomi düzeni içinde gayelerinden nasıl ayrıldıklarını ve Özel Bankaların gayrimeşru rekabeti karşısında ayakta durabilmek için ayni yollara nasıl düştüklerini ortaya sermektir.

Felsefede, «Telifçiliğin Çelişmeleri» diye bir konu vardır. Çeşitli Felsefe sistemlerini telif etmek isteyen bilim adamlarının nasıl çelişmelere düştükleri bu bölümde incelenir. Ayni çelişmelere sosyal ve ekonomik konularda da rastlamak mümkündür. Nitekim Devletçi ve Sosyal İlkelere *dayanarak kurulmuş olan Resmi Sektör* Bankaları telifçi bir anlayış içinde faaliyette bulunurken serbest piyasa ile sürtünme yerlerinden bozulmaya başlamış ve zamanla kuruluş ilkelerinden tamamen ayrılarak kötü işleyen birer kâr müesseseleri haline gelmişlerdir. Bu ekonomik zorunluğa bir de politika adamlarının zorbalığı eklenince Resmi Sektör Bankaları her devirde iktidar Partisi ağalarının en kolay eşineceği özel bir arpalık durumuna düşmüşlerdir.

ZİRAAT BANKASI

Bundan 80 yıl önce Mithat Paşa'nın Tuna Valiliği sırasında «Menafi Sandıkları» adıyle Rumeli Topraklarına ilk çekirdeği atılan Ziraat Bankası yıldan yıla gelişerek sermayesi 750.000.000 liraya çıkarılmış ve 1960 yılında yurdun 602 yerindeki şube ve ajanslariyle çalışmalarını geniş bir sahaya yaymıştır.

1960 yılı sonunda bütün Bankalarda 8 milyara ulaşan resmi ve özel mevduatın dörtte birini bu Banka toplamış durumda olup memleket çiftçisine tevzi edilen 2 milyar 400 milyon liralık zirai kredilerin % 99 u bu Banka tarafından dağıtılmıştır. Bankaca zirai kredi olarak dağıtılan paraları aşağıdaki gruplarda toplamak *mümkündür:*

Kredinin adı	yüzde nispeti	miktarı
Doğrudan doğruya çiftçiye verilen krediler	% 39,6	948 milyon lira
Tohumluk kredileri	4,8	115 » »
Tarım Kredi Kooperatifleri eliyle:	16,3	388 » »
Tarım Satış Kooperatifleri eliyle:	38,6	824 » »
Zirai Donatım Kurumu	0,7	16 » »
Yekûn		2.392 » »

Bu cetvelde görüldüğü üzere Ziraat Bankasının doğrudan doğruya çiftçi eline verdiği kredilerin yekûnu, Tarım Satış Kooperatifleri emrine açılan krediler yekûnuna eşit olup eski iktidar zamanında fiatları düşük olan ürünlerin Kooperatiflerce satın alınması için açılan bu krediler 924 milyon liraya ulaşmaktadır. Bunlar Kooperatiflerin borçlu câri hesaplarında donmuş kalmış paralar olduğundan *seyyaliyetini yitirmiş olup* Banka öz ve yabancı kaynaklarının önemli bir kısmını da ticari kredilere ve verimli olmayan iştiraklere bağlamış olduğundan asıl kuruluş gayesi olan Zirai kredilere lüzumu derecesinde plâsman ayıramamaktadır.

KREDİ YETERSİZ LİĞİ

Halbuki memleketimizin yıllık zirai kredi ihtiyacı 5 milyar lira olup bankaca bu sahaya tahsis edilen kredilerin tamamı 2,5 milyar liradan ibaret kalmakta ve bunun 924 milyon lirası Satış Kooperatifleri üzerinde donduğuna göre ancak bir buçuk milyar liralık bir plâsman ayrılabilmektedir. 2,5 milyon *bol sulama ve gübreleme çareleriyle veri-*

çiftçiye dağıtılan bu plâsman hakiki ihtiyacın üçte birinden daha aşağı olup doğrudan doğruya çiftçilere verilen kredilerden şahıs başına düşen miktar 550 liradan ve çevirme kredisi ortalaması da 514 liradan ibarettir. Bu iki nevi kredi haricinde bir de en yüksek miktarı 300.— liraya kadar olan küçük çiftçi kredileri vardır ki, *1960 yılında* 472 bin çiftçinin faydalandığı bu kredilerden adam başına düşen ortalama miktar 176.— liradır. Yurdumuzda toprak verimi düşük olduğundan onun yükseltilmesi lâzım geldiği düşünülürse çiftçi başına düşen 176 lira ile ne gibi işler yapılabileceği anlaşılamamaktadır.

Öte yandan 1960 *yılında ticari krediler* hesabından açılan krediler yekûnu 971 milyon liraya baliğ olup bunların % 50 si büyük tüccarların borçlu cari hesaplarında toplanmaktadır. Vadesinde *tahsil edilemeyen ticari krediler* bakiyesi 1959 yılında 31 milyon lira iken 1960 yılı sonunda 96 milyon liraya yükselmiştir. 1960 yılında tasfiye olunacak alacaklılar hesabının birden bire yükselmesi sebebi, 27 Mayıs *devriminden sonra* kredilerin bir miktar kısılması dolayısiyle tüccarların borçlarını ödemede gösterdikleri ürkeklikten ileri gelmektedir.

Ayni şahıslar üzerinde yıllardan beri sürüp giden bu krediler Bankaca % 50 nisbetinde azaltılacak olsa tasfiyelik hesaplar derhal artacak ve bir yıl içinde 200-300 milyon liraya yükselebilecektir. Bu da göstermektedir ki, aslında zirai kalkınmaya yardım ve küçük çiftçiye hizmet etmek için kurulan bu Banka özel teşebbüsün hatırlı iş adamları tarafından sömürülmekte ve *kredilerin biraz kesilmesi* ihtimali derhal tahsilât nisbetini düşürmektedir.

Esasen zirai ikrazat olarak görülen bir buçuk milyar liralık kredilerin de *önemli bir kısmı* büyük çiftçiler ve toprak ağaları üzerinde donmuş olup yılda 10 bin liradan fazla kredi alan çiftçilere ödenen büyük paralar bu plânlardan düşülecek olursa beher çiftçi başına düşen, ortalama kredi miktarının 500.— liranın altında olacağı şüphesizdir. Şu halde Ziraat Bankası bugünkü faaliyet şekliyle küçük çiftçiye hizmet etmek gayesinden tamamen uzaklaşmış olup öz ve yabancı kaynaklarının ancak üçte biri nisbetinde ziraat sektörüne tahsis edilen plâsmanların da önemli bir kısmı büyük çiftçilere dağıtılmaktadır.

KREDİ KOOPERATİFLERİ

Aslında Ziraat Bankasının küçük çiftçiye hizmet için çok geniş bir teşkilâtı mevcut olup 1960 yılı sonunda 15.666 köyü faaliyet sahasına alan 1572 Zirai Kredi Kooperatifinin ortak sayısı 937636 kişiye yükselmiştir. Eğer bu Kooperatifler kuruluş gayelerine uygun olarak her türlü tesir ve nüfuzların dışında ergin bir hüviyetle çalışmış olsalardı kendi öz kaynakları şimdiye kadar bir milyar liranın üstüne çıkmış olur ve bu kaynaklarla küçük çiftçinin kredi ihtiyacını rahatça karşılayabilirlerdi.

Halbuki 20 yıllık mazileri olan bu Kooperatiflerin bugünkü varlıkları yekûnu sadece 190 milyon liradan ibaret olup 1960 yılında bu Kooperatiflerden ancak 906 sı kâr sağlamış ve 666 Kooperatif iki buçuk milyon lira zarar *etmişlerdir*. Ana Bankadan aldıkları plâsmanlara % 1 faiz ilâve ederek ortaklarına dağıtan bu Kooperatiflerin zarar etmemeleri lâzım gelmekte ise de hakiki ihtiyaçtan ziyade politik düşüncelerle kurulan bu Kooperatifler çok kere idare ve işletme masraflarını bile karşılayamamakta ve siyasi partilerin basamaklarına dayanan idarecilerini keyfi hareketlerini önleyememektedirler.

DONMUŞ PARALAR

Kaldı ki, küçük çiftçiye ortalama olarak ödenen 1.050 liralık tesis ve işletme kredileri yıllardan beri ayni *şahıslar üzerinde donup kalmış paralar* olup borcun ödeme zamanı geldiğinde şuradan buradan tedarik edilen ödünç paralarla bu hesap kapanmakta ve aynı gün bankadan tekrar alınarak alacaklılara dağıtılmaktadır. *Bu şekilde yapılan muamele* bir borç yenilemesinden ibaret olup her defasında çiftçiden alınan faizlerle bankanın jestion kârları yükselmekte ve çiftçinin elinde para kalmadığından üretim sahasına hiç *bir yatırım yapılamamaktadır*. Bankanın istatistiklerinde ise tahsilât nisbeti % 91 olarak gösterilmekte ve bu başarılı neticelerle öğünülmektedir.

Hakikatte bu paraların % 90 ı donmuş durumda olup Türk Köylüsünün ekonomik durumu ve Zirai Kredi Teşkilâtı*nın bugünkü işleyiş şekline göre* başka bir sonuç alınmasına da imkân yoktur.

KOLLEKTİF KREDİ

Halbuki birbirine yakın olan ve zirai karakterleri müşterek bulunan köyler birer istihsal ünitesi olarak birleşecek olsalar ve bu köylerin Tüzel Kişiliğine, *yapılacak yatırım plânlarına göre* plâsmanlar ayrılsa çok daha müsbet ve verimli neticeler elde edileceği şüphesizdir.

Halbuki, en köklü kredi müesseselerinden biri olan Ziraat Bankası, kurucusu Mithat Paşa'nın ruhuna azap verecek şekildeki faaliyeti ile sadece bir bürokrasi makinesi haline gelmiş olup, politik tazyikler altında özel teşebbüs kodamanları ile büyük toprak ağalarına cömertçe el uzatan bu müessese kuruluş gayelerinden *tamamen uzaklaşmıştır. Son yıllarda* Çeşme'de plâj evlerine 25 milyon liralık kredi açan bu Banka sel basan değirmenine iki taş almak için kredi isteyen köylüyü kapısından çevirmiştir. Yassıada duruşmalarında *ortaya* çıkan 80 milyon liralık kromit yolsuzluğu da bir Çiftçi Bankasında ticari kredi dolabının nasıl döndüğüne güzel bir misal vermiştir.

Evvelki yazımızda etraflıca anlattığımız gibi Özel Bankalar türlü ikramiyeler ve aldatıcı reklâm ve vaitlerle topladıkları mevduatı % 50 ye varan faiz ve komisyonlarla piyasaya sürerken resmi Sektör Bankalarının % 12 faizle para vermeleri kredi piyasasında bir acaip rekabet doğurmuştur. Bu şartlar içinde bazı Banka Müdürleri bu ucuz faizler üzerine kendi zekâ ve emeklerinin payını da koyarak *zengin olmaya çalışırlarken* bazı ülkücü ve dürüst karakterli Müdürler de üst makamların homurdanmalarını da göze alarak «Teminat Mektubu» Komisyonu şeklinde muvazaalı yollarla bağlı oldukları müesseseye büyük paralar kazandırmışlardır. Ama bu arada açıkgöz Banka Müdürlerden serbest piyasaya atılan bir çok becerikli iş adamı bugünkü Özel Teşebbüsün ünlü kişileri olmuşlardır. Liberal ekonominin ve serbest rekabetin değişmez ilkelerinden biri de suyun yüzünde kalanın yaşaması, beceriksizlerin ortadan çekilmesi olduğuna göre «at binenin, kılıç kuşananın» deyip keselim...

PLAN MESELESİ

Sadun Aren

Zamanımızda, *ciddi bir kalkınma* yapmak isteyen bütün azgelişmiş mekleketler, kalkınmalarını plânlı bir şekilde yürütmektedirler. Memleketimiz de, birbuçuk yıl kadar evvel kurulmuş olan Devlet Plânlama Teşkilâtı ile ayni yola girmiş bulunmaktadır. Bu teşkilât, halen, 1963ten itibaren tatbik edilmeğe başlanacak olan birinci 5 yıllık plânımızı hazırlamakla meşguldür.

İktisadi plâncılık memleketimiz için tamamiyle yeni bir şey değildir. Nitekim İkinci Dünya Harbinden evvel, 1930 larda *iki* tane sanayi *plânı hazırlanmış* ve tatbik edilmiştir. Ancak şu noktayı önemle belirtmek lâzımdır ki, bu her iki plân da, sadece devlet eliyle kurulması düşünülen iktisadi tesislerin projelerini *gösteren listelerden ibaretti. Bu* sebepten, bunlarla, bugün Devlet Plânlama Teşkilâtı Kanununun emrettiği tarzdaki plâncılık arasında bir ayırma yapmak lâzımdır. Fark, plâncılığın şumulündedir. 1930 lardaki plâncılık yalnız devlet sektörünü ve bunun içinde de yalnız sanayi, maden enerjiyi kapsıyordu. Yani kısmi idi. Halbuki bugünkü plâncılığımız çok daha şumullü olup, millet hayatının iktisadi kaynak sarfını grektiren bütün faaliyet sahalarını kapsamaktadır.

Bugünkü plâncılığımızın kapsamına bakıp, *millet hayatının her safhasının* emir ve kumanda ile tanzim edileceği sonucu çıkarılmamalıdır. Kapsamın genişliği, memleketteki bütün kaynakların ve bütün kullanışların hesaba katılması *gerektiğini ifade etmektedir.* Yoksa, hiç şüphe yoktur ki, faaliyetlerimizin çok büyük bir kısmı ferdi tercihlerimize göre yürüyecek, sadece bunların en geniş sınırları, çerçevesi tayin edilecektir.

Plâncılık terimi, kâğıt üzerindeki plân kadar onun tatbikatını da kapsar. Tatbik edilmeyecek plânlar hazırlamanın, *sadece bir iktisadi araştırma faaliyeti* olduğu ve buna plâncılık denemiyeceği apaşikârdır. İş böyle olunca, plâncılığın tatbik edildiği memleketlerde Hükûmetin aldığı tedbirlerin ve yaptığı her icraatın plâna uygun olması lâzımdır. Diğer bir ifade ile, artık, para kullanılmasını icap ettiren işler için, Hükûmetin plândan ayrı bir de programı olmaması gereklidir. Yani plân Hükûmetin programı demektir. Bu noktanın iyice anlaşılmasında büyük fayda vardır. Çünkü bu vakıa, plâncılığın asgari bir siyasi istikrar icap ettirdiğini, sık sık Hükûmet değişiklikleri ile plâncılığın pek bağdaşamıyacağını ortaya koymaktadır.

Gerçi plân, bir defa yapıldıktan sonra artık *el sürülemez bir mukaddes* vesika değildir. Aksine, plânın, değişen şartlara göre devamlı olarak tadil edilmesi başarı için şarttır. Ancak, plândaki bu çeşit düzeltmeler teknik mahiyettedir ve bunları *plânın* hedeflerinde ve bünyesinde yapılan değişikliklerden ayırmak lâzımdır. Bu sonuncular, düzeltmeden ziyade yeni bir plân yapmak demek olduğundan, plâncılıkla çelişme halindedir. Çünkü hiç plân yapmamakla, sık sık plân değiştirmek arasında pek bir fark yoktur.

Yukarıdaki düşünceler, plâncılığın basit bir olay olmadığını, aksine devlet idaresinde, bir çok alışkanlıklarımızı değiştirmemizi gerektiren, ileri bir *merhale teşkil ettiğini ortaya koymaktadır.*. Bu noktayı belirtmesi bakımından plâncılığın mahiyetini biraz daha yakından tanımak faydalı olacaktır.

Plâncılıktan iki hizmet (fonksiyon) *beklenir:*

A) Memleketin iktisadi kaynaklarının en verimli oldukları, yani en çok kazanç getirecekleri yerlerde kullanılmalarını sağlamak.

B) Âtıl duran veya az kullanılan işgücü ve sermaye kapasitesinin harekete geçirerek tam çalışmalarını sağlamak.

Şimdi bu fonksiyonları kısaca görelim:

A) İktisadi kaynakların en çok kazanç sağlıyacak işlerlde kullanılması lüzumu izah edilmeye muhtaç olmayacak *kadar açıktır. Gerçekten, elimizdeki* para ile meselâ, ya bir dokuma fabrikası, yahut ta bir kundura fabrikası kurabileceksek, elbetteki, bunlardan hangisi daha verimli ise paramızı ona yatırmalıyız. *Bu noktada şuna dikkati çekmek* isteriz ki, kaynakların en verimli işlerde kullanılması meselesi ile hangi malların istihsal edilmesi lâzım geldiği meselesi ayni meseledir.

*Özel teşebbüse dayanan bir memle*kette, normal olarak, bu fonksiyonu fiat mekanizması ve kâr motifi ifa ederler. Müteşebbisler, piyasadaki fiatlara göre, hangi iş (hangi malı istihsal etmek) daha kârlı ise paralarını o işe yatırırlar. Daha kârlı bir iş varken, elbette ki, daha az kârlı bir işe girişmezler.

Ancak, *çeşitli sebeplerle*, müteşebbisler için en kârlı olan bir yatırımın, her zaman, memleket için de en kârlı yatırım olmayacağı bilinen bir hakikattir. Ayrıca, kamu sektörü için kâr motifinin yukarıdaki klavuzluğu *yapamıyacağı* açıktır. İşte bu sebeplerle, kaynakların en verimli oldukları yerlerde kullanılmalarını temin için plâncılığa müracaat zarureti hasıl olmuştur.

Kaynakların nerelerde en verimli olacaklarını tayin etmek zannedildiği kadar kolay bir iş değildir. Güçlük teknik olmaktan ziyade sosyal mahiyettedir. Bu noktayı izah edelim:

İki maldan hangisini istihsal etmenin daha kârlı olduğunu, bu mallara olan talebin şiddeti tayin eder. Hangisine *olan talep daha şiddetli ise, o malın fiatı* daha yüksek, dolayısiyle kârı da daha fazla olur. Ancak, bilindiği gibi, talebi ihtiyaç değil, gelir tayin eder. Parası olmayan bir kimsenin bir mala karşı istek ve ihtiyaç *duyması*, o mal için bir talep teşkil etmez. Demek oluyor ki, bir memlekette hangi malların istihsal edileceğini tayin eden şey talep bünyesidir. Talep bünyesini tayin eden unsur da gelir dağılımıdır. *Bu sebepten dolayıdır ki, meselâ* gelir dağılımı çok adaletsiz olan bir memlekette, halkın temel ihtiyaçlarını *karşılayacak mallar istihsal edilmez de*, yüksek gelirlilerin en lüks ihtiyaçlarını karşılayacak mallar istihsal edilir. Bunda şaşılacak bir şey yoktur. İktisadi düzenin normal işleyişi böyledir. Eğer hangi malların istihsal edileceğini bir seçimle tesbit ediyormuşuz gibi düşünürsek, bu seçimde herkesin geliri kadar oyu vardır. 500 lirası olanın 500, 10.000 lirası olanın 10.000 oyu.

Bu izahattan açıkça anlaşılıyor ki, hangi malın istihsalinin daha kârlı olduğu hususu, mutlak değil, fakat gelir dağılımına bağlı nisbi bir meseledir. Yani lüksü önlemek ve istihsali daha *ziyade* kütlenin ihtiyaçlarına *yöneltmek* için, gelir dağılımını da buna uygun olarak değiştirmek zarureti vardır. Meselâ, halkın bir kısmı ancak gecekondularda oturabilecek bir gelir seviyesinde, diğer kısmı da *lüks meskenlerde oturabilecek* bir gelir seviyesindeyken, ikisinin ortası meskenler inşa etmek yerinde bir hareket değildir. Çünkü bu meskenlere alıcı bulmak mümkünn olmaz. Az gelirliler alamaz, yüksek gelirliler de almak istemezler. Bu sebepten, eğer bu mesken politikasında ısrar ediliyorsa, gelir tevziinin de ona göre değiştirilmesi gerekir.

Buradan çıkaracağımız sonuç, iktisadi kaynakların hangi işlerde en verimli olacakları hususu tayin edilirken, gelir dağılımı hakkında da bir karar verilmesinin *kaçınılmaz olduğudur. Ve önemli* olan nokta, plânlama mekanizmasının, mevcudunun kabul edilmesi şeklinde de olsa, Hükûmeti gelir dağılımı konusunda düşünmeğe ve sarih bir karar vermeğe *zorlamasıdır*.

B) Plâncılığın yukarda temas etmiş olduğumuz fonksiyonu onun akıl ve hesap unsurunu teşkil eder. Atıl kaynakları harekete geçirmek ve çok çalışmayı sağlamak *fonksiyonu ise*, plâncılığın heyecan ve hareket unsurudur. Plânda âtıl kaynakların neler ve ne kadar oldukları ve nasıl çalıştırılabilecekleri gösterilir. Hükûmet ve diğer icra organları *da buna göre harekete geçerler.* Bu fonksiyon iyi bir şekilde ifa edilmediği takdirde, plâncılık kuru bir mantıkcılık ve hesapçılıktan öteye geçemez. Elbetteki bu da iyi bir şeydir. Fakat kalkınma çabası içinde bulunan *memleketler* için yeterli değildir.

Plâncılık kalkınmamıza hız vermelidir. Bunun için de daha çok çalışılmasını sağlamalıdır. Daha çok çalışma, bir heyecan *meselesidir. Bunlar ise,* alışıl- heyecan meselesidir. Bunlar ise, alışılmış usul ve davranışların değiştirilmesini gerektirir.

Özetleyecek olursak diyebiliriz ki, plâncılığı sadece işlerin daha iyi idare edilmesini sağlayan basit bir teknik olarak telâkki *etmemek lâzımdır. Plâncılık*, şimdiye kadar ekonominin işleyişine veya yerleşmiş usullere terkedilmiş olan bazı önemli kararların artık açık ve şuurlu bir şekilde alınmasına bizi zorlamaktadır. Böylece, plâncılık memleket idaresine yepyeni bir görüş ve geniş imkânlar getirmiştir.

Hürriyet... Fakat kimin için?.

Taner Timur

1961 Anayasası, yakın tecrübelerimizin ışığı altında, siyasi hayatımızın kadrosunu çizdi. Bu yüzden, meselelerimizi düşünürken, Anayasamızın temel felsefesini ve teşkilâtlanma prensiplerini sık sık hatırlamamız gerekiyor.

Gerekçe bölümünde belirtildiği gibi, 1961 Anayasası, «..hürriyet ve kalkınma sentezini, Türk toplumunun temel meselesi olarak ortaya koymuştur.» «Bu sentezin, nazik denge ve kontrol organlarına dayanan parlamanter rejim mekanizması sayesinde gerçekleştirileceği» yine gerekçe bölümünde ilâve edilmektedir.

Gerçekten, «hürriyet içinde kalkınma» formülü, Devlet adamlarımızın ve politikacılarımızın son zamanlarda en çok kullandıkları slogan haline gelmiştir. Oysa, memleketimizin temel meselesini ifade eden bu formülün yeter derecede yazılı olduğundan emin değiliz. Kanaatimizce vuzuhsuzluk, «kalkınma» probleminden ziyade, hürriyet anlayışımızdaki farklılıklardan ileri geliyor. İktisadî kalkınmanın şekli ve vasıtaları konusunda, aydınlarımız arasında az çok fikir birliği var. Nitekim Anayasamız da Devletin gerçek bir kalkınmayı başarabilmesi için, «millî tasarrufu arttırması ve yatırımları toplum yararının zorunlu kıldığı önceliklere yöneltmek suretiyle plânlaması gerektiğini» ifade ediyor. Bunun için de «Devletin gerekli yetkiler ve hareket serbestliği ile techizinin şart olduğunu» ileri sürüyor. Anayasanın bu yetkileri sağlayıp sağlamadığı meselesi bir tarafa bırakılarak, kalkınma konusunda, hiç olmazsa fikir plânında bir görüş birliğinin varlığı ileri sürülebilir. Buna karşılık hürriyet konusunda henüz bir fikir birliğinden uzak görünüyoruz. Aslında belki de bu, hürriyetin çok taraflı bir kavram olmasından ileri gelmektedir. Gerçekten bizde çeşitli toplum kategorileri, hürriyeti sadece kendilerini ilgilendiren yönden savunmaktadırlar. Meselâ ferdiyetçi aydınlarımız, daha ziyade «fikir hürriyeti» nin mücadelesini yapıyorlar. Piyasa çevreleri ise, kendilerini herşeyden önce «mülk edinme hürriyeti» ile ilgili görüyorlar. Nitekim, geçenlerde beyanat veren bir iş adamı, özel teşebbüse dayanan bir kalkınmayı sağlamak üzere siyasî partilerin, nasıl anlaşmaları gerektiğini anlatarak, bu çevrelerin siyasî hürriyetler konusunda ne kadar az titiz olduğunu ortaya koymuştur. Kütlelerin hürriyet anlayışına gelince, bu bir isyan duygusundan kaynak alıyor. Son derece iptidaî şartlar altında, ne fikir ne de mülk sahibi olmaya imkân bulamıyan kütleler, hürriyeti daha ziyade hayat seviyelerinde meydana gelebilecek değişiklikler açısından görüyorlar. Kısaca ifade etmek gerekirse, bugün bizde «hürriyet» ten değil, hürriyetlerden bahsediliyor. Bu bakımdan, hürriyeti yeniden tarif etmemiz ve toplumsal şartlarımıza uygun bir ideolojik bütün içinde yerine oturtmamız gerekmektedir. Aksi takdirde, «hürriyet içinde kalkınma» sloganı, büyük bir mânâ ifade etmiyecektir.

İş aramak için yorgan döşek sırtta İstanbul'a gelen köylüler

Siyasî iktidara karşı hürriyet

Hürriyet fikri bir mütefekkirin kafasında doğmamıştır. İnsanlar evvelâ tabiatla, sonra da toplum düzeniyle savaşarak hür olma yollarını aradılar. Hürriyetin teorisi, bizzat hürriyet mücadelesi içinde yapıldı.

On dokuzuncu yüzyıldan itibaren, batıda hürriyet fikri iki zıt istikâmette gelişti. Bunlardan birincisi, kaynağını fransız ihtilâlini hazırlıyan fikir akımından; ikincisi ise, sosyalist düşünceden almaktadır. Fransız ihtilâlinin geniş kütlelere malettiği hürriyet fikri, onsekizinci asırda mutlak monarşilerin hüküm sürdüğü bir devrede gelişti. Bu devrede ferdi hürriyetlere karşı en büyük tehlike, bizzat monarkın temsil ettiği Devletten gelmekteydi. Bu bakımdan, hürriyeti sağlamanın yolu, Devlet karşısında ferdin hareket sahasını mümkün olduğu kadar genişletmek şeklinde görünüyordu. Siyasî iktidar nekadar sınırlandırılırsa, fertler o kadar hür olacaklardı. Fransız ihtilâlinin getirdiği hürriyet anlayışı, Devlet karşısında menfi bir davranıştan kaynak alıyordu.

Ondokuzuncu yüzyılda, bu şekildeki bir menfi hürriyet anlayışı, nisbi bir sanayileşme hareketinin ortaya çıkardığı burjuva sınıfı tarafından geliştirildi ve ekonomik sahaya teşmil edildi. Bu devrede geniş halk kütleleri siyasî mücadelenin dışında bulundukları için, hürriyet konusunda seslerini duyuramadılar. Hür olabilmek için, herşeyden önce iktisaden bağımsız olmak gerektiğini anlatamadılar. Esasen, devrin iktisadî felsefesi, Devletin kötü bir müteşebbis olduğu ve iktisadî hayata mümkün olduğu kadar az müdahale etmesi gerektiği inancından hareket ediyordu. Bu yüzden kısa zamanda geniş bir istismar düzeni ortaya çıktı.

Batılı memleketlerin bugünkü kapitalist ekonomilerini hazırlıyan sanayî inkılâbı, bütün kalkınmanın yükünü taşıyan bir işçi sınıfı yarattı. Sanayileşme hareketinin, henüz teşkilâtlanmamış ve bir sınıf şuuruna erişmemiş bu işçi zümresini, yaş ve cinsiyet ayrımı yapmaksızın nasıl ezdiğini bugün bütün çıplaklığı ile biliyoruz. O devrin edebiyatı, batının kalkınma hareketinin tüyler ürpertici tabloları ile doludur.

Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan durum, Fransız ihtilâlinin getirdiği hürriyet anlayışının temelli bir revizyona tabi tutulmasını gerektirdi. Bu anlayışa göre, daha önce de söylediğimiz gibi, ferdi hürriyetlere karşı en büyük tehlike Devletten gelmekteydi. Oysa, sanayî inkılâbı, ferdi mutlak monarklardan çok daha fazla ezen ve istismar eden bir kapitalist sınıfın doğmasına yol açtı. Sosyalist düşüncenin parmak bastığı «insanın insan tarafından istismarı» vetiresi, bu devrede bütün kötü tesirlerini icra eti.

Ondokuzuncu yüzyılın sonlarında ve yirminci asırda, belli ekonomik şartlara kavuşmayan kütlelerin asla hür olamıyacakları fikri gittikçe kuvvet kazandı. Sosyalizmin savunduğu «gerçek hürriyet — şekli hürriyet» ayrımı, devrin realitesine tamamen uyuyordu.

Siyasî iktidar vasıtasıyla hürriyet

Yirminci yüzyılda batı ülkelerinin gelişme seyri, Fransız ihtilâlinin «siyasî iktidara karşı hürriyet» fikri ile, sosyalist düşüncenin «siyasî iktidar vasıtasıyla hürriyet» fikrinin sentezi yönünde oldu. Bu gelişme, sanayî inkılâbının ezdiği kütlelerin şuur kazanmaları ve teşkilatlanarak haklarını korumalarını sayesinde mümkün oldu. Genel oyun kabulü ile uyanan kütleler, demokratik yollarla, siyasî iktidarı kendi hayat seviyelerini yükseltmek için kullanma yollarını aradılar.

Genel oy kabul edilmeksizin gerçek bir demokrasi mevcut olamıyacağına göre, Batının demokrasi içinde kalkındığını iddia etmek bugün için mümkün değildir. Batı memleketlerinin çoğunda, genel oy, Birinci Dünya Harbinden sonra, hattâ bir kısmında İkinci Dünya Harbinden sonra kabul edildi. Oy hakkını elde eden kütleler, bu hak vasıtasıyla siyasî iktidardan taleplerde bulunmağa ve iktidarı ele geçirerek gayelerini bizzat gerçekleştirmeğe çalıştılar. Bir İspanyol düşünürünün deyimiyle «kütleler isyan ettiler.»

Avrupa'da sosyal demokrasinin ve sendikalizmin gelişimi, ondokuzuncu asırda ortaya çıkan sınıf tezatlarını ve bunun sonucu olan sınıf mücadelesini hayli yumuşattı. Devletin iktisadî hayata gittikçe artan müdahalesi, bu memleketlerin tedrici bir şekilde karma ekonomiye dayanan bir sisteme geçmelerini sağladı. Bugün, siyasî partiler, işçi teşekkülleri menfaat grupları v.s. arasında bir uzlaşmaya dayanan batılı plüralist demokrasiler, hürriyet konusunda da bir sentezci görüşe vardılar. Batının ulaştığı istihsal seviyesi, şekli hürriyetlerin belli bir muhteva kazanmasını mümkün kıldı.

Hürriyet için kalkınma

Bizde hürriyet mücadelesi başladığı zaman, Batıda menfi hürriyet anlayışının yetersizliği bütün açıklığı ile ortaya çıkmıştı. Bununla beraber, Fransız ihtilâlinden mülhem bir hürriyet anlayışı, belli bir zaman fasılası ile, aydınlarımızın mutlakiyete karşı mücadelesinin temel prensibini teşkil etti. Gerçekten ondokuzuncu yüzyılda, bizde ferdi hürriyetlere karşı en büyük tehlike, daha önceki yüzyıllarda Avrupada olduğu gibi, siyasî iktidardan gelmekteydi. Bu yüzden hürriyet mücadelesi, Osmanlı İmparatorluğu devrinde Padişahla mücadele şeklinde cereyan etti. Batılılaşma hareketlerimizin önemli merhaleleri olan Tanzimat ve Meşrutiyet hareketleri, herşeyden önce Padişahın yetkilerini kısma gayesini güdüyorlardı.

Memleketimizde, Batı sanayî inkılâbına paralel bir kalkınma devresi olmadığı için, hürriyetin iştirakçi yönü üzerinde durulmadı. Ondokuzuncu asırda Batı memleketlerinde ortaya çıkan tipte bir sınıf mücadelesi, bizde hiçbir zaman cereyan etmedi. Son derece iptidaî şartlar altında yaşayan kütleler, hürriyet mücadelesinin dışında kaldılar.

Atatürk devrimleri, Meşrutiyet geleneğine uygun bir hürriyet fikri yönünde önemli bir merhale teşkil etti. Teokratik Devlet nizamından lâik Devlet nizamına geçiş ve ferdle Devlet arasındaki aracı müesseselerin kaldırılması hürriyetin hukukî ve siyasî zeminin

---

ADANA ÇİFTÇİ BİRLİĞİ BAŞKANINA CEVAP:

Bir değil, bin defa utanmalı

Geçen haftaki Yön'de hâkim eliyle gelen acayip bir tekzip vardı. Tekzip, Çukurovada Tarım işçilerinin hayatını anlatan «Utanç Bölgesi» yazılarına cevap vermek maksadıyla hazırlanmıştı. İsmen hiç bir çiftçiden bahsedilmiyor, işçinin durumu resmî incelemelere dayanarak anlatılıyordu. Adana Çiftçi Birliği Başkânı, hangi yetki ve bilgi ile bilinmez, yazılarımıza cevap vermek lüzumunu duymuş.

Hâkimin çıkarttığı bir cümle hariç, efendice bir üslûpla yazılmış yazıya kısaca cevap vereceğiz:

Yönün yazıları, İş ve İşçi Bulma Kurumu tarafından 1959 yılında hazırlatılan bir rapora dayanarak kaleme alınmıştır. Tarım işçileri hakkında yazdıklarımızın hepsi bu resmî raporda mevcuttur. Bu durumda Sayın Fazıl Meto, Yönü değil, İş ve İşçi Bulma Kurumunun resmî raporunu tekzip etmektedir. Sanırız ki İş ve İşçi Bulma Kurumu, Çiftçi Birliği Başkanından daha büyük bir yetkiyle, işçilerin durumunu bilecek mevkidedir. Sayın Meto'ya, bilgisini arttırmak için bu raporu okumasını tavsiye ederiz.

Başbakanlığa bağlı Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresinin, geniş bir ekiple, ayni tarihlerde Adanada bir araştırmada, ayni sonuçlara varmaktadır. Sayın Çiftçi Birliği Başkanının Çukurovadaki durumu öğrenmesi için, bu araştırmadan da bir iki pasajı sütunlarımıza aktarıyoruz: «İşçilerin ücretleri hafta sonlarında ödenir. Ücretler mahalli İş ve İşçi Bulma Şubesi tarafından ilân edilir. Son zamanlarda bu ücretler haftada 40 lira olarak tesbit edilmiştir. Yiyecek ve su iş veren tarafından temin edilir. Yiyecek masrafının günlük maliyeti 1.25 TL. dır, ayda 37.5 lira eder. Yani işçilerin eline ayda aşağı yukarı 200 lira geçer! Fakat bu ücret haddine her tarafta riayet edilmez. Bu hususta bir kontrol mekanizması yoktur. Elçiler işçilere ödenen topyekûn ücretin % 10 unu komisyon olarak alırlar. Eğer elci her 25 işçi için bir işçi çavuşu temin etmeyi taahhüt ederse komisyonu % 8 e düşer aradaki % 2 işçi çavuşlarına verilir. İşverenler daima Hatay halkının bilhassa Samandağ'ından gelen zirai işçileri tercih ederler. Çünkü bu insanlar itaatkârdır ve verilen yemeğin evsafına pek aldırmazlar. İşçilerden biri tarlaya gitmeyip yemekleri pişirir, buna evdeci derler. Bazı işçiler ise su dağıtma ile vazifelendirilirler. İşçiler sabahleyin gün doğarken kalkarlar ve gün batışına kadar çalışırlar. Öğle yemeğinde istirahat ederler. İş günü bir dua ile biter. Bu dua dini bir dua değildir. Aşağıda bu duanın metnini veriyoruz.

«Akşama hürmet
Sabaha niyet
Tarlamıza bereket
Ağamıza kudret
Kulunuza kuvvet
İbrahim paşaya rahmet
Hükûmetimize nusret
Kör şeytana lânet
Bir daha lânet
Peygambere salâvat

Dua bittikten sonra işçiler geceyi geçirdikleri sundurmalara giderler.»

Gerçeği bir defa daha tekrarlıyoruz: Çukurova, tarım işçilerinin durumu bakımından, utanç bölgesidir.

Evet, bir Kemalizm vardır: İnkılâpçılık, dinamizm ve ilerleyiş

GARiP BiR DEVLETÇiLiK

Şevket S. Aydemir

1962 Yılı ve ötesi

1962 yılı öyle görülüyor ki Türkiyede, sosyal prensiplerin ve ekonomik doktrinlerin bir tartışma yılı olacaktır. Bu tartışmaların daha ileride ve yeni Anayasanın çerçevesi dahilinde, bir takım fikir ve teşkilât polarizasyonlarına veya gruplaşmalarına meydan vermesi de mümkündür. Bu polarizasyonlar, müteassıp muhafazakârlıktan, Anayasamızdaki SOSYAL DEVLET'in ileri tatbikatçılığına, millî bir devlet sosyalizmine kadar kademe kademe şekilleşebilir. Bu gelişmeyi de tabii görmek lâzımdır.

Fakat şimdiki halde memleketimizde gördüğümüz gelişmeler, biri siyasî diğeri iktisadî olmak üzere iki alanda cereyan etmektedir. Siyasî alanda kaynaşmalar, çok partili rejimin doğum ve yerleşme ağrıları şeklinde göze çarpmaktadır. Bir taraftan C.H.P., inkılâpçı geleneklerini ve ıslahatçı çabalarını kaybedip muhafazakârlaşmaktadır. Diğer taraftan diğer siyasî partilerin her türlü doktrin temellerinden mahrum şahıs partileri haline delişi, kaprisler ve lider buhranları içinde bocalayışı, halka, Anayasanın getirdiği ilkeler ve organlar istikametinde bile birşey vaadetmeyişi, maalesef bir vakıadır. İktisadî alanda ise, şimdilik havada esen çekişmeler, Anayasamızın benimsediği karma ekonominin iki kanadı, yani Devlet sektörü ile Özel sektörün şekilleşmeleri üzerinde cereyan etmektedir. Daha ileride, kollektif mukavele hakkına dayanarak sanayi, hattâ kısmen ziraat sahasında teşkilâtlı bir işçilik nizamımıza karışınca, sendikalizm yeni bir faktör olarak millî hayatımıza girecektir. O zaman elbette doktrin partileri de, şimdiki muhafazakâr veya şekilsiz orta partiler arasında yer alacaktır.

Bundan başka Anayasanın getirdiği yeni organlar da gelişecektir. Meselâ Devlet Plânlama Teşkilâtının millî ekonomiyi düzenleyebilme kudreti ilk 5 yıllık plân tatbikatından sonra yani 1967 sonunda belli olacaktır. Gene aynı müddet içinde hükûmetlerin, Türkiyede derebeylik kalıntılarını, toprak ağalığını tasfiye ve etkili bir toprak reformunu başarabilme derecesi de belirecektir. Bu arada, imar ve yerleşme plânlarının ve bilhassa köylerin şehirlere boşalıp, gecekonduların büyük merkezleri çember altına alıp hâdisesinin de nasıl gelişmeler kaydedeceği anlaşılacaktır.

Fakat biz şimdilik, bütün bu olayları ve gelişmeleri, zamanın akışına bırakarak, bu yazımızda, yalnız, özel sektör ve devlet sektörü konusu üzerindeki anlayış dâvasına döneceğiz. Çünkü geçen sayımızda ve «Kemalizm orta malı değildir» başlıkla yazımızda aynı konu ele alınmış ve bu sayımızda incelemelerimize devam edeceğimiz belirtilmişti.

Karma ekonomi

Yeni Anayasamız, karma ekonomi sistemini benimsemiştir. Yani bizim millî ekonomimizde devlet sektörü ile özel sektör, yahut hususi teşebbüs kolu beraber yaşayacak ve gelişeceklerdir. Nitekim şimdi, iktisadî prensipler, şekiller ve kanunlaşmalar sahasında gayretler ve çatışmalar bu alana yönelmiştir. Nitekim bu cümleden olarak, bir taraftan devlet sektörünü yeni idare ve murakabe şekillerine bağlamak için devlet içinde büyük bir teşkilâtlandırma çabası vardır. Geniş ölçüde raporlar, projeler, tasarılarda, bürokrat bir maliyeci zihniyetiyle, ürkek, şekilperest, fakat nisbeten iktisadî bir işletmecilik zihniyeti mücadele halindedir. Bu raporların, projelerin ve tasarıların hiçbirinde iktisadî devlet işletmelerinin, bugünkü ve yarınki sosyal önemleri idrak edilmiş değildir. Fakat çalışmaların sonuçları da henüz alınmamıştır.

Özel sektöre gelince, bu sektör bir taraftan kendi iç yapısının hastalıkları yani strüktürel illetleri ile uğraşmaktadır. Diğer taraftan da bir teşkilâtlanma gayreti içindedir. Özel teşebbüs zaten, ticaret odaları, sanayi odaları, borsalar ve bunların merkezi bir devlet teşkilâtı kadar kuvvetli ve nüfuzlu olan birliği içinde teşkilâtlanmıştır. Bu organların millî ekonomide faal oldukları şüphesizdir. Aynı suretle özel sektör, bankalar komisyonunda, Devlet Plânlama Teşkilâtı kurulunda kuvvetle temsil edilmekte, millî standartları da kendi enstitüsünde hazırlayarak hükûmete sunmaktadır. Önemli basın, yayın organlarına ve bağlantılarına malikdir. Şimdi de özel sektörün önemini, müşterek dâvalarını savunmak ve bu arada, üniversite mensuplarından da faydalanılarak bu sektörün, devlet işletmeciliğine veya sosyalizm istikâmetindeki doktrin yayınlarına karşı mücadelesini yönetmek yolunda yayınlar da tertiplenmektedir. Bu gayretleri ise gereği gibi değerlendirmeliyiz.

Çünkü Anayasamız bir karma ekonomiyi benimsediğine göre, ekonominin her iki kanadının da dâvalarını ve problemlemlerini, halk efkârı önüne sermekten daha tabii birşey olmaz.

Garip bir Devletçilik anlayışı

Nitekim, geçen sayımızda üzerinde durduğumuz «Barış Dünyası» dergisi, özel sektörün bu maksatla bir savunma ve mücadele organı olarak yayın alanına çıkmıştır. Bu derginin teşkilâtçısı ve yöneticisi Sayın Ahmet Hamdi Başar, fazla olarak, bu gayretlerinde YÖN'ün eğilimlerine karşı bir cephe almak gerektiğini bildirmekle dürüst tutumunu açıklamıştır. Biz geçen yazımızda A. H. Başarın Devletçilik tarifi üstünde durmuştuk. Şimdi konumuza devam edelim:

Barış Dünyasına göre :

> **«Atatürk ideolojosinin temeli olan devletçilik, özel teşebbüs ve sermaye rejimini, devlet yardımiyle kurmak sayesinde gerçekleşebilir.»**

İşte bu tarif, garip bir devletçilik tarifidir. Fakat Başar'ın görüşündeki isabetsizlik yalnız burada değildir. Başara göre; özel teşebbüs kalkınmaya yetersizdir. Sâde kâr peşinde koşar. Özel teşebbüs fırsat buldu mu, devleti, halkı sömürür. Haksız kârlar elde eder. Sosyal adalet ilkesini baltalar v.s. Fakat biz hükümlerde A.H Başar kadar sert olmayarak, hattâ onun bu değerlendirmelerini sadece sözün gelişi sayarak, evvelâ onun koyduğu şu suali cevaplandıralım:

> **«Bütün bu doğrulardan çıkacak netice şu mu olmalıydı: Özel teşebbüsü bırakalım. Hattâ tasfiye edelim. Her iş devlet eline geçsin.»**

Fakat bu sualin cevabı belli. Özel teşebbüs, yetersiz, kâr peşinde, devleti ve ferdi istismar edici v.s. olabilir. Ama özel teşebbüsü bırakalım, özel teşebbüs tasfiye edilsin, her işi devlet yapsın diyen kim? Özel teşebbüs de millî ekonomide lâyık olduğu yeri almalıdır. Zaten Anayasamız karma bir ekonomi sistemini benimsediğine göre özel teşebbüsü sınır dışı etmek dâvası da yoktur. Onun için bu sual ve telâş yersiz. Yalnız Başar'ın getirdiği bir garip Devletçilik tarifi var ki, onun üstünde biraz duracağız:

Ama önce Devletçilik anlamının bizde gelişmesine bakalım. Bilindiği gibi cumhuriyet eski Osmanlı padişahlığından ekonomi alanında sadece bir yarı müstemleke nizamı ile perişan, çökmüş ve tükenmiş bir vatan devraldı. Mustafa Kemal bunu gördü ve 30 Ağustos 1924 Dumlupınar nutkunda şunları belirtti :

> **«İktisaden zayıf bir bünye fakrüsefaletten kurtulamaz. *İçtimaî ve siyasî felâketlerden yakasını* kurtaramaz. Memleketin idaresindeki muvaffakiyet, iktisadiyattaki müktesebatla mütenasiptir. *Memleket ve istiklâl müdafaası için de lâzım* olan bütün kuvvetler ve vasıtalar, iktisadiyatın inkişafı ile mükemmel olabilir.»**

Mustafa Kemalin görüşleri kesin ve doğrudur. Cumhuriyet, iktisadî gelişme yollarını evvelâ bir serbest ekonomi nizamında aradı. Nitekim 1922 de toplanan ve sanıyoruz ki A. H. Başarın da, ticaret kolunun bir delegesi olarak katıldığı iktisat kongresinin kabul ettiği prensipler genel olarak serbest rekabet istikâmetindedir. Fakat 1929—1933 dünya ekonomi buhranı, bu istikametteki bütün gelişme ümitlerini mahvetti. Otarşi ve hattâ devletin iktisadî hayata müdahalesi zarurî oldu. Nitekim 1930 yılında Atatürk'ün kendi kendine veya arkadaşları ile bir devletçilik anlamı ve tarifi üstünde durmadan çalıştığını görüyoruz. Sayın Profesör Afet İnan'da bu ilk araştırmaların ve sondajların tarihi belgeleri vardır.

Evvelâ tabiatiyle çok sübjektif ve hattâ safiyâne olan bu tariflerin asıl değeri, Atatürk'ün, Türkiyede Devletçi bir gelişmenin zaruretini herkesten evvel sezmiş ve istikametlendirmiş olmasıdır. Çünkü Atatürk donmuş kategorilere bağlı kalan adam değildi. Nitekim gene 30 Ağustos 1924 Dumlupınar nutkunda:

> **«Hayat ve maişete hâkim olan ahkâmın, zaman ile değişmesi, gelişmesi ve yenileşmesi zaruridir.»**

sözleri onundur. Hülâsa, rahmetli Atatürk'ün ve uzun elemeler ve karalamalardan sonra, onun zamanının ilk devletçilik formülü şöyle tekemmül etti:

> **«Bizim takibettiğimiz Devletçilik, ferdi mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve memleketi mamuriyete eriştirmek için, milletin umumî ve yüksek menfaatlarının icap ettirdiği işlerde, bilhassa iktisadî sahada, devleti filen alâkadar etmektir.»**

İşte Atatürk ideolojisinin temeli denilen devletçiliğin, bizzat Atatürk'ün kalemi ile ilk tarifi budur. Bu tarifte, A.H. Başarın dediği gibi, özel teşebbüsü ve sermaye rejimini devlet yardımı ile kurmak diye birşey yoktur. Hele Sayın Başarın savunduğu devletçilik anlamının, kendisinin ifade ettikleri gibi KEMALİZM çerçevesine girecek bir cephesi de mevcut değildir.

Kaldı ki, Atatürkün 1930 daki bu ilk devletçilik tarifi de zaman içinde gelişmiş, realizasyonlarını vermiştir. *Gene 1930—1933 dünya buhranı sıralarında,* gerek KADRO hareketinin devletçilik mücadelesi, gerek Devletçiliğin, evvelâ C.H.P. programına ve sonra Anayasamıza girişi, *gene Atatürkün sağlığında ve onun* dikkatli ve nâfiz nazarları önünde olmuştur.

Hülâsa özel teşebbüsün kendi dâvalarını savunması, bunun için de yayınlar yapması, fikir ve ilim adamlarını seferber etmesine bir şey denemez. Ama bu çabalarda, yanlış terkiplere varmadan ve hele Kemalizmi bir iş edebiyatına sokmadan, daha açık ve daha etkili çalışmalar kabildir.

Zaman nasıl gelişiyor?

Bir de şunları görelim:

Bugün bir karma ekonomi sistemini yaşatan Türkiyemizde Devlet sektörünün 50 milyar ve özel sektörün de 10 milyar kadar hesap edilen bir mâmeleki vardır. Sayıları 30 bini aşan özel sektör işletmelerinde işçi sayısı ortalama % 20 etrafındadır. Devlet işletmeleri ise binlerce işçiyi seferber eden dev işletmeler halindedir. Yani aralarında zaten çatışma yoktur. 1950 den evvel, yani D.P. devlet işletmelerini soysuzlaştırmadan evvel bu işletmeler zararlı da çalışmıyordu. Bunun rakamlarını ileride vereceğiz. Şimdi gene konumuza dönelim. Yeni 5 yıllık sanayi plânında devlet 89 milyarlık, özel teşebbüs ise 1.2 milyarlık bir yatırım talebinde bulunmuştur. Birinci 5 yıllık plân için isteyen 100 milyarlık yatırım sağlanamayıp ta, düşünüldüğü gibi 56 milyarlık bir yatırıma gidilse ve bu arada hususi sektörün istediği 1.2 milyar yatırım aynen sağlansa bile, 1967 sonunda devletin iktisadî teşebbüslerde mâmeleki 100 milyara yaklaşacak ve özel teşebbüsünki, plân dışı yatırımlar da hesaba katılsa, ancak 12 milyar civarında olacaktır.

Buna göre millî ekonomide 5 yıl sonra, iş hâsılası, işçi gücü, devlet sektörünün memleket ölçüsünün de düzenleyici hacmi ve nihayet ekonomi politikamızda etkisi bakımından varılacak merhaleyi şimdiden kestirmek mümkündür. Hülâsa Türkiye, ekonomide karma sistem bâki kalmakla beraber ister istemez, Anayasanın getirdiği SOSYAL DEVLET istikametinde süratli bir gelişme kaydedecektir. Zaman böyle gelişiyor. İsterseniz bu 5 yıl sonrayı, yani 1967 sonunu daha ileri götürerek 1977, 1987 yılları sonlarını da hayalen tasavvur edelim. O zaman, hayalimizde, özgür, ileri, ortaçağ kalıntılarından sıyrılmış sosyal organlarını kendi kanunları ile kurmuş bir ülkenin manzarası canlanır. Bu ne heyecan verici bir manzaradır. İşte o zaman, rahmetli Atatürk'ün, gene 30 Ağustos 1924 te ve Dumlupınar harp meydanında millete ilân ettiği şu emrin ve vasiyetin hükümleri de kendiliğinde başarılmış olacaktır:

> **«— Her türlü yükselmeye ve kemâle müstait olan milletimizin, içtimaî ve fikrî inkılâp adımlarını kısaltmak isteyen engeller behemehal bertaraf edilmelidir. Milletimizin hedefi, milletimizin mefkûresi, bütün cihanda, tam mânasiyle medenî bir heyeti içtimaiye olmaktır.»**

Evet, bir Kemalizm vardır. Ama bu Kemalizmin prensipleri Gazi Mustafa Kemal'in işte şu yukarıdaki sözlerinde ne güzel ifade edilmiştir: İnkılâpçılık, dinamizm ve ilerleyiş...

---

hazırladı. Hürriyet problemi açısından bakılınca, bugün Atatürk Devrimleri, ferdi daha hür kılmak için, hürriyetlerin belli bir süre kısılması şeklinde görünüyor.

1946 da girilen çok partili devre, kütlelerin elde ettiği şekli hürriyete muhteva kazandıracak bir kalkınma devresi olmalıydı. Nitekim, D. Partinin ilk yıllarda ekonomiye verdiği hamle, hayli ümit verici oldu. Fakat bilinen ve çok tekrarlanmış olan sebeplerle, D. Partinin kalkınma politikası iflâs etti ve 27 Mayısta herşeye yeniden başlamak zorunda kaldık.

27 Mayısta girdiğimiz devrede meselelerimizin daha iyi teşhis edilmiş olması ve halk kütlelerinin özlemlerinin aydın çevrelerde hararetle benimsenmesi, ümit verici bir gelişimin başlangıcı sayılmalıdır. Bu bakımdan, şimdiye kadar aldatılmış ve gerçek temsilcilerini bulamamış halk kütlelerinin, önümüzdeki devrede daha şanslı olacağa benzemektedirler.

Bugün, Batıda nisbeten önemini kaybetmiş olan «şekli hürriyet — gerçek hürriyet» ayırımı, maalesef memleketimizde realiteye uymaktadır. Gerçekten, bugün Türkiyede, şahsiyetlerini geliştirmek için her türlü imkândan mahrum olan geniş halk kütlelerini, dört yılda bir defa oy veriyorlar diye hür saymak mümkün değildir. Bu bakımdan kalkınmamızın, ayni zamanda, «hürriyet için kalkınma» olduğunu kabul etmeliyiz. Ancak iktisadî kalkınmamızın, kütlelerin hürriyeti bakımından arzettiği önemi kavradığımız takdirde, bütün çabalarımızı o noktada teksif edebiliriz.

Kadirli ağalarından biri olan Safa Vayısoğlu, ağaların iç yüzünü vicdanının sesine uyarak anlatıyor.

Bir Ağa, Kadirlideki ağa saltanatını anlatıyor:

"Halkı ve Devleti nasıl sömürüyoruz?"

Atatürk neredesin!

Adım Safa Vayısoğlu. Ben de Kadirli ağalarındanım. 750 - 800 dönüm araziye sahibim. Elimdeki arazinin 69 dönümü Hazineye ait. Her ağa gibi benim de su arkım var. Ark susuz. Fakat Kadirlide fazla ekim müsaadesi almak için susuz arkların muhayyel suları da satılır.

Ben de sırtüstü yatıp, binlerce liraya susuz Hacı İdem arkının muhayyel sularını satarım! Ağalıktan bir şikâyetim yok. Particilikle ise uğraşmıyorum. 1946 da D.P. ye girmiştim. 1953 te sorgusuz sualsiz partiden atıldım. O zamanlar particiliğe kendimi iyice vermiştim. Çok para harcadım. Parti yüzünden çok borçlandım. Borçları ödemek için, 750 dönüm tarla sattım. Sonra beni partiden çıkardılar. Buna sebep, sanırım, Hazine arazisini halka dağıtmak istemem. Parti idarecilerine (Millete Hazine arazisi verecektiniz. Niye vermiyorsunuz, utanın) diye bağırdığımı hatırlıyorum.

Sonra Köylü Partisine girdim. Parti kapandı. Bir daha partiye girmedim. Bizde particilik menfaatperestlikten öteye gitmiyor.

Partiler, ağaların elinde. Halk ağaların esiri. Seçim böyle olduktan sonra, halkı ağaların elinden kurtarmanın çaresi yok. Halk, bir lokmaya muhtaç. Ağayı kızdırırsa aç kalır. Bu yüzden halk, Hükûmete boşvermeye mecbur. Ona Hükûmetten fayda yok. Seçimlerde ağalar seçilir. Meclise ağalar gider. Kanunları ağalar yapar. Yapmasa da, mevcut kanunların uygulanmasını önlerler. Bu durumda halk ne yapsın? Hükûmet, ağalara bir şey yapamadıktan sonra bir lokmaya muhtaç halk, köleliğe rıza göstermekten başka neyleyebilir? Atatürk gibi biri çıkmadıkça ağalardan kurtulamıyacağız. Partileri, Meclisi ağalar doldurduktan sonra, Toprak reformu, yapılsa bile ne işe yarar? Toprak Kanunu çıksa da, ağalar onu işlemez hâle getirmesini bilirler. Şimdiden ne olur ne olmaz diye, ağalar topraklarını bölüyorlar. Meselâ İçişleri Bakanı Topaloğlu'nun kayınpederi Şadi Çelik, Ceyhanın Camuzağılı köyü Haydarağa çiftliğindeki 3 bin dönüm arazisini, toprak reformuna karşı tedbir olmak üzere, bugünlerde çocuklarına ferağ muamelesini yapmak üzeredir. Hem sonra, ağaların elindeki toprakların çoğu Hazineye ait. Devlet kendi topraklarını geri almak için bunlara açıktan para mı verecek? Böyle şey olmaz. Velhasıl seçim böyle olduktan sonra, toprak reformu yapılamaz. önce, ağalara karşı koymasını bilen bir hükûmet, bir lider şart. Ondan sonra, gaspedilen tarlalar alınır, halka verilir. Halk ağa korkusundan sıyrılabilir. Gerekirse, ağalar sürülür. Halk hükûmete ısınır Ağalardan korkmaz hale gelir.

Bugünkü Hükûmet, bunun için toprak reformu yapamaz. Mehmet Canın durumu ortada!.. Bunun için Atatürk lâzım, diyorum.

Komünistlik bu mu?

Bir ağanın, ağalık hakkında böyle konuşmasına şaşacaksınız. Hem de, çok şükür rahatı ve itibarı yerinde bir ağanın, ağalara karşı halkı tutması, kolay kolay inanılacak bir şey değil. Ama işte böyle. Vicdanım, haksızlıklara, hırsızlıklara ve eşkiyalıklara susmaya elvermiyor. Sivrisineğin 12 çeşidi oluyor, neden ağanın da çeşidi olmasın? Namuslusu var, namussuzu var. Bizim Kadirli ağalarının bir kısmına ağa bile demek doğru değil. Bunlar hırsız. Hazine tarlalarını, yağma Hasanın böreği misali kapışırlar. Şimdi Allahın suyunu yağma ediyorlar. Allah, teneffüs ettiğimiz havayı da yağma etmelerinden bizi korusun!

Memleketten ağalık kaldırılsın da, ne olursa olsun. Bundan ben ağa olarak zarar göreceğim. Fakat ziyanı yok. Artin ölsün de, ben de beraber öleyim. Hiç değilse vicdanım rahatlıyacak.

Kaymakam Mehmet Can'ın ağalarla mücadelesini bunun için destekledim. Bir ağa olarak Kaymakamdan en çok zarar görenler arasındayım. Kaymakam benim sulama hakkımı azalttı. Bana 4 bin lira ceza yazdı. Dairesine gittiğimde bana merhaba bile demedi. Bu yüzden uzun müddet konuşmadım, kalben de kırgındım. Ne zaman ki, ağaların tertibiyle —hem de kaymakamın iyi geçinmeye dikkat ettiği ağaların tertibiyle— müfettişler geldi. Vicdanım Kaymakamın yanında yer almayı emretti. Halk için çalışan, Kadirli için çırpınan bir Kaymakamın, ağaların oyunuyla nakledilmesine göz yumamazdım. Ankaraya geldim. İlgililere durumu anlattım. Bir basın toplantısıyla, Kaymakam meselesinin içyüzünü halk efkârına duyurdum. Partizanlığa son vereceğini söyleyen Başbakan İnönünün, bu apaçık partizanlık örneği karşısında, ses çıkarmaması dolayısiyle duyduğum şaşkınlığı belirttim. Bu yüzden bana da komünist dediler. Bu adamlar, haklı bir dâva için çırpınanlara, akkı savunanlara hemen komünist damgasını yapıştırıyorlar. D.P. iktidarda iken bir adamı sindirmek maksadıyla, onun Halk Partili olduğunu söylerlerdi. Halk Partisi zamanında da, kızdıklarına demokrat derlerdi.

Şimdi moda komünistlik. Mehmet Cana karşı yapılan haksızlığa, ağaların oyunlarına ve partizan idareye karşı koyanların hepsine şimdi komünist diyorlar. Hukuk devletini savunanlar komünist! Haksızlığa isyan edenler komünist! Mehmet Can komünist! İçişleri Bakanından, Mehmet Can meselesinin hesabını soran milletvekili Suphi Baykan komünist! Gerçekleri aksettiren basın komünist. Ben, ağa Vayisoğlu komünist! Mehmetin iyiliğini istiyen herkes komünist! Bu adamlar, böyle giderlerse, halkın hakkını arıyanlara, adalet istiyenlere komünist derlerse, halk komünizmin iyi bir şey olduğuna inanacak. Bu adamlar, bilerek bilmiyerek, komünizmin propagandasını yapıyorlar. Allah korusun, komünizm bir gün gelirse, bu beyinsiz menfaatçilerin yüzünden gelecek...

Ağaların elindeki topraklar

Kadirlide 600 bin dönüm ekime elverişli toprak var. Aylarca uğraştım tesbit ettim, bunların en azından 400 bin dönümünün Hazneye ait olması lâzım. Halbuki Hazinenin ilgili bulunduğu arazi miktarı bugün 15 bin dönümü aşmaz. İhtilâflı bulunan bu araziyi de Hazinenin kurtarması mümkün değil. Hazine yalancı şahit tutamaz, bilirkişileri sindiremez veya dâvasına âlet edemez.

Ağaların, Hazine topraklarını gasbetmek için yapmıyacağı hiç bir şey yok. Geçmişte aleyhteki dosyaları yoketmek için Kadirlide iki defa Hükûmet konağının bile yakıldığı söylenir! Bazı göçmenlere ait iskân defterleri kayıp! Size Yeşilyurt rezaletini anlatayım. Birinci Dünya Harbinde Alman Genel Kurmayının yaptığı haritalara göre 94 bin dekar gözüken Akçasaz bataklığı kurutuldu. Burada ökaliptüs yetiştirmek için Yeşilyurt Şirketi teşekkül etti. 4 bin dönümde ağaç yetişti. Fakat geri kalan arazi ağalar tarafından zaptedildi. 8 bin dönüm üzerindeki arazi ihtilâfına mahkeme el koydu. Yeşilyurt Kadastro Mahkemesi kuruldu. Mahkeme dürüst hâkimlerin elinde, anlaşmazlıkları süratle halledileceğe benziyordu. Ağaların 8 bin dönüm araziyi kaybetme ihtimali ortaya çıkmıştı.

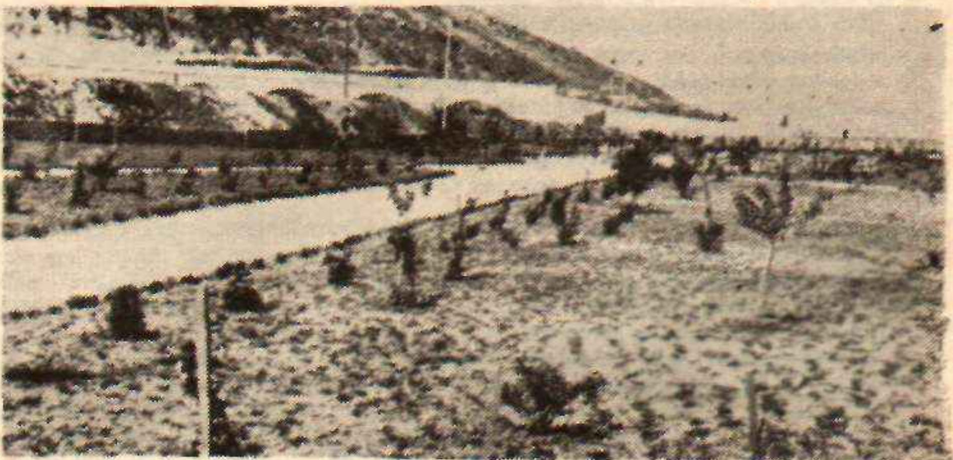
Ağalar durumu görünce koskoca mahkemeyi lâğvettiler. Niçin? Maksat, dâvaların sürüncemede kalması. İş ne kadar uzarsa, o kadar kârlı, sulu çeltik ziraatinde bir dönüm senesine ve verimine göre 3 ilâ 500 lira getiriyor. Dâva bir sene uzasa bile, ağalar ellerindeki topraktan yüzbinlerce lira kazanıyor. Bu kazanç kapısı kolay kolay bırakılır mı? Sevdiğim ve bu yüzden ismini vermiyeceğim bir ağa ailesinin elinde 4 bin 800 dönüm Hazine arazisi var. Arazinin Kadastrosu yapıldı. Kadastro mahkemesi gelmediği için, işler olduğu gibi duruyor. Öteki mahkemeler bu işe bakmıyor. Mahkeme ancak 50 yıl sonra işe el atacak! Zâten maksat ta işleri uzatmak.

Koryeli askerin hikâyesi

İdare adamları da ağalardan çekiniyor. Size Kaymakam Rahmi Atakan'ın hikâyesini anlatayım, göreceksiniz. Göçmenler gelmiş, Kadirliye iskân edilecek. Hükûmet sıkışıyor, göçmenlere toprak vermek lâzım. Toprak nereden bulunacak? Ağaların tasarrufundaki Hazine arazisine el sürmek Kaymakamın haddine mi? Fakat göçmenler için de bir şey yapmak gerek. Ağa elindeki Hazine arazisine dokunamıyan zavallı Kaymakam, 16 kuruş pullu istida vermekten âciz fakir fukaranın bir kaç dönümlük arazisini göçmenlere dağıtmaktan başka çıkar yol bulamıyor. Fakirlerin arazisini göçmenlere dağıtıyor. Benim elimdeki 69 dönüm Hazine arazisine de el sürmeye cesaret edemiyor. Halbuki ben bu toprağı gönüllü olarak vermeye hazırım. Ben, söylemesi ayıptır ama, kazandığımın yarısını fakirlere veren ağalardanım. Vicdanım başka türlüsüne elvermiyor. Neyse uzatmıyayım. Toprakları alınan fakirler bana geldiler. Aralarında Kore savaşından dönen asker Mehmet Yeşildal da var. Zavallı asker 8 dönümcük arazi işliyor. Toprağını alıp, göçmenlere vermişler. Zavallılar, bana, (Biz de fakiriz, bizim toprağımızı bıraksınlar) diye sızlandı. Yüreğim parçalandı, derhal Kaymakama gittim. Kaymakama (Fakirlerin toprağına dokunma. İçlerinden biri daha Koreden yeni döndü. 8 dönüm toprağı var. Bunları bırak. Benim 69 dönümüm var. Bunu al. Diğer varlıklı kimselerden de al. Fakir fukaradan elini çek) dedim.

Şerefimle temin ederim, Kaymakamın cevabı şu oldu: (Safa Bey, size iltimas geçiyoruz, yine de sizi memnun edemiyoruz. Gelip şikâyet ediyorsunuz. Olan olmuştur. Yapılandan vazgeçemem. Hükûmet mesele üzerinde titizlikle duruyor.)

Şaşırdınız, inanmıyorsunuz değil mi?

Mehmet Can'ın Kadirli'deki eserlerinden biri olan park

ürklüğümün şerefine yemin ederim, ga-tç' arkadaşlarım, Kaymakam aynen öyle söyledi. Yapacak bir şey yoktu. Bu-un üzerine fakir fukarayı topladım, yol aralarını çekip Ankaraya geldim. O za-an milletvekili olan Mustafa Akçalı ve dana D.P. İl Başkanı Galip Afşaroğlu-un tavassutuyla Milli Savunma Bakanı em'i Erginin huzuruna çıktık. Koreli skeri, Bakanın pencereden görebilmesini ağlayacak şekilde, dışarda bıraktırdım. akana durumu olduğu gibi anlattım. Mustafa Akçalı ve Galip Afşaroğlu tasvip ettiler. Koreli askeri de, Milli Savunma akanına pencereden gösterdik. Haksız kânın durdurulmasını sağladık. Bu saye-de Kadirlili fakirler, kurtuldu, fakat fakir göçmenler açıkta kaldı. Zavallı göçmenler şuraya buraya dağıtıldı. Bu yüzden 251 hâne göçmenin iskânı kötü durumdadır. Çoğu, kendilerine tahsis edilen toprakları alamadılar. Ama ağaların elindeki Hazine topraklarını söküp alabilmeyi kimse beceremiyor. Her şey fakirlerin aleyhine işliyor. Benim Hazine toprağımı da, vermek istediğim halde duruyor. Malûm ya biz, *iltimaslıyız.*

Topaloğlu ailesi

Size biraz da İçişleri Bakanı Topaloğlu ve ailesinden bihsedeyim. Topal-*oğlunun ne kendisinin,* ne kardeşlerinin, ne de akrabalarının çeltik işleri *ile ilgili bulunmadığına dair* meclisteki sözlerini gazetelerden okuyunca hayrete düştük. Bunu Mecliste bilen olmasa dahi — ki Adana Milletvekili Ahmet Savrun, Ahmet Karamüftüoğlu, Kemal Sariibrahimoğlu ve Senatör Galip Afşaroğlu durumdan haberdardır — Kadirli, Kozan, Feke, Saimbeyli, Mağara, Elbistan, Göksun, Andırın, Sarız, Pınarbaşı kaza halkı *tamamen bilir. Zira bu civar kazaların bir* kısım halkı da çeltik amelesi olarak, Topaloğlu ailesi ve akrabalarının çeltiklerinde fiilen çalışmaktadır.

Gazetenizde 1961 yılında çeltik ekim ruhsatı alan Topaloğlu ailesinin listesini kısmen yayınlamışsınız. Liste, Topaloğlunun kardeşlerinin ve yakınlarının çeltik ziraati yaptığını açıkça gösteriyor. 20 Mart 1962 Kadirli Çeltik Komisyonuna müracaat listesinde de İçişleri *Bakanının* kardeşlerinin ve akrabalarının isimleri var. Ahmet Topaloğlunun kardeşleri olan Mehmet Topaloğlu, Bekir Topaloğlu, Abdullah Topaloğlu ve Galip Topaloğlu Çaygeçit *köyünde, 1415 dönüm* çeltik ekmek için bu yıl da müracaat etmişler. Liste, Topaloğlunun akrabalarının isimleriyle dolu. Bir Bakan, hem de Meclis kürsüsünde gerçekten bu kadar uzak şekilde nasıl konuşabilir? Gazetenizde haklı olarak savuyorsunuz: İnönü, (bana doğru cevap vermiyen insana güvenemem. Onunla birlikte çalışamam) diyerek Kasım Gülek'i, C.H.P. Genel Sekreterliğinden uzaklaştırdı. Peki ya İçişleri Bakanı Topaloğlu?

İnönü, hem de Meclis kürsüsünden gerçekleri ters göstermeye kalkışan kabine arkadaşıyla nasıl hâlâ birlikte çalışabiliyor? *Biz basit* vatandaşlar, bu işe doğrusu akıl erdiremiyoruz. Bakan Topaloğlundan sormak isteriz: Seçim masrafları, acaba nereden karşılanmış? Masrafların, akrabalarının çelik gelirlerinden karşılandığını inkâr edebilecek mi? Ahmet Topaloğlu İçişleri Bakanı olduktan bir müddet sonra, kardeşinin kayın pederi Tevfik Coşkun ve ağabeyi Mehmet Topaloğlu Ankaraya gelerek, akşam yemeğinde, Mehmet Canı nasıl süreceklerini beraberce konuşmamışlar mıdır? Tevfik Coşkun, bu konuşmaları sıcağı sıcağına Kadirli-de ifşa etmemiş midir? Etmemişse, bir Ka-*dirliler, bugün cereyan eden hâdiseleri* 4,5 ay önce nasıl öğrendik ve olacakları evvelden ihbar ettik? Topaloğlu cevap versin. Topaloğlunun Meclis kürsüsünden Mehmet Can hakkında söyledikleri de gerçeğe aykırıdır. Bakanı tekzip için bir yazı hazırladım, buyurun okuyun:

1 — Bakanın tertipli ve tek taraf yaptırdığı teftiş raporuna binaen, iddia ettiği istimlâk yolsuzluğu kat'iyyen varit değildir. Şayet böyle 55 sene cezayı mucip bir suç var ise Kaymakam Mehmet Can'ı kısa zamanda vali olması için şark hizmetine mi göndermek, yoksa vekâlet emrine mi almak lâzım... Elbette tapusuz veya muallel kifayetsiz ve gayri kabili ferağ tapularla istimlâk bedelleri verilemez. Mehmet Can daima Milli Birlik Komitesinin yazılı emirlerine ve onun çıkardığı kanunların hükümlerine uymuştur. Yalnız Bakanın zihniyetine uymamıştır.

2 — Bakan kardeşleri ve akrabalarının çeltik işleri ile alâkasının oladığını ifade ediyorlar. Halbuki Bakanın kardeşleri ve akrabaları Kozan ile Kadirli çeltik ağalarının en başta gelenlerindendir. Kadirli ve Kozan Çeltik Komisyonundan sadır olan ruhsatlar ve Çukurovanın en büyük çeltik fabrikası Ceyhanda ve Tevfik Coşkuna aittir.

3 — Çeltik mıntakası bulunan ilçelerde kaymakamlar tabii olarak çeltik Komisyonu başkanıdır. Ziraat muallimi, hükûmet tabibi Çeltik Komisyonunun tabii üyeleridir. Ziraat Odası Başkanı ve çeltikçi bir üye de bu komisyona dahildir. Kanun gereğince başkan ve üyelerin her keşif için kanunda tayin edilen yevmiyelerini ve senede bir defaya mahsus olmak üzere bir kat elbise ve bir çift lâstik çizme alması kanun ve gelenek icabıdır. Nitekim Dahiliye V kilinin ağabeysi Mehmet *Topaloğlu 1954 yılından 1960* yılı 27 Mayıs İnkılâbına kadar Ziraat Odası başkanı sıfatıyle aynı Çiltik Komisyonundan yevmiyesini, elbisesini ve lâstik çizmelerini noksansız olarak almıştır.

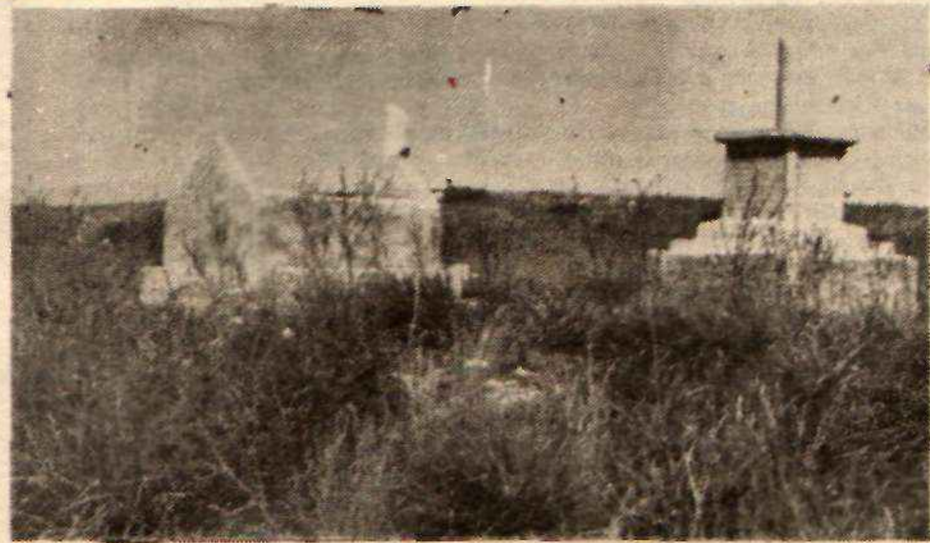
4 — Mülkiye Müfettişi Ali Akarsu Yüksek Seçim Kurulunun resmi gazetede ilân ettiği Milletvekili listesinde Uşak A.P. listesi milletvekili adayı olarak gö-*zükmektedir.*

5 — Bazı köylerden köy şahsiyeti maneviyesi namına satılan çeltik suları gelirlerinden bir kısmı, Cemiyetler Kanunu gereğince, hayır derneklerine verilmiştir. Kanunsuzluk asla varit *değildir.*

6 — Bakan Mehmet Can'ın yaptırdığı parkın bir kum yığını olduğunu ifade etmiş ise mezkûr parkın dumanı üstünde resimleri mecmua ve gazetelerde çıkmıştır. İnanmayan Kadirliye gelir görebilir.

7 — Bakanın Mehmet Canı ve müdafaa edenleri, solculuk ve komünistlikle itham etmesi, her devrin namuslu adam-*larına atılan* bir *çamur* nümunesinden

Ağaların ağası TEVFİK COŞKUN

Ağa eşkiyaları tarafından vurulan jandarmaların yattığı şehitlik

Dileseydi bugün Meclisteydi. Fakat Kadirli A.P. İlçe Başkanı, Topaloğlunun avukat kardeşinin kayınpederi, su kralı, Tevfik Çoşkun yerini, bugünkü İçişleri Bakanına bırakmayı tercih etti. Sudan kazancının bir kısmını, Topaloğlunun seçimi kazanması için harcadı. Milletvekili olmaktansa, milletvekillerine sahip olmak, belki de daha akıllıca bir davranıştır.

Coşkun, Tatarlı aşireti ağalarındandır. Babasından ona, Vayvaylıda Akçasaz sazlığında 200 dönümlük bir toprakla, bir çift öküz ve bir kısrak miras kalmıştır. *Babası sağlığında akıllılık etmiş, oğlunu* okutmuştur. Coşkun, 3 sınıflı ilkokulu bitirdikten sonra, o zamanki mustantik okuluna girmiştir. Okuldan sonra, hocalık ve müstantiklik yapmıştır. Bir gün âmirlerinden birile arası açılıp ta Tarsusa yollanmış, fakat gitmemiştir. Kadirlide 6 — 10 yıl sokak arzuhalcılığı ve dâva takipçiliği yapmıştır. İşte bu sıralarda, *Tevfik Coşkunun Kadirlide avanesi* ve dağa çıkmış sadık adamları vardır. Meşhur şâkilerden Kıçıkırık, Yozcu bunlar arasındadır. Avanenin kasabada adam dövdüğü, yol kestiği, eşkiyaların da dağda adam vurduğu herkesçe bilinir. Bugün, Kadirlide, «Muallimin Bağı» denen tepecikte bir şehitlik vardır ki, işte burada yatan iki jandarma, bu eşkiyalar tarafından vurulup öldürülmüştür.

Coşkunun 200 dönümlük tarlasının bulunduğu Vayvaylı köyü ve civarı bataklıktı, sazlıktı. «Akçasaz» bataklığı diye anılır. Sivrisineği ve sıtması ile nam salmıştır. Akçasaz bataklığı köylülerinden bir kısmı harplerde, geri dönebilen de bu eşkiyanın kurşunlariyle ölmüş, bir çokları, açlıktan, sıtmadan, çeşitli hastalıklardan kırılmış, *geriye bir sürü hasta dul* kadın ve sıtmalı yetim kalmış, bazıları ölmüş, bazıları da evlerini barklarını, tarlalarını bırakıp şuraya buraya dağılmışlar, canlarını zor kurtarmışlardır. Bu dağılmanın, zor kuvvetiyle olduğu ve Tevfik Ağanın babadan kalma 200 dönümlük bataklık tarlasının bu sayede 8000 dönüme çıktığını Kadirlide herkes bilir. Bu 200 dönümlük toprağın, tapuda «sazlık» diye yazılı bir hududu vardı. Sazlık hep geri geri gitti, Coşkun yürüdü ve sazlık, 8000 dönümde durunca, Coşkun da ancak o zaman durdu.

Sıtmadan, *açlıktan, eşkiya kurşunun*dan, harplerden sağ kalabilen Vayvaylı köylüleri, Akçasazın hastalıklı dulları ve yetimleri böylelikle bir daha topraklarına dönemediler. Avane korkusu, eşkiya korkusu yüreklerde yer etmişti, sonraları buna, bir de kudretli Coşkun ağa ve jandarma korkusu ekledi. Yüreklerde, avane eşkiya korkusunun yerini jandarma korkusu aldı. Ne haklarını arayacak kudretleri, hattâ ne de bir istidaya yapıştıracak pul paraları vardı. Hamal oldular, ırgat oldular, hademe oldular, ölmediler, yaşadılar tek tek. Hâlâ da yaşarlar Ka-*dirlide. Yine de korku içinde, yine de* dehşet içinde. Coşkun Ağanın ise toprak hırsı hâlâ tükenmemiştir. Kaymakam Mehmet Can'ın dediğine göre, Coşkun nerede bir mer'a görse, sürdürüp sahip olmak istermiş. En son Katıralanında 150 — 200 dönüm arazi açtırıp, sürdürüyor. Köylüye «sürün, mahsülden bana verin» diyor. Fakat Coşkunun bu isteği gerçekleşmedi. Kudretli Ağaya rağmen Mehmet Can, bu araziyi mer'a olarak köylüye mal etti.

Su Kralı Coşkun

Kadirlide çeltik ziraatı ve dolayısile Savrun suyundan su arkları çıkartılması işi, ilk olarak Maraşlı çeltikçiler tarafından yapılmıştır. Onlar da karşılarında yine kudretli Coşkun ağayı Coşkun ağaya bağlı avane ve eşki-*yaları buldular. Maraşlılar* çeltiği onunla ortak ekmeğe, kendi elleriyle çıkardıkları su arklarından ona da büyük bir hisse ayırmağa zorlandılar. Ve Maraşlılar sonra herşeyleri olduğu gibi Coşkuna bırakıp, geldikleri yere kaçıp gittiler: Avane korkusu, eşkiya korkusu, kurşun korkusu, Coşkun korkusu!

Bu arkların Savrundan taşdığı su *toplamı 5000 dönüm çeltik ekimini* karşılar ki, bu, 8000 dönümlük Savrun sulama kapasitesinin dörtte üçü demektir ve bugün yıllık 300 — 350 bin liralık bir gelire tekabül eder.

Yıl 1932. Kadirli ve çevresi eşkiyadan geçilmezdi. Kasaba sokaklarında ağa avanesinden, dağlarda ovada, ağa eşkiyasından geçilmezdi. Bu tarihlerde Kadirliye «Nazmi kumandan» idaresinde Ankaradan bir «Tedip Müfrezesi» yollandı, Ağalar ve aileleri bir gece içinde Diyarbakıra sürgün edildiler. Ağasız kalan avane, yataksız ve desteksiz kalan eşkiyalar da ya vuruldu, ya da Adana — Kozan yolunda kurşuna dizildi. Memleket ve halk, bir müddet rahat nefes aldı. Kadirli de o günler hâlâ hasretle anılır.

Ağalar, sonra bir gün yine geri geldiler. Coşkun ağa da bu arada idi. Vilâyet Umumi Meclisi âzası oldu, Halk Partisi İlçe Başkanlığına getirildi. Vayvaylı topraklarına hususî Kadastro getirtti. 1945 — 46'da «tevsii hudut», «tahkimi hudut» yaptırdı, tapusunu sağlamlaştırdı. 1950 seçimlerinden bir ay evvel, CHP'den ayrıldı, İlçe'de Demokrat Partiyi kurdu ve *Milletvekili oldu.* 1951'de D.P. *iktidarı* devlet fabrikalarından bir kısmını taraftarlarına dağıtmak yolunu tutunca, Coşkun fırsatı kaçırmadı ve Ceyhan'da Sümerbank'a ait bir çeltik fabrikasını ucuza kapattı. Coşkun bu fabrikayı 300 bin liraya satın almıştır. O zamanki rayiç bedelinin, en azından bir milyon liranın üstünde olduğu malûmdur. Nitekim, iki yıl *önce fabrika, bir ara satılmak* istenmiş, İzmirden Avni Nartolar 2.5 milyon lira vermiş, fakat Coşkun razı olmamıştr. Fabrikanın hâlihazır değeri 3.5 — 4 milyondan aşağı değildir.

Savrun suyunun kralı Coşkun Ağa, Belediyenin sularına bile el koyacak kadar kudretli ve cür'etlidir. Hikâye 80 yıl öncelere gitmektedir. 80 yıl önce Belediye teşebbüsüyle Hasandede mevkiinden kasabaya su getirilmiştir. Ark, zaman zaman halka onartılarak, 1950 yılına kadar yaşatılıyor. 1950 de, 1934 sürgünü Coşkun D.P. milletvekilidir. Belediye arkının sularına göz dikmiştir. Arkı körletip, sulara el koymak kararındadır. Nitekim *Belediyenin bütçesi yetersizdir* gerekçesiyle, ark artık onarılmaz. Halka da emir verilir, kendi arazisinden geçen suyu kapatsın diye. Belediye kapatmayana ceza çeker. Belediye arkı böylece öldürülür. Arkı yaşatmak istiyen Belediye Başkanı İbrahim Tokgöz devrilir. Fakat uysal bir Belediye Başkanı, zamanında, körletme işi tamamlanır. Ark körlenince, başka arklara sahip olan Coşkun Ağa, suyu daha pahalı satmak imkânına kavuşur.

Ağaların kudretini hesaba katmıyan Kaymakam Mehmet Can, bu arkı canlandırır. Tarihî Belediye arkına 1500 dönümlük su hakkı tanır. Arkı, masraf müstecire ait olmak üzere 5 yıl için, yıllık 30 bin liradan kiralar. Müstecir 300 bin lira masrafla arkı canlandırır. Ark, 5 *yıl sonra Belediyeye dönünce yılda* 150 bin lira gelir getirecektir. Bu para, Tevfik Coşkunun su kazancının azaltılması demektir.

Mehmet Can bununla da kalmamış, Belediyeye üç yeni ark kazandırmıştır. Kaymakam, bu yıl da Kadirlide kalsaydı, yeni iki ark daha açarak özel şahısların elinde su bırakmıyacaktı. Bu, Coşkun *ağanın çok kârlı su ticaretinin ve su kral*lığının sona ermesi demekti.

İçişleri Bakanının avukat kardeşinin kayınpederi Coşkunun böyle bir Kaymakamı Kadirliden uzaklaştırmak için her çareye başvuracağı ortadadır. Nitekim başvurmuş ve kaymakamı sürdürmüştür.

Şimdi, Coşkunun su ticareti eskisinden de hızlı bir şekilde yeniden başlamaktadır. *Coşkun ailesine ait, Mehmet* Canın iptal ettiği arklar ihya edilmiştir. Mehmet Can devri bitmiş, Coşkun Ağa devri gelmiştir.

Akçasaz köylülerinin ekmeği, Vayvaylı yetimlerinin âhı, Maraşçı çeltikçilerin alınteri ve suyuna ve toprağına sahip olamıyan halkın ıstırabı üzerine kurulan bu servet saltanat bütün ağırlığıyla yeniden Kadirlinin üstüne çökmüştür.

Yeni demokrasi tecrübemizin Kadirliye getirdiği hediye budur.

Hükûmet, Kadirli olaylarını ve ağalar saltanatını görse de, görmemek zorundadır. Ağalar saltanatından da önemli olan, koalisyonun yaşatılmasıdır. Yaşasın koalisyon. Bin yaşasın!..

...ağka bir şey değildir.

« — maddaki asıl bizim dâvamız Mehmet Can'ın vaktinden evvel yapılan işbu tayinin hüsnüniyete mi, yoksa suiniyete mi dayandığıdır. Bunun açıklanması lâzımdır. Bakanın bu husustaki açıklaması aslâ tatminkâr değildir. Zira Bakanlık talimatnamesinde normal Kaymakam tayinlerinin, ahvali fevkalâde olmadıkça, Mayıs ve Eylül aylarında yapılacağı yazılı iken, bu müstesna ve müstacel tayini icap ettiren ahvali fevkalâde, 20 Mart çeltik ekimi menfaati şahsiye endişesinden başka ne olabilir? Bu tayinin 20 Marta isabeti acaba kör bir tesadüf eseri midir?... Bundan beş ay evvel Devlet ve Hükûmet Başkanlarına, Dahiliye Bakanının kardeşi Mehmet Topaloğlu ve akrabası Tevfik Coşkun'un vukuundan evvel ifşaatlarının günü gününe tahakkuku acaba ne mâna ifade eder?.. Ve bugün Belediyeye tahsis edilen suların bir kısmı ve Savrun suyu altında bulunan sekiz köy halkının ve hayvanlarının su hakları bugün Bakanın akrabaları tarafından tekrar ele geçirilmemiş midir?.. O halde Bakanlık tasarruf selâhiyetlerini kanun adına ve Türk milletinin yüksek menfaati uğruna mı kullanmıştır.? Hükûmet ve Devlet Reisi bu durumu nasıl karşılayacaklardır?

Bu sorularıma, İçişleri Bakanı Topaloğlundan cevap bekliyorum.

Size kısaca, Kadirlideki Topaloğlularını da tanıtayım: Ahmet Topaloğlu, as[illegible] paloğlunun 11 oğlunun (iki kadından) yaş itibariyle ikincisidir. 11 kardeşin babalarından kalma, 50-60 dönüm civarında portakal bahçesi ile Sıtır çiftliği namıyla maruf Kadirlinin Çaygeçit köyünde 250-300 dönüm arazisi mevcuttur. Bu ailenin 1950 yılına kadar gerek iktisadî, gerek siyasî nüfuzu mevcut değildi. Bakanın ağabeysi Mehmet Topaloğlu 1954 seçimlerine kadar, ayak çeltikçiliği yapan kendi halinde bir kimseydi. Ancak bu sıralarda avukat kardeşi Müçteba Topaloğlu, Kadirlideki en büyük ağa Tevfik Coşkun'un kızı ile evlendi. Bekir Topaloğlu, eski nüfuzlu Binbaşı namiyle maruf Gencoğullarından kız aldı. Nihayet Bakan Ahmet Topaloğlu, Kozanın tanınmış zengin ve nüfuzlu Hacı Hüseyin ailesinin bugünkü büyüğü eski milletvekillerinden Sadi Çelik'in kızı ile evlendi. Böylece, Ahmet Topaloğlu'nun, 1954 te milletvekili olmasıyla, mütevazi ailenin kaderi değişmiş oldu. Topaloğulları Kadirlinin en nüfuzlu ailesi haline geldiler.

Müçteba Topaloğlu, kasabada en çetrefil işleri çıkaran avukat olarak şöhret yapmıştır. Taraflardan birisi daha yüksek ücret verirse, ilk müvekkilini bırakıp, hasım şahsın vekâletini almakla tanınır. Meselâ Öksüzlü köyünden İsa Sarıakçalı ile Aydınlı aşireti arasındaki anlaşmazlıkta, önce 3 bin lira ücretle Aydınlıların vekâletinin yüklenmiş, sonra 7 bin lira ücret almak ve Sarıakçalı ile taraf tarlasını Vatan Cephesine kaydetmek şartiyle, onların avukatı olmuştur.

[illegible] Topaloğluna izlar vermiştir. Kardeşinin İçişleri Bakanlığından sonra da Müçteba Topaloğlu, önce göçmenlere karşı Şimmenmet köyünün avukatlığını almış, sonra daha yüksek ücretle göçmenlerin avukatlığına geçmiştir. Avukatlık şerefiyle bağdaşamıyan bu durum, yeniden Adana Barosuna şikâyet edilmiştir. Keza Hardallık köyünden Süleyman Sayman aleyhine dâva almış, sonra Sayman'ın daha yüksek ücretle avukatı olmuştur. Durum, Adana Barosuna şikâyet edilmek üzeredir. Bu zihniyetle yapılan avukatlığın çok kârlı bir iş olduğu kolayca tahmin edilebilir. Müçteba Topaloğlu, bir ara çeltikçiliğe de heveslenmiş, o zamanki Kaymakamın aşırı müsamahası ile, Hardallık köy mer'asına 1956 yılında icarsız olarak — evel icarsız olarak — 400 dönüm çeltik ekmiştir.

İçişleri Bakanının ağabeyi olan Mehmet Topaloğluna gelince, o başlı başına bir âlemdir. Ağaların ağası diye çağırılmaktan çok hoşlanır. İlk okul tahsili bulunmamasına rağmen, diplomalılara akıl vermeyi sever. Resmi dairelere sık sık uğrayıp, memurların iki büklüm selâm vermesini görmek en büyük zevkidir. Bir sözünün iki olmasına aslâ tahammülü yoktur. Kendini Kadirlide, İçişleri Bakanlığının temsilcisi sayar. Size bir örnek vereyim. Topaloğlu, İçişleri Bakanı olduktan bir ay sonra, Osmaniye Ağır Ceza Mahkemesi sayı esas No: 960/24, karar No: 961/15. CM. No: 957/865-23 121901 tarihli kararı ile katil suçundan mahkûm olan ve cezasını bitirdikten sonra da üç yıl âmme hizmetlerinden mahrum kılınan oğlu Mustafayı Konya askerlik şubesine yedeksubay öğretmen olarak sevkettirmiştir. Kadirli'nin altı yıllık Şube Reisinin ve yaş tashihi dâvasında iddia makamında bulunan Savcının, Mustafanın durumunu, normal olarak bilmeleri lâzımdı... Buna rağmen, her şeyden habersizmişler gibi, suçlu Mustafayı Yedek Subay olarak askere sevketmişlerdir!

Hukuk devletinin nasıl işlediğini görüyorsunuz. Bilhassa Mehmet Can Kadirliden ayrıldıktan sonra, ağalar hukuku daha işlemeye başlamıştır.

Mehmet Can'dan sonra Kadirli

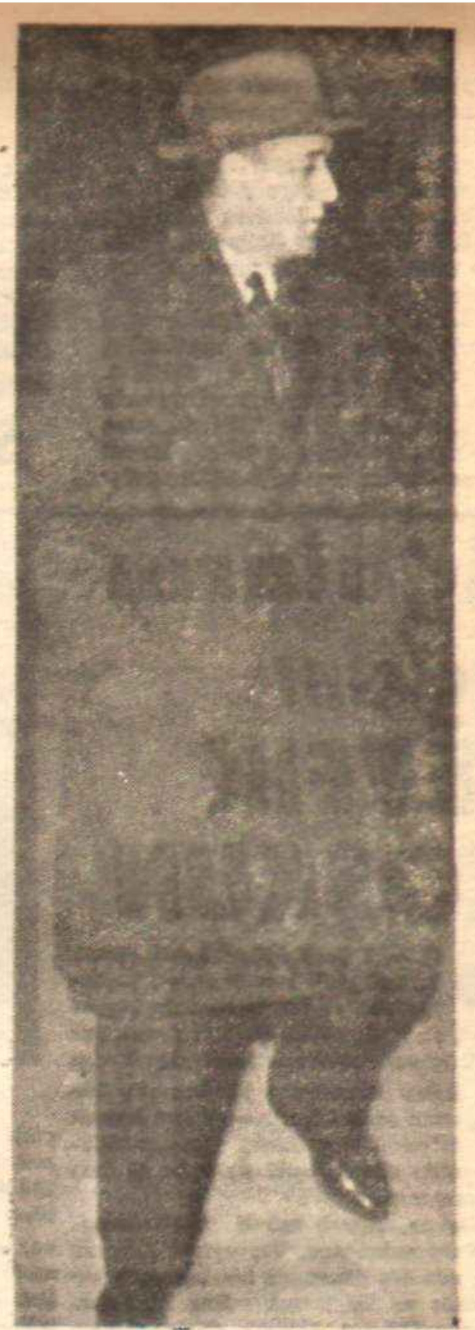
Mehmet Can'ın ayrılmasından sonra, Kadirlide değişiklikler başladı. İlk iş olarak, Çeltik Komisyonuna, ağaların ağası Tevfik Coşkun'un yakınlarından biri seçildi. 27 Mayıstan beri Komisyona seçimle üye alınmıyordu.

Asıl büyük değişiklik suların paylaşılmasında oldu. Su taksiminden ben de kârlı çıkanlar arasındayım. Bu bakımdan rahatça konuşabilirim. Mehmet Can zamanında, sahibi bulunduğum Hacı İdem arkının su hakkı bin dönümden 750 ye indirilmişti. Şimdi tekrar bine çıkıyor. Susuz Hacı İdem arkının muhayyel suyunu, yüksek fiyata satarak, oturduğum yerden, eskisinden daha çok para kazanacağım, fakat vicdanım gerçekleri olduğu gibi ortaya koymayı emrediyor.

Uzmanların raporuna göre, Savrun, kesik sulama ile 10 bin, daimî sulama ile 7500 dönüm arazi sulayabilir. 10 bin dönümün üstünde ekilen kısım, Ağustos ayında şiddetli yağmur yağmazsa kurur. Çok para getiren çeltik, su demektir. Bu sebeple, su ticareti çok kârlıdır. Ağaların, suyu ellerinde tutmak için yapmıyacakları yoktur. Mehmet Can, âmmenin suyunu, ağaların kazanç vasıtası olmaktan kurtarmak istemiştir. Çıkarttığı ve ihya ettiği 4 arkla, 4 bin 500 dönümden fazla su hakkını ağalardan almış, Belediyeye maletmiştir. Böyleee ağaların su ticaretini ve rahat kazanç kaynağını baltalamıştır. Mehmet Can'ın ağaların affedemediği en büyük günahı budur. Su ticareti şimdi yeniden başlamıştır. Aşağıdaki tablolar durumu açıkça gösterecektir.

20 Mart 1961 çeltik ekim mevsimi Mehmet Can'ın tanzim ettiği su taksimi şöyledir:

ARKLARIN ADI	SULAMA HAKKI	
Çiftçi arkı	750	dekar
Halidağlar arkı	250	»
Belediyenin büyük arkı	1500	»
Belediye Cemalpaşa arkı	1000	»
Belediye 2. Cemalpaşa arkı	1000	»
Belediye köprü arkı	1000	»
Hacı İdem arkı	750	»
Kütküt arkı	300	»
Coskunlar Değirmen arkı	1100	»
Kirişçi arkı	750	»
Toplam	8400	»
Köylülerin ihtiyacı	1600	»
Genel toplam	10.000	dekar

Ahmet Topaloğlu

Görüldüğü gibi Mehmet Can, 4 bin 500 dönüm su hakkını Belediyeye mal etmiş, Savrun suyu altındaki köyler halkının ve hayvanlarının zarurî su ihtiyacına 1600 dönümlük su ayırmıştır. Bunu yapabilmek için, bazı su tacirlerinin arklarını iptal etmiştir. Şimdi su tacirleri yeniden ortaya çıkmış, Savrun suyunu ele geçirmeye başlamışlardır.

İşte 20 Mart 1962 tarihli çeltik ekim müracaat ve yapılan müsaade listesi:

ARKIN ADI	SULAMA HAKKI	
Sülemiş arkı	1100	dekar
Bahçe arkı	1000	»
Çiftçi arkı	1000	»
Zihni Çamurdan arkı	300	»
Halidağlar arkı	300	»
Hacı İdem arkı	1000	»
Kütküt arkı	400	»
Muallim Rasim arkı	1000	»
T. Coşkun Değirmen arkı	1500	»
Kirişçi arkı	1000	»
Kümbet arkı	300	»
Belediyenin Büyük arkı	1500	»
Toplum	10400	dönüm

Bu taksim henüz kesinleşmemişse de çeltik ekimi başlamıştır. Buna göre, su taksiminin aşağı yukarı bu şekilde yapılacağı da muhakkak gibidir.

Yeni taksimatta köylünün ihtiyacı düşünülmemiştir. Kadirli köylüleri Devlet Başkanına, Başbakana ve ilgili bakanlara telgrafla durumu bildirmişler, çare bulunmasını istemişlerdir. Ağalar köylüleri «susuz» bırakmıştır.

Adana Valisinin emrine göre, 10 bin dekardan fazla çeltik ekimine müsaade verilemez. Bu durumda, Belediyenin üç arkının akıbetinin ne olacağı anlaşılıyor değil mi? Şimdiden bir ark iptal edilmiştir. Savrun suyu altındaki köy halkının ve hayvanlarının su ihtiyacı nasıl karşılanacaktır?

Ağaların fütursuzluğunu ve kudretini görüyorsunuz. Devlet suyunu gayri

İçişleri Bakanına

Diyarbakır'daki Derebeyi

Diyarbakır. Şarkın Paris'i diyorlar oraya. Ordu, hava üssü, askerî, sivil hastahaneler, Sümerbank Şayak Fabrikası ve diğer tesisler, bambaşka bir renk, hareket vermiş şehre.

Öyle ki bu yüzbinlik şehir sığmamış surların o dar sıkıcı çerçevesine. Taşmış ovaya. Geniş asfalt yolları, Bahçeli evleri, apartımanları, yemyeşil parkı, yüzme havuzları ile yepyeni modern bir site doğmuş.

Gönül ister ki bu güzellikler içinde yaşayanlar yarınlarından, canlarından, devletin bükülmez dediğimiz bileğinden emin yaşasınlar. Fakat acı gerçek burada da kendini hissettiriyor. Burada da Ağalar saltanatı hem de bütün şiddeti ile hüküm sürmekte. Daha henüz Mehmet Can adı hafızalarda taptaze yaşarken yeni bir rezaleti daha Yön okurunun oyuna sunmakta fayda görüyorum.

19 Mart Pazartesi. Güneşli bir ilkbahar sabahı. NATO'da görevli İrfan Keçeci şehrin en kalabalık mahalli olan Dörtyolda bir pastahaneden alış veriş etmek üzere arabasını park ederken galiz bir küfürle irkiliyor. Tabiî ilk aklına gelen «Acaba bir yere mi çarptım?» endişesi oluyor. İnip bakıyor, tretuardan 30 santim açıkta durmuş. Soruyor:

— «Niçin küfür ettiniz. Eğer niyetiniz şaka ise, birine benzettinizse yanılıyorsunuz.»

Aldığı cevap iki yanağında şaklıyan tokatlardır. Arabada bulunan, NATO Diyarbakır tesislerinde görevli, Breh ve Wein isimlerini taşıyan iki Amerikalı asker olayın şâhididir. Bu arada etraflarını, nereden çıktıkları belli olmıyan bir kalabalık sarıyor. Uzanan tehditkâr yumruklar, vuralım, öldürelim... Ağaya karşı geldi sözleri. Bu uğultu arasında şaşkına dönen genç adam kalabalığı zorlakla yararak, birkaç metre ötedeki trafik polisine sığınıyor ve «Dâvâcıyım, diyor. Beni tokatladı, hakaret etti.»

Olayı başından beri izlemekte olan polis, son derece heyecanlı ve âdeta yalvararak, «Aman beni bu işe karıştırma. Hâta ettin Ağanın önünde araba park edilmez» ve sonra birden ciddileşerek «hem» diyor. «Ben trafik polisiyim. Bu tip olaylara müdahale etmek benim görevim değildir.»

Zavallı genç artık büsbütün şaşırmıştır. Son çareyi hiç değilse canını kurtarmak umudu ile en yakın karakola sığınmakta buluyor.

Başlangıçta İrfan Keçeci'yi alâka ile dinlemekte olan Komiser, Çermikli Muharrem Ağanın avanesi tabir edebileceğimiz adamları ile birlikte odaya girmesi üzerine değişiyor ve sıfatını bir tarafa iterek başlıyor yalvarmağa. «Ağam, gençtir, delikanlıdır onu affet bu seferlik. Bağısla kusurunu». Sonra da asıl affetmek durumunda olması gereken İrfan Keçeci'ye dönerek «Hadi» diyor. «Bak ağa seni affedecek öp bakayım elini»... Bu hiç bir mantıkla bağdaştırılamıyacak kadar gülünç teklifi biraz da etrafındaki polislerden cesaret alarak reddeden genç adam bir defa daha en çirkin kelimelerle hakarete uğruyor.

İşte bu bardağı taşıran son damla olmuştur. Ayağa kalkıyor ve «siz» diyor. «Burada adaleti temsil ediyorsunuz. Dâvâcıyım zabıt tutun» Çermikli Muharrem Ağa da yerinden fırlıyor ve pencereyi açarak dışarıdaki adamlarına hitaben, «Bu adam bana arabası ile çarptı değil mi?» diye bağırıyor, dışarıdan da adeta bir aksi seda sadakati ile «evet, çarptı ağam» sesleri yükseliyor. Artık ağa son ve en tesirli kozunu da oynamış olmanın verdiği rahatlık içinde memnûn ve mağrur, İrfan Keçeci ise çaresiz, ağlamaklı eğilip, öpüyor ağanın elini.

Fakat zaman, bu hadiseyi unutturamamıştır bu genç adama. Bu haksızlığın, bu ağır hakaretlerin ağırlığı altında ezilmeğe tahammül edememiştir. Her ne pahasına olursa olsun İrfan Keçeci izzetinefsine sürülen bu lekeyi, kanunların kendisine verdiği haklara dayanarak temizlemek üzere Vali muavinine baş vuruyor. İşte şehrin her şeyinden mesul olan idare amirinin verdiği cevap.

— Biraz fazla izam etmiyor musunuz? Unutun gitsin canım.

İşte yurt çapında bir fiyasko ve onun trajik finali.

Şimdi sormak istiyorum. Türkiyede ağalık problemi yoktur derken bu ve bunun benzeri diğer olayları hasır altı etmekte kimlerin ve ne gibi çıkarları vardır?

Bu çürük dişleri ayıklamanın zamanı artık gelmiştir. Devlet otoritesini hiçe sayan bu adamlara daha ne kadar taviz vereceğiz?

Güneri CIVAOĞLU

haftanın portresi

Kınyaz Kartal Ağa

Nimet Arzık

Ak saçları mı bana o tesiri yapıyordu, «kayaca» sarplığı mı, dirhem dirhem şuurlu ağırlığı mı, dünyaya nizamat verir el hareketleri mi, hep onu bin sene evvel, bir ağacın gölgesinde, tabaasına adalet dağıtırken gözümde canlandırıyordum... Kendisine bakıldığını hissettiğinde, bir dünya gizlercesine ifadesizleşiyordu. Bakılmadığını zannettiğinde, yaşamış, görmüüüş, yara üstüne yara alıp hayattan ve insanlardan öğreneceği kalmamış, acılı dalgalanmalar tarıyordu hatlarını...

Uzun boyluydu. Vücudunda ruhunun bükülmezliği vardı. Yirmi sene önce yakışıklı olmalıydı. Adı Kınyaz Kartaldı. Kınıaz, Rusça prens demektir. Soy adları seçildiğinde, prensliğe bir de Kartal'lık eklemişti... İki senedenberi ikinci sürgününü yaşıyordu... Van'dan Sivas'a, Sivastan Bursaya, Bursadan Ankaraya varmıştı... 55'lerden biriydi, birincisiydi...

Hayatı inanılmaz bir macera, sürekli bir savaştı... Kendine karşı gemlenme savaşı, diğer aşiretlere karşı, hayat savaşı, Hükûmetlere karşı geçim savaşı... Babası dokuzununcu Kafkas fırkasıyla beraber, Ermenilerle çarpışırken şehit düşmüştü. Bundan sonra Brukı aşireti, [illegible] çıkanı kese biçe, «Deniz» adını [illegible] Van köylerine ulaşmıştır... Kınyaz Kartal 2 sene sonra komünist kuvvetlerinin Azerbaycanı istilâsı üzerine aşiretine iltihak etmiştir.

26 yaşındaydı o zaman. Yırtıcıydı, [illegible]... Yanında karısı vardı. Japon harbinde ölen bir Rus generalinin kızı... Asil dram çevrelerin en yontulmuşunda yetişip, kocasını, o kırk sene evvelki Van'a takip eden, [illegible] [illegible]...

Bruki aşireti iki memlekette yerleşecekti... Türkiye, İran (bin hane kadar), ve Kınyaz bunları çapulculuktan vazgeçirip ticarete dönecekti... «Yabancı aşireti», Doğunun en köklü «yerli» aşireti haline getirecekti... Ticaretin, idarenin, siyasetin, dizginlerini, kadife eldivenli pençesinde toplıyarak sımsıkı... sıkı...

300 yıl önce doğmalıydı

Gazeteci arkadaşım, İlhami Sosyal'ın «üşenmiş» dudağından şu sözler döküldü:

— «Bütün kusuru bu adamın, üçyüz sene evvel doğacağına, üçyüz sene sonra doğmuş olması!!!... Bence başka kusuru yok...»

Bence vardı bugünün Kınyaz Kartalının başka kusuru... Yaşlanmış olması, daha kötüsü, bağlanmış olması...

Bütün Doğulular gibi, atasözleriyle desteklenmiş, hikâyeciklerle beslenmiş, sembollerle süslemiş, «duman benim başıma» gibi deyimlerle şirinleştirilmiş sözlerinden ben şunu çıkarıyorum:

Bu adam, seneler evvel, günün şartları içinde neye erişmek istemişse erişmiş... Toymuş, basit şeyler istemiş... İstemiş ki, toprağım olsun, olmuş... İstemiş ki sürülerim olsun, olmuş... İstemiş ki, mâceralarım olsun, olmuş... İstemiş ki, nüfuzum olsun, olmuş... Şimdiki şuuruna da ermemişmiş pek tabii olarak o zaman... Şuura erince de artık takati kalmamış. Takati kalmamış çünkü hem seneler geçmiş, hem bağlanmış... İki karış toprağına bağlanmış (Bir köylü sevgisiyle seviyor toprağını). Kalabalıklaşan ailesine bağlanmış (10 çocuğu var, 40 tane de yeğeni...), İdare ettiği Bruki aşiretinin mensuplarına teker teker bağlanmış, yüklendiği yüklere bağlanmış kopmaz iplerle, tatlı acı hatıralarına bağlanmış, hatıralarının çerçevesi olan Van'a bağlanmış...

Yalnız parası pulu olsa, çekinilecek bir tarafı olurdu belki. Yalnız sürüleri olsa, gene belki kollanacak bir yönü olurdu. Amma toprağı vardı, toprağı... Toprak onu her bakımdan âcizleştiriyordu... Musevileri içinin derininden takdir ediyordu, «mal mülk edinmiyen, bütün varlıklarını boyunlarında taşıyacak şekilde ayarlıyan Musevilere...

Son derecede «terre à terre» bir yönü vardı... O ona ille ve ille maletmek istedikleri büyük hülyaların peşinde koşamazdı... Onun ticaretini engellerdi büyük hülyalar. O mâceracı değildi ki, itiraf etmese bile...

Adamın psikolojisi

Ağa psikolojisi miydi?.. «Âdil bir adamın» bir müessesenin yerini tutmasını tabii buluyordu... Yaşama ve yasama hakkını her şeyi basite irca ederek kazanmıştı... Hayatı da, idareyi de, aşkı da... Kadın, zaten onun için bir metadı... Çocuk doğurma makinesi veya şehvet dağıtıcısı...

Zeki adamların, kendilerini kendilerine bırakmaları câzip oluyor... Amma o uykusunda bile, kendini kendine bırakmazdı herhalde... İnsan bütün onun güvendiği, dayandığı kalıpları parçalamak istiyor... İnsan onu kalıpsızlaştırıp, tekrar şekillendirmek istiyor... «40 sene insan idare ettim»... İnsan bu sözüne, «e birader, kırk sene insan idare ettin, kırkbirinci sene, etme de, sen de rahat et biz de rahat edelim» diye cevap vermek istiyor.

Güvensizdi. 40 sene yalnızlıkta hükmetmişti... Ne idare ettiği kütleye açılabilirdi. Ne kollamağa mecbur olduğu idare adamlarına... Samimiyetsizlik onun hayat hakkıydı... Tutumu, ya tecavüz, ya ihanet bekliyen bir tutumdu... İkisinin de çeşitlerine toslamıştı, çetinliklerle dolu ömründe...

Fantaziye bile bile yer vermemişti ömründe... Kalıptan taşmanın onun için ölüm olduğunu biliyordu... Budamıştı, kendini görünüşte, budayabildiği kadar... «Farklı» olmamağa, farklı görünmemeğe son derece itina ediyordu. Her «farkın» toplumca, bir okhedefi olduğunu biliyordu. O kadar yaralanmıştı ki hayatta, bir de farktan yaralanmak istemiyordu...

Anlattığı günlük hikâyeler arasında günlük olmıyan bir tanesi vardı. Asırlar evvel dünyaya gelmiş bir büyükkannenin hikâyesi... Zilan'dan güzel bir kızı getiriyorlar, bunun dedelerinden biriyle evlendirmek için... Dedesi sekseni aşmış... Kız onsekizinde... O zaman kadınların «Kofi» diye bir tepelikleri varmış. Genç kızlar bu kofiyi tepelerine oturturlar, alınlarını dizi dizi altınlarla süslerlermiş... Ayrıca da iki yanlarından salkım salkım altınlar sarkarmış. Kadınlarda bu altın salkımları sallanmazmış... Kızı Zilan'dan getiriyorlar, isimsiz bir derenin kenarındaki çadıra... Kız oturmuyor ve hayalinde canlandırdığı genç kocayı bekliyor. Çadır aralanıyor.

İçeriye yaşlı bir adam giriyor. Genç kız, ismi Hafize imiş, kayınpederi sanıp el pençe divan duruyor ve kocası olduğunu öğreniyor kayın pederi zannettiği adamın...

— «Ben ihtiyarım» diyor adam...

Genç kız çevik bir hareketle, şakaklarındaki altınları çözüyor, alnındaki altınları yanına koyuyor, başına beyaz bir tülbent bağlıyor:

— «Sen ihtiyarsan, ben şu andan itibaren kocakarıyım»...

Büyük bir ciddiyetle bugünkü aile hayatını yererken Kınyaz Kartal bu hikâyeyi neden o kadar büyük bir zevkle anlattığının acaba farkında mı?...

Bütün psikolojisini ihtiva ediyor da ondan... Kaderin önünde küçülmeden boyun eğme, kaçınılmazın önünde feragat ve şahsi duygularını gemleme... Hepsi var... Yalnız bu kadar feragat ve fedakârlığı kadınlardan istiyor galiba... İstemek ona tabii geliyor...

Bütün hayatı bir formülde, zaten formül hastası...

— «Peki siz, büsbütün değişik şartlarda yetiştikten sonra, nasıl bambaşka bir çevreye uydunuz» diye sorulduğunda:

«— Evvelâ, düştüm, sonra sevdim» diye cevap veriyor...

Tıpkı altınlarını bir yana bırakarak, beyaz baş örtü bağlamış büyükannesi Hafize gibi, o da içinden çok şeyleri bir yana bırakmış...

YÖN — 015

meşru şahıs tasarruflarından kurtaran Mehmet Canın niçin sürüldüğünü anlıyorsunuz. Ortada yüzbinlerce lira menfaat dönüyor. Ağalar, bu gayri meşru kazancı devlete bırakırlar mı?

Belediyenin su paralarını, Kadirli'nin kalkınması için kullanması onları ilgilendirmez. Bu para ile Mehmet Can'ın okuttuğu 100 fakir öğrencinin şimdi ortada kalmasına da aldırmazlar. Gayrimeşru kazançlarını devam ettirmek isterler.

Bunun için de, İçişleri Bakanlığı Yönetmeliğinde ne yazılırsa yazılsın, gayri meşru kazançlara paydos diyen Kaymakam Mehmet Can'ı, 20 Marttan önce, yani suların bölüşülmesinden önce sürdürürler. Eğer Mehmet Can:

1. Çeltik ark sularını âmmeye maletmeseydi ve nüfuzlu su tüccarlarının gayri meşru tasarruflarına göz yumsaydı,
2. Ağaların, Hazine tarla ve arsaları üzerindeki gayri meşru tasarruflarına ses çıkarmıyarak, Milli Birlik Hükûmetinin temayül ve yazılı emirlerine uygun şekilde yer yer müdahale etmeseydi, Ahmet Savrun'un (AP. Adana Milletvekili) elindeki 950 dönüm Hazine tarlasının 150 sini, Galip Afşaroğlu'nun (A.P. Adana Senatörü) elindeki Hazine namına ilâmlı 4 bin 800 dönümlük tarlanın 400 dönümü göçmenlere vermeseydi,
3. Memurlara tahakküm itiyadında bulunan parti ileri gelenlerine mukavemete kalkışmasaydı, Mehmet Can bugün Kadirli Kaymakamıydı.»

Demokrasi bu mu?

Vicdanlı ağa Safa Vayısoğlu sözlerini burada bitirdi. Bir an durduk ve düşündük. Sosyal adalete dayanan bir Anayasa hazırlandı, dört başı mâmur hukuk devleti kuruldu, demokrasi kurtarıldı deniyor. Halbuki gelen ne? 27 Mayıs ile sarsılan ağalar saltanatı geri geliyor.

Kadirli belki ufak bir yer. Fakat Kadirli olayları, bizim demokrasinin nasıl işlediğini çok iyi gösteriyor. Kadirlinin suyunu ve toprağını gaspeden, halka da, partilere de, hükûmete de hâkim. Parti ve Seçim mekanizması, ortaçağ düzeninin ve ağaların lehine işliyor. Bizim demokrasinin en hararetli taraftarları haklı olarak ağalar! Başbakan İnönü, demokrasinin şeklini kurtarmaya çalışıyor. Şekille demokrasi olmaz. Ağalar saltanatını getiren demokrasi karikatürü sürmez.

Elbette demokrasi, fakat gerçek demokrasi. Şeklen demokrasi değil! Şekle muhteva kazandırmak lâzım. 1945 ten beri bunu anlamadık. Ağalarla demokrasi yapmaya kalkıştık. Ümidimiz, tarihi şahsiyet İnönü'nün ağalarla demokrasi kurulamıyacağını artık anlamış olmasıdır.

Yunanistan 27 Mayıs öncesi Türkiyede geçen olayları yaşıyor. Atina'daki son nümayişlerden bir görünüş..

YUNANiSTAN

28 Nisan havası

Kalkınmanın ne olduğunu bilmiyen bazı özel teşebbüsçülerimizin öve öve bitiremedikleri Karamanlis Yunanistanı, 27 Mayıs öncesi günleri hatırlatan bir devreye girmiş bulunuyor. Öğrenciler, «Kahrolsun Menderesler» diye bağırıyor. Son büyük nümayişin bilânçosu 71 yaralı, yaralıların 20 si ağır.

Muhalefet lideri Papandreu: «Hileli seçimlerle iş başına gelenler, şiddet tedbirleriyle iktidarda kalmak istiyorlar» diyor. Lidere göre «Hükûmet uğradığı büyük hezimetle gülünç duruma düşmüştür.»

Olaylar, İçişleri Bakanının bütün açık hava toplantılarını iptâl etmesi ve bunun için de Anayasanın kamu düzenini sağlamakla ilgili maddesine atıf yapması ile hızlandı. Hükûmetin telâşı ortadaydı. Bu telâş, muhalefetin yaptığı nümayiş dolayısiyle, orduya hazır ol emri verilmekle daha belirli bir hal aldı. Hükûmetin ayrıca parlamento çalışmalarını *bir ay kadar tatil etmesi* de olumlu bir etki meydana getirmekten uzaktı.

Bütün bu tedbirler aslında daha kuvvetli tepkiler için, uygun bir zemin hazırlamaktadır. Hükûmetin bunu bilmemesi imkânsızdır. Muhalefet partisinin yasağa rağmen yaptığı açık toplantıda polisin menfi tutumu Papandreu taraftarlarının caddelerde hükûmeti yuhalamasına yol açmıştır.

Bu ülkedeki siyasi huzursuzluğun kaynağı geçen seçimlerin ne dereceye kadar dürüst olduğu meselesine dayanmaktadır. Mayıs ayı içinde İspanyol tahtının varisi don Juan ile evlenecek olan Prenses Sofia'ya verilen drahoma da halkın sosyal adalet anlayışına kuvvetle bir darbe indirilmiştir.

Kalkınma alanında, dengeli bir Menderes politikası takip etmekte olan Yunanistan'da milli gelirin âdil bir şekilde dağılımı hususunda hükûmet şimdiye kadar tesirli bir faaliyet göstermemiştir. Bu da mevcut huzursuzluğu körüklemektedir. Karamanlisin, buhrandan kurtulmak için —Menderese tavsiyesini unutmamışsa— seçimleri yenilemesi beklenebilir.

Karamanlis hükûmetinin bu yolu seçmiyerek orduya güvenmesi ise hiç olmazsa hükûmetin rahat iş görmesine engel olacaktır. Bu durum, dengeli Karamanlisin dengesini fena halde bozabilir. Bununla beraber, yüksek maaşlı Yunan Ordusunun, bizim orduya pek benzemediği unutulmamalıdır.

Başbakan Karamanlis

GüNEY AMERiKA

İhtilâllerin eşiğinde

Koca Lâtin Amerika kıt'ası ihtilâllerin eşiğinde. Çağın başındanberi dünyanın bir çok bölgeleri çalkantılarla sarsılırken Lâtin Amerika'nın bunun dışında kalması nasıl düşünülebilir? Orada da ihtilâller olmadı değil. 1910 Meksika ihtilâli, 1911 Uruguay başkaldırması ve nihayet Küba. Bolivya'da da bir ihtilâl yönetimi var ama ülkeye hâkim olan sefalet ikincisini hazırlıyor gibi. Brezilya başta olmak üzere, diğer 16 ülkede ihtilâllere ramak kaldı denebilir. Hele pek uzak olmayan bir gelecekte koca Brezilya topraklarına hâkim olacağa benzer.

Lâtin Amerika sorunlarının büyüklüğü ve bugünkü muhafazakâr yöneticilerin köklü reformlara karşı tutumları bu ülkeleri ciddi iç çatışmaların kucağına atıyor. Önce, nüfus ve yiyecek meselesine kısaca bir bakalım. «Lâtin Amerikan kütleleri aç ve çıplak» demek beylik söz oldu artık. Kıt'anın nüfusu 200 milyon. Venezüela gibi ülkelerde on-sekiz yılda iki misli artıyor. Bu ise, açlık sorununu korkunçlaştırmakta. Kırk yıl sonra Lâtin Amerika nüfusu 600 milyona fırlayacak. Büyük şehirlerin yıkık gecekondularında barınan aç, çıplak, topraksız, işsiz ve ümitsiz kütlelerin daha kalabalıklaşacağı yarın o kadar uzak değil.

Brezilya'da nüfusun yüzde 5'i toprağın yüzde 95'ine hâkim; Venezüela'da yüzde 2 toprağın yüzde 74'ünü elinde tutuyor; Ekvator'da toprağın üçte-biri yüzde 1'in beşte-birine ait. Bütün Lâtin Amerika'da yüzde 5 toprağın ortalama yüzde 78'ine el koymuş. Kendilerinin ve onların dizginlerini ellerinde tutan gerici ve muhafazakârların yararlarına aykırı olduğu için, yöneticiler ciddi ve gerçek bir toprak reformundan kaçınıyorlar. Meksika toprak reformu bile tam semereli olmadı. Orada da topraklar gene büyük zenginlerin elinde toplanmağa başladı. Venezüela'nın başladığı hamle ise nüfus artışındaki temponun gerisinde kalıyor. Lâtin Amerika'daki yöneticiler dünyanın en geri ve muhafazakâr yöneticileri arasındadır. Memlekette istikrarsızlık baş gösterdi mi, paralarını hemen dışarıya istif ederler. Zaten, çoğu parasını hep dışarda tutuyor ya. Halkın bugünkü ya da ilerdeki durumuyla ilgilendiklerine dair hiç bir belirti yok. Lâtin Amerika'dan çıkan sermaye girenden fazla. Yabancılar kârı alıp götürüyorlar. Enflasyon Demokles'in kılıcı gibi bütün ekonomilerin üzerinde asılı duruyor. Brezilya'da paranın alım değeri yalnız son bir yıl içinde yarıya indi. Venezüela parası da düştükçe düşüyor. Pahalılık Şili'de yürüdü. İşçi ve köylülerin karınlarını doyurmaları *gitgide güçleşiyor.* Kütlelerin yıllık geliri ortalama yüz dolar olan yerler az değil. Bir avuç azınlığın durumu ise çok ama çok farklı. Bir değişme olacak. Bütün kıt'anın tarihin en büyük olaylarından birine hazırlanır gibi bir hali var. İnsanlık adına köklü değişikliklere taraftar olanların bir kısmı ceza evlerinde. Ama bir kısmı da dışarda. Santiago, Rio de Janeiro, Caracas ve Guayaquil gibi büyük şehirlerde toplanan kütlelerde bir kımıldanış var, gürültülü bir kımıldanış. Grevler ve yürüyüşler biribirini kovalıyor. Bunun böyle devam edemeyeceğini yalnız kütleler değil, iş adamları, mühendisler ve benzerleri de anlamış durumda. Örneğin Puerto Rico Valisi Luis Munoz Marin'e göre Lâtin Amerika'da mevcut sistemler -Küba hariç- can çekişiyor artık. Bu çöküşün büyük gümbürtüsü Brezilya'dan gelebilir. Sonra da diğerlerine sıçraması işten değil.

ARJANTiN

Ordu ve parlamento

Başkan Frondizi'nin görevinden uzaklaştırılıp bir hapishaneye kapatılması ile Arjantin'deki siyasi buhranın sona ermiş olduğuna daha o zaman pek inanan çıkmamıştı.

Peroncu'ların tasfiyesini istiyen orduda açık bir ikiye bölünmenin meydana gelmesi ise buhranın silâhlı çatışma haline dönmesi endişesini doğurmuştur.

Ordunun siyasetten bir türlü elini çekmemesi, Arjantin'de parlamentonun normal faaliyetini kısmen imkânsızlaştırmakta, fakat tamamile önlememektedir. Nitekim, parlamento başkan Guido'nun görev süresini bir kaç ay uzatmakla ordunun isteğine uygun hareket etmemiş ve Frondizi'nin yeniden başkan olmasını sağlıyacak bir formülü kabul etmiştir.

Ordunun istekleri ise demakratik olmaktan çok uzaktır. Aristokrat bir zümrenin temsilcileri olan komutanlar, Amerikan yardımını bahane ederek aslında Kennedy'nin «ilerleme yolunda ittifak» programının ruhuna uygun olmıyan bir tavır takınmaktadır. Fakat seçimlerin iptali, Peron'cu adayların kazandığı eyaletlerde yönetimin hükûmetçe kontrol edilmesi ve Peron'cu hareketin tamamen yasaklanmasını istiyen ordu şefleri arasındaki anlaşmazlık sadece şeklidir. Campo de Mayo garnizon komutanı General Caro ve süvari birlikleri komutanı General Rauch «anayasa ve demokrasi» ye bağlılıklarını bildirmiş ve ihtilâl yolunu benimseyen harbiye bakanı General Carreras ile Başkomutan Poggi'nin istifasını istemişlerdir.

General Carreras'ın istifasından sonra General Rauch'un bakan olması ise meseleye bir çözüm şekli getirmemiştir. Mutedil unsurların zaferi sayılabilecek olan bu durumun devamlı olacağı da söylenemez. Halk, bütün bu müdahaleler karşısında belki de şuursuzca daha fazla sola kayma eğilimi gösterebilecek ve bundan da hiç şüphesiz komünistler istifade etmeye çalışacaklardır. Bu durumda takip edilecek en iyi yol, halkın Peron'cu iştiyakını dejenere etmekten kaçınmak ve bunun için halk iradesinin gösterdiği yönde hareket etmektir. Şimdiki hükûmet ise gerek muhafazacı karakteri ve gerekse ordunun tutumu yüzünden halkın sosyal ihtiyaçlarına cevap verebilecek güçte değildir. Arjantin'de muhafazacı bir eğilim gösteren ordunun hareketi başarı kazanırsa, bu demokrasi hesabına önemli bir gerileme olacaktır.

FRANSA

Sükûna doğru

Can çekişen sömürgeciliğin son kalıntılarından olan Gizli Ordu, General Salanın ele geçirilmesiyle başsız kaldı. Generali idamdan, Başkan de Gaulle'un affı kurtarabilecektir. Fakat sömürgecilik âleti Gizli Orduyu ölümden hiç bir şey kurtaramaz.

Şimdi mesele, Cezayiri kurmak ve Fransada demokrasiyi yeniden canlandırmaktır.

SURiYE

Sola yöneliş

28 Marttaki askerî hareketten beri siyasî durumu bir hayli karışık olan Suriye'de nihayet bir sivil hükûmet kurulabilmiştir. Yeni bir anayasa hazırlamak ve seçimlere gitmekle görevli olan bu hükûmetin başkanlığını bir fizikçi olan Dr. Beşir Azmeh yapacaktır. Yeni kabinenin mutedil sol temayüllü olduğu belirtilmektedir. Bu kabinenin sosyalist tedbirler almak bakımından Dawalibi kabinesinden çok daha başarılı olacağı anlaşılmaktadır. Halen hapiste olan eski Başbakan Davalibi köklü reformlar yapmaktan kaçınmış ve bu yüzden büyük çoğunluğun ve bu arada ordunun *sempatisini kazanamamıştı.*

Kabinenin teşkilinde sola temayül edilmesi ve mutedil bir sosyalist olarak tanınan Dr. Beşir Azmeh'in başbakanlığa getirilmesi Cumhurbaşkanı Kudsi'nin «yapıcı sosyalizmi gerçekleştirecek demokratik hükûmet» vaadine uygundur. Yeni hükûmet, ilk iş olarak, geçen Eylülde Suriye'nin Mısırdan ayrılmasından önce girişilen, sanayiin millileştirilmesi ve toprak reformu gibi meseleleri yeniden ele alacaktır. Bilindiği gibi, son hükûmet darbesinin bir sebebi de, Dawalibi hükûmetinin bu meselelerde gösterdiği aşırı çekingenliktir.

Yeni hükûmetin dış politikasının da eskisine kıyasla bazı değişiklikler göstermesi beklenmektedir. Cumhurbaşkanı Kudsi, geçenlerde, diğer Arap memleketleriyle ve özellikle «sevgili Mısır'la» birleşilip birleşilmemesi hususunda halk oyuna başvurulacağını belirtmiştir.

Ordunun durumuna gelince; sivil hükûmetin kurulması görünüşte Marttaki askerî hükûmet darbesinin son bulduğuna bir işaret sayılmaktaysa da gerçekte ordunun Su-

riyede duruma hâkim olmakta devam ettiği anlaşılmaktadır. Askerî kuvvetlerin, iktidarı fiilen ellerinde bulundurmamakla beraber, memleketin yönetiminde göz sahibi ildukları belirtilmektedir.

Yeni kurulan hükümetin takip edeceği politikanın esasları Başbakan Beşir Azmeh tarafından açıklanmıştır. Plânlı bir ekonomi esasından hareket ederek millî gelirin artacağını ve sermayelerin bir azınlığın büyük vatandaş kütlelerini istismar etmesini önlemek amacıyla dağılımını sağlayacak bir sosyalizmin kurulacağını söyleyen Azmeh, millî sermayenin, tahakküm, istismar ve ihtikâr gibi düşüncelerden sıyrılmış olmak şartıyla korunacağını, tarım reformu kanununu tâdil eden hükümlerin ilga edileceğini, işçi hak ve kazançlarının korunacağını ve işçilerin, çalıştıkları şirketlerin yönetimine katılacaklarını *ifade etmiştir.*

KüBA

Guantanamo üssü

Kübada, Fidel Castro hükümetini devirmek için girişilen son teşebbüsün, adanın batısında, Amerika Birleşik Devletlerine ait olan Guantanamo deniz üssünden desteklendiği Küba hükümeti tarafından bildirilmektedir. Havana radyosuna göre, Castro'yu devirmek isteyen unsurlar üsse sığınmışlar ve buradan silâh yardımı talep etmişlerdir. Radyo, Amerika Birleşik Devletlerini, Sosyalist Küba'ya karşı silâhlı ve direkt taarruzda bulunmak Castro'ya karşı olan unsurları *harekete* geçirmekle itham etmektedir.

Öte yandan Küba hükümeti Guantanamo *üssünü A.B.D. den geri almak için plân*lar kurmaktadır. Bununla birlikte Küba'nın üsse silâhlı bir müdahalede bulunacağı zannedilmemektedir. Havana radyosu, üssün bulunduğu sahanın meşru yollarla ve devletle hukukuna uygun olarak geri alınacağını belirtmiştir .

Amerika'nın Sosyalist Küba'ya karşı dostane hisler beslemediği bilinmektedir. Bundan önce de Castro rejimini devirmek için girişilen bir askerî hareketin Amerika tarafından desteklendiği ve hattâ bu harekete katılan komandoların Amerikan topraklarında eğitildiği dünya kamu oyu tarafında bilinmektedir. Bu gibi davranışların Amerika'ya hiçbir kazanç *sağlayamayacağı*nın ve olsa olsa Kübayı biraz daha Doğu blokuna yaklaştıracağının Amerika'nın sorumlu idarecileri tarafından artık anlaşılmış olması lâzımdır.

İRAN

Şahın plânları

Amerika Birleşik Devletlerini ziyaret etmekte olan İran Şahı Rıza Pehlevi İran'ın iktisadî durumu hakkında gazetecilere bir demeç vermiş ve İran'ın 20 yıl içinde Batı hayat standardına ve «uygarlık kervanına» yetişeceğini müjdelemiştir. Şah, herkese âdil sosyal temellere dayanan *bir yaşayış sağlamak* için çalışıldığını da gazetecilere anlatmıştır. İranda halkın % 75 i tarım alanında ve geri kalanı da endüstride çalışmaktadır. Şah 20 yıl içinde bu terkibin tersine döneceğini ve *nüfusun % 75 inin endüstride* çalışır hale geleceğini söylemiştir. Tahminlerinde biraz iyimser olduğu gözden kaçmayan Şah, kısa zamanda İranda, fert başına düşen gelirin Avrupa memleketleri seviyesine çıkacağını düşen gelirin yılda % 6 oranında artmasının ümit *ettiğini fakat bunun için fert* başına «memleketi kalkındırmak, refahı arttırmak gerekli olduğunu açıklamıştır. Şah, amacını ve bu refahı âdil sosyal temeller üzerinde herkese eşit şekilde dağıtmak» şeklinde özetlemiştir.

Bu amacı sağlamak için Batıdan yardım isteyen Şah, İranda Batı gelişme metodlarının uygulanmasını ve Batı hayat tarzının kabul edilmesini arzuladığını söylemiştir. Şahsî serveti, merasimlerde ihtişamı ve lüksü sevmesiyle Avrupa magazin mecmualarının sık sık sayfalarını kaplayan *Şah'ın kalkınmayı ve bilhassa sosyal adaleti* nasıl sağlayacağı merakla beklenmektedir. Bu tatlı sözler, dünyanın dört bucağında sık sık işitiliyor. Sam Amcadan yardım da sağlanıyor. Fakat gerisi bir türlü gelmiyor.

SURIYE

Ekonomik ve sosyal derinliklere inmek lâzım

İbrahim Çamlı

Bizde Suriye meselesini daha fazla Arap Dünyasındaki *kuvvet muvazenesi oyunlarının bir neticesi* olarak görmek temâyülü var. Oysa, Suriye'nin, Doğu Yarım Küresinde olsun, Batı Yarım Küresinde olsun, aynı iktisadî sebep ve politik neticeler arasında çalkalanan diğer az gelişmiş memleketlerden farkı yoktur. Böyle olunca da, bu meselenin evrensel bir mâna taşıması dolayısile, ayrı bir önemi vardır. Şimdi Suriye Cumhuriyetinin bu iktisadî ve sosyal açıdan (fakat Arap Dünyasına has siyaset cereyanlarını da ihmâl etmeden) ufak bir tarihçesini yapalım:

Suriye Cumhuriyetinin kısa tarihini üç devreye ayırabiliriz. *Birinci devre*, Suriye'nin *bağımsızlığını kazandığı* İkinci Cihan Harbi sonrasından 1958 e kadar uzanan devredir. Bu devrede askerî diktatörlüklerle zayıf sivil rejimler durmadan *birbirini takip etmiştir. Yalnız 1949—1954 arasındaki beş se*ne içinde, beş askerî darbe olmuştur. Bu darbelerin arkasında bir Mısır taraftarı, bir kısmı Irak taraftarı, bir kısmı Batı taraftarı Suriyeli arazi sahipleri ve tüccarlar vardı. Bu devrede ne sermaye menfaatleri toplu bir halde ve bir istikâmette olarak tezahür etmiş, ne de ordu mütecanis, kendine has bir sosyal görüşe sahip olabilmiştir. Arap Dünyasının girift politika cereyanları ve Arap ağızlarının sakız gibi çiğnedikleri İsrail temi bu devrede Suriye'de hâkimdir. Fakat bu anarşi içinde Komünizm sür'atle teşkilâtlandı ve gelişti. *İşte bu tehlikeyi önlemek gayesi ile Suriye'nin muhafazakâr* unsurları Pan-Arabist unsurlarla birleşerek Mısır'a iltihak etmeye karar verdiler.

İkinci devre Birleşik Arap Cumhuriyeti devresidir. Bu devrenin 1958 den 1961 Temmuzuna kadar olan kısmında dikkate değer bir hareket yoktur. Nâsır diktatörlüğü altında politika donmuş, müfrit olanlarla beraber mutedil sosyalist cereyanlar da durdurulmuş, iktisadî ve içtimaî statüko, daha doğrusu uçurumlar muhafaza edilmiş, ordu disiplin altına girmişti.

Fakat 19 Temmuz 1961 de Nâsır senelerdenberi vaad ettiği Arap Sosyalizmini tatbike başladı. Daha önceki bir toprak reformu ile 200 dönüme indirilen toprak mülkiyeti 100 *dönüme düşürüldü. Büyük bankalar ve sigorta şirketleri milli*leştirildi. Yüzlerce sınai teşebbüs sermayelerinin yarısını devlete devretmek mecburiyetinde bırakıldı. Çok müterakki bir vergi sistemi azamî net gelirleri senede 125 bin Türk Lirasında tesbit etti, vesaire. Bu tedbirler sıkı döviz ve ithalât tahditleri ile beraber B.A.C. nin kuzey bölgesi Suriye'de de tatbik edilmeye başlanınca, Suriyeli büyük arazi sahipleri, 5 şirketin birleşmesinden meydana gelen «Hamasiye» gibi dev sanayi tröstleri harekete geçtiler ve Mısır hâkimiyeti altında haysiyeti ve itibarı zedelenmiş olan Suriye Ordusunu kullanmak suretile *Suriye'yi Mısır'dan ayırdılar.*

Üçüncü devrenin ilk kısmı yeniden müstakil olan Suriye Cumhuriyetinde seçimler yapılması, bir kurucu meclisin teşkili, *reisicumhurun Nâzım El Kutsi* başvekilin *Maruf Davalibi* olduğu bir sivil idarenin kurulması ile geçti. Ancak siyasî bina *kurulurken, ona haysiyet verecek âdil bir iktisadî* ve sosyal nizam tesis edilemiyordu. Filvâki iktisat vekili Bereket toprak reformuna daha mutedil olmak şartile devam edileceğini, Nâsır'ın getirdiği bir çok sosyal mevzuatın, hattâ kâra iştirak sisteminin muhafaza edileceğini ilân etmişti. Fakat büyük menfaatlerin tesiri altında düşen hükûmet ilk plânda millîleştirilmiş olan bütün müesseseleri tekrar hususî teşebbüse iade etmek, yeni toprak sahibi olan köylüyü toprağından atmak, eski imtiyazları olduğu gibi tesis etmekle işe başladı. Nâsır'ın Sosyalizmi belki fazla zecri idi. Ama bunu yumuşatıp iktisadî dengesi yerinde, medenî, sosyal bir cemiyet yaratmak varken, Ortaçağ derebeyi ve Orta Şark alış verişçisinin cirit attığı iptidaî cemiyetin ihyasına gidildi.

Bu Üçüncü devreyi kapatacak olan *askerî darbenin* vukuundan daha iki ay evvel talebe ve işçiler nümayişe geçmişlerdi. Sosyalist Baat Partisi de mücadele bayrağını açmıştı. Nihayet, New-York Times'in dediği gibi arazi sahiplerinin ve para aristokrasisinin bir aleti olmaktan kurtulan ve bir devrim kuvveti olmaya başlayan Suriye Ordusu, Suriye'yi Mısır'dan ayırdığından tam altı ay sonra, geçen ayın 28 inde, iktidarı kendi eline aldı.

Şimdi ordu «Arap sosyalizmi» nin tatbikine devam edileceğini ilân etmiştir. Diğer taraftan Davalibi hükûmeti dış *siyasetinde Irak'a yanaşmış, gayesi Mısır'a karşı bir mukabil* ağırlık teşkil etmek neticesi Irak, Ürdün ve Suriye ile mahut büyük Suriye'yi kurmak olan Arap Dünyasının klâsik kombinezonuna meyletmişti. Askerî Cunta diğer bir beyanatla bu durumu da tashih etti. Fakat bazı müfrit Nâsır'cı elemanları tatmin etmemiş olacak ki Halep'de bir «Hür Subaylar» gurubu Suriye'yi tekrar Mısır'a bağlamak amaciyle Cunta'ya karşı isyan bayrağı açtı. İsyan bastırıldı. Bazı mutavassıt siyasî şahsiyetler ve ordu mensupları memleketi tekrar istikrara kavuşturacak tedbirleri görüşmek üzere Humus'da buluştular. Neticede Cunta'dan yedi kişi memleket dışına çıkarıldı. Bizde bazı çevreler bunu bir sağa dönüş olarak tefsir ediyorlar. Bu nasıl olur ki, «Yapıcı bir sosyalizm» kuracağız *diyen ve bu yönde çalışacak bir sivil idarenin teşekkül etme*si için uğraşan Cunta şefi General Zahrettin hâlâ Şam'da kumandadadır. Sağa dönülmediği de iyi olmuştur. Suriye'de, bütün Orta Şark'da bütün az gelişmiş memleketlerde sağ'ın irtica olduğu meydandadır. Buna mukabil Nâsır'ın ilk sosyalist kararnamelerinden sonra 19 Ağustos 1961 de önemli bir makale neşreden ünlü «Economist» dergisi, Nâsır Sosyalizminin Orta Şarkta Komünizme karşı bir set teşkil ettiğini iddia etmiş ve delil olarak Sovyet Bloku basınının bu Sosyalizme karşı açtığı yaylım ateşini göstermişti. Nâsır'ın Sosya*lizmi belki bazı memleketler için fazla radikal olabilir. Fakat* Suriye'de daha yumuşak bir şeklinin (hele demokratik bir rejim içinde) tatbikinden fayda ummayacak tek iyi niyetli ve aklı başında bir insanın olacağı tasavvur edilemez.

Melike Ferah ve Şah bir İran köylüsü ile konuşuyorlar.

Halı ilmiklerinin arasındaki dertler

Halı serüveni

Türkiye piyasalarında «Bünyan halısı» diye ün yapmış olan halıların büyük bir kısmı Kayseri ilinin aşağı yukarı 100 köyünde dokunur. Komşu illerde de —en çok Niğde— halı tezgâhları vardır. Türk el sanatlarının en güzel örnekleri olan bu halılara onbinlerce kız ve kadın *göz nuru dökmektedir. Bu* gerçekten yorucu ve sanatçı emeğe karşılık ele geçen, ancak en ilkel ihtiyaçları ucu ucuna karşılayabilecek bir miktardır. İlgisizlik ve onun sonucu olan teşkilâtsızlık yüzünden bu emekçilerin sırtından geçinen, hem bolca geçinen bir sınıf vardır: Aracılar, yâni halı tüccarları. Elinde nasıl topladığı belirsiz sermayesi olan ve başkaca bir hüneri olmayan — tüccarlık hüneri bunun dışında tabiî — bu adamlar tıpkı toprak ağaları gibi şehirlerde oturur, adamlarına bütün işleri gördürür, oturduğu yerden para kazanmanın nimetlerinden bol bol faydalanırlar. Bu istismar mekanizmasının nasıl hiç aksamadan işliyebildiğini ilerde geniş olarak anlatacağım.

Halılar en çok köylerde, köylü kız ve kadınları tarafından dokunur. Tüccarın «işlikçi» denilen adamları köylerde tezgâh kurup iplik dağıtırlar, dokunurken denetleyip emirler verirler. Bitince de dokuma ücretini ödeyip halıyı ve tezgâhı alır giderler. Tüccarların Kayseri'de, bir kısmının aynı zamanda Ankara, İstanbul, İzmir, Adana gibi büyük şehirlerde halı mağazaları vardır.

Kısaca *özetlediğim halı* serüveninin detaylarına inersek Türkiyemizde her türlü emeği rahatça istismar edebilen sınıfın kanun ve nizamlarla korunan bu başıboş kazanç hırsının halı gibi bir göz nuru sanatını da nasıl kemirdiği ortaya çıkar

Bunun için bütünün tipik bir örneği olan bir köyü ele alacağım. Hisarcık köyü Kayseri'ye oldukça düzgün 12 km.lik bir yolla bağlıdır. Kış nüfusu 3000 olan köyde belediye de vardır. Erciyas dağının yamaçlarında olduğu için arazi kayalık ve verimsizdir. Verimli kısımlarında ancak bahçe ve bağ tarımı, o da kendi ev ihtiyaçlarını çıkaracak kadar yapılır. Hayvancılık da yok denecek kadar azdır. Halk ekmeğini veya ununu bakkaldan, etini kasaptan alır. Erkeklerin bir kısmı şehirdeki fabrikalarda işçidir, gider gelirler. İşsiz miktarı epey fazladır. Ama kadın işsiz hemen hiç yoktur. Köylünün tek ve değişmez geliri halı dokuyuculuğudur, denebilir

Bu ayın başında 260 faal, 200 de çalışmayan tezgâhın oluşu köyün esaslı geçim kaynağının halı olduğunu açıkça göstermektedir. Bir tezgâhta ortalama 3 işçi çalıştığı düşünülürse köydeki tezgâh sayısından dokuyucu sayısı çıkartılabilir ki bu da 1400 kadardır. İlk bakışta bu sayı çok görülebilir. Hemen söyliyeyim bir kızın 7 yaşında halı dokumaya başlayıp torunlarıyla devam ettiği olağandır.

Sanki telefon var

Halıcılık bugün el sanatı olmaktan çıkmakta ve sanayi halini almaktadır. Halı dokuyucusunun emeğinden başka hiçbir şeyi yoktur ve sanki bir dokuma fabrikasında çalışır gibidirler. Bununla beraber fabrika işçisinin durumu bir çok bakımlardan halı dokuyucundan daha iyidir. Bir kere işi devamlıdır. Oysa dokuyucunun halı bittikten sonra yeni bir halıya başlatılıp başlatılamıyacağı belli değildir, tüccarın keyfine bağlıdır. Sonra, ücret *işçinin en çok aleyhine olan* sistemle —parça başına— düzenlenir. Yalnız, halı başına değil de «sıra» başına ücret ödenir. (Sıra diye halıyı enine kesen çizgilere denir.) Bu ücret kış aylarında artar baharda düşmeye başlar, yazın en düşük seviyesini bulur. Bunun sebebi halı satışlarının kışın olmasıdır. Son bir yıl için de sıra başına ödenen ücretler şöyle bir eğri çizdi: Nisan 1961—60 kş, Mayıs—50, Haziran—30, Temmuz—30, Ağustos—30, Eylül—40, Ekim—40, Kasım—50, Aralık—50, Ocak 1962—65, Şubat—60, Mart—50, Nisan—40. Bu ücret iniş çıkışları hakkında, konuştuğum bir dokuyucu bana «sanki telefon var heriflerde, birden her yerde sıra 75 ten 30 kuruşa düşüverir, 30 dan 60 kuruşa çıkıverir» diye tüccarın ücret piyasasındaki hâkimiyetini kısaca özetlemişti.

Ayda 200 lira

Sıra başına yukardaki ücreti alan bir dokuyucu ayda ne kazanır? Bunun hesabını en çok dokunan ve satılan, halıcılıktaki terimiyle «Kelle» denilen 6 m² lik halı üzerinde yapalım. *Bir kelle halısı ortalama 1300 sıradır.* Üç dokuyucu kadın bir halıyı ancak bir ayda dokuyabilirler. Sıra başına alınan ücretin yıl ortalamasını 50 kuruş kabul edersek bir kelle halısının dokuma ücreti 650 T.L. eder. Bu durumda bir dokuyucunun aylık geliri 200 TL. civarındadır. Gündeliği de 6 TL.dır. Oysa çalışma şartları çok ağırdır. İşbaşı gün ışıyınca başlar, kararınca biter. Yemek molası bile vermedikleri çok olur. En iyimser bir düşünceyle işe iki saat ara verdikleri kabul edilirse, kışın 8, yazın 12 saat hiç durmadan çalışırlar. Dokunulan yer köylü evinin bir odasıdır.

Halıcı ağaları

Bütün bu didinmeler kendisine ayda ancak 200 TL. kazandırdığı halde tüccar aynı haktan 500 TL. kazanır. Bu kazanç sadece maliyetle satış arasındaki normal fark değildir. Maliyet hesaplarında çok çeşitli yerlerden yeni yeni kazançlar çıkarmasını iyi bilir tüccar. Yün halı ipi piyasada toptan kilosu 25 liradan satılır. Tüccar en iyimser hesapla bunu 20 TL. na mal eder. Bahar mevsiminde hayvancı bölgelere giderler. Baharda, hayvanların kara kara düşündükleri aylardır. Yiyecek bitmiştir, yenisinin yetişmesine bir kaç ay vardır. Para yoktur. İşte o zaman halı tüccarı «imdada yetişir!...» Bol bol avans para *dağıtır. Yünleri de piyasadan en* aşağı % 25 eksiğine alır. Götürür fabrikalarda iplik haline getirir; Boyahanede boyatır. Bir Kelle halısına ortalama 13 kg. halı ipi gider. Tüccara bu 260 TL. na mal olur. Halıya bir çözgü ipi bir de atkı ipi gerektir. Tüccar bunları da *ucuza mal etmeyi* bilir. Hattâ bu iplikleri büktürdüğü iplikçilere büküm parası kiloda 60 kuruş verdiği halde 85 kuruşluk fatura almasını da bilir.

Özel tezgâh sahibi olmanın köylünün işine gelmeyen bir yönü de kredi alma imkânlarının kalmamasıdır. Dokuyucu tüccar hesabına çalışırken istediği kadar borç para alabilir ondan. Borç verme kanununda başkalarına çok sıkı davranan tüccar dokuyucuya karşı çok sıkı davranan tüccar dokuyucuya karşı son derece cömerttir. Hattâ onu teşvik eder. «Başın darda kalınca hemen bana gel sakın çekinme,» der. Dokuyucu da hastalık, düğün, askere gitme, ev tamiri olaganüstü masrafları gerektiren her durumda tüccara koşar. Tüccar adam bunu iyiliksever olduğundan mı yapar? Hayır. Karşılığını en kestirme ve en kârlı bir yoldan zahmetsizce alır. İş şartlarını sadece kendisi tayin eder. Dokuyucu teklif edilen ücreti kabul etmek zorundadır.

Kızlara itibar

Halı dokunan köylerde, diğer köylerimizin aksine olarak erkek çocuk değil kız çocuk sevilir. Sebebi açık: Kız çocuk en geç 7 yaşından itibaren para kazanır. Oğlanın masrafından başka neyi vardır?.. Evlenmelere de etkisi büyüktür. Kız evi gelir kaynağını kaybetmek istemez, oğlan evi ise yeni bir gelir kaynağı kazanmak hevesindedir.

Halıcı köylerde, asgari sağlık kuralları, ev temizliği, çocuk bakımı gibi ev kadınının ödevleri arasında olan işler diğer köylerimizdeki kadar bile yoktur. Kadın sadece ve sadece halı dokumayı düşünür. Yemek günde bir kere pişer. Sabah daha gün doğmadan pişirilir, kotarılır hazır edilir. İhtiyaçlar gereçleri doğurur kuralı halı dokunan köylerde de kendini göstermiş ve yemek meselesini çözmüştür. Tandıra çömlek içinde «kendime» denilen yemek konulur. O saatlerce ağır ateşte pişer. Öğünler şöyledir: Sabah — un ya da bulgur çorbası; akşam — kendime makarna, bulgur pilâvı, en çok da un çorbası. Öğle yemeği diye birşey yoktur. Öğleyin halı başında soğan sarmısak, yoğurt, ekmek, çoğunca, pastırmanın üstüne konan, çemen denilen bol baharatlı ve hiç kalorisi olmayan kırmızı bir nesneyi

Kayseri'nin Hisarcık köyünde halı tezgâhı başındaki kadınlar

ekmeğe sürüp yerler. Çamaşır ancak «halı kesmeden kesmeye» yâni *40 günde bir yıkanır.* Ev ve çocuklar pistir, bakımsızdır.

«Hoca ceza yaz»

Okula gelen kız çocukların saçları taranmamıştır. Bit olağandır. Kışı çok sert geçen köyde kadınlar elleri boş kalıp çocuklarına bir yün çorap öremezler; elli santimlik kar içinde çorapsız ayaklarına giydikleri lâstiklerle okula gelip giderler. Kız öğrenci devamsızlığı çok fazladır. Okulun öğrenci sayısı 324 dür, bunun yarısı yani 160 kadar kız öğrenci olması gerekrken 46 yı zor bulur. Hesapça 114 kız devamsızdır. Kaldı ki, okul yetersizliği ve bazı ailelerde evi geçindiren temel geçim kaynağının küçük çocuklar olması gibi sebeplerle okula bilerek alınmayan bir sürü çocuk vardır. Önce eğitim, ille de eğitim gibi parlak lâfların köyde — yalnız köyde değil şehirlerin fakir tabakaları içinde de var bu şüphesiz— işlemiyeceği çok çok ufak gözlemlerden sonra anlaşılıveriyor. Annesi küçük kardeşleri olan ve hiçbiri de çalışamıyacak durumda bulunan, onların karınlarını halı dokuyarak doyuran bir küçük kızı alıp sana okuma yazma öğreteceğim diye zorla mektebe getirmek düşünülmesi bile gülünç bir haldir. Gene halıcılık yapılan bir köyde devam takibi yapan bir ilkokul başöğretmeninin aldığı cevap ilgi çekicidir. «Yaz hoca yaz, senin yazacağın ceza 30 lira, benim kız alır ayda 200 lira, ben gene 170 lira kârlıyım. Hisarcık köyünde 1960 yılında kurulmuş bir okul yaptırma derneği vardır ve hiçbir şey yapamamıştır şimdiyedek. Okul niçin yapılmıyor tartışması sırasında köylülere «okulun işliği olsa, orada kızlarımıza halı dokuma öğretilse, dokuma parası üleşilse nasıl olur, ne dersiniz?» dedim. Hepsinin gözleri parladı. «O zaman hoca bir değil üç tane okulu hemen yaparız. Bütün kızları da yollarız» dediler. Öğretimi, eğitimi, hepsi ona bağlı.

Çare

9 Temmuz 1961 Anayasasının 51. maddesi «Devlet Kooperatifçiliğin ilerlemesini sağlar.» diye bir hüküm getirmiştir. Nasıl sağladığını ilerde anlatacağım. Önce kooperatiflerin gerekliliğinin nedenini anlatamaya çalışayım.

Halı dokuyucusunu esir durumundan kurtarmanın tek yolu teşkilâtlandırmadır. Bu da ancak kooperatifle olur. İstihsal araçlarına geniş ölçüde dayanan faaliyetlerde bu araçları temin etmenin, satışın toplu halde ve organize bir şekilde yapılması gereken faaliyetlerde bunu sağlamanın en kestirme yolu kooperatifçiliktir. Kanunlarımız küçük sanat kooperatiflerini düzenlemiştir. D.P. iktidarı zamanında bu kooperatiflere kredi de verilmiştir. Fakat bu krediler ve kanunun tanıdığı haklar birkaç açıkgözü zengin etmekten başka hiçbir işe yaramamıştır. Küçük sanat kooperatifleri *tüzüğüne göre en az sermaye* 5.000 TL. olacak ve hisselerin kıymeti 50 TL. nı geçecektir. Her üyenin sanatını icraya yetecek istihsal aracı bulunması da şarttır. Kanunun bu bağlayıcı hükümleri bir kooperatif değil olsa olsa şirket kurmaya yarar. Ve şimdiye kadar kurulanlar hep şirket hüviyetinde olmuştur. Üç beş açıkgöz birleşip bir kooperalif kurmuşlar ve Sümerbankın 5 yıl vadeyle kilosu 6 liradan verdiği ipliği serbest piyasada 60 liraya satmışlardır. Bu şekilde zengin olmuş, halıcılığa başlamış eski «kooperatifçiler» de vardır! Başıbozuk bir kontrol sistemi, kanunların eksikliği kooperatifçiliği esas yolundan çoktan uzaklaştırmıştır.

Hisarcık köyünde 1961 yılında kooperatif kurmak için teşebbüse geçtik. Ticaret Bakanlığı yapılan müracaatı kısa zamanda cevaplandırıp bir tüzük örnegi ve kanunî formaliteleri öğreten bir yazı yolladı. Tüzüğün yukardaki hükümleri asıl halı dokuyucuların yâni müstahsillerin değil ancak halı tüccarlarının birleşmesine yaradığı için, durum ve amaç yeniden bakanlığa yazıldı, kredi imkânları soruldu. Gelen cevap MBK. nin emriyle kredilerin kaldırıldığı oldu. Komite üyelerine bu kararı aldırtan kredilerdeki büyük suiistimaller olmuş. Tekrar tekrar açıklamalar, durumu anlatmaların sonucu alınan cevap «peki, asıl kooperatifçiliği memleketimize yerleştirilecek ve emeği değerlendireceğiz en kısa zamanda» oldu. 1961 Mayısında verilen söz 9 Temmuz Anayasasında 51. madde halinde şeklini buldu ama hâlâ aynı kooperatifçilik kanunu yürürlüktedir ve bir kuruş kredi yoktur.

Mart ayında Kayseri milletvekillerine bu mesele tekrar, en ince detayına kadar anlatıldı. Büyük ilgiyle dinlediler. Sorular soruldu cevaplar alındı; sonuç olarak meselenin yeni bir kanun konusu olduğu anlaşılınca mertçe «büyük iş bu, altından kalkamayız biz» deyip kestiler.

Altından kalkılacak olan iş kısaca şudur: onbinlerce köylü kız ve kadın emeği korkunç derecede istismar edilmektedir Emeğini değerlendirmek için elinde en basit istihsal aleti bile olmadığı gibi halı tüccarına da borçlu olan bu emekçileri tüccar borcundan kurtarıp istihsal araçlarına sahip kılmak ve dokudukları halıları emeklerinin karşılığını vermek. Eğer ilmî anlamına uygun bir kooperatifçilik geliştirilir, eğitim yeniden düzenlenirse, en basit garantilerden yoksun, en ağır çalışma şartları altında çalışan halı dokuyucuları, düzgün, sağlığa uygun işliklerde toplanırsa en başta sosyal adalet sağlanmış, sonra da küçük dağınık parçalar halinde olan halı sanayii birleştirilmiş verim de artmış olur. Yapılacak reform salt istihsal metodlarını, istihsal tekniğini sosyal adalet yönünden iyileştirmekle kalmaz bir hayat tarzını değiştirir aynı zamanda.

Uğur Cankoçak

Akıllı kadınların sosyalizm klavuzu

Sosyalizm konusunda en zevkle okunabilecek kitaplardan biri, İngilterede İşçi Partisinin çekirdeğini teşkil eden Fabian Cemiyetinin kurucularından İrlandalı oyun yazarı George Bernard Shaw'ın 1928 de yayınladığı «The Intelligent Woman's Guide to Socialism and Capitalism» «Akıllı Kadının Sosyalizm ve Kapitalizm Kılavuzu» dur. Henüz dilimize çevrilmemiş olan bu kitabın «Tek El Şaklamaz» diye çevirebileceğimiz «Personal Righteousness» bahsini sunuyoruz:

Eşitlik sevdası

İngiltere, özellikle İngiliz kadınları öyle bireyci yetiştirilmişlerdir ki, bir düşüncenin doğruluğunu akılları kesmiye görsün hemen hayatlarında uygulamağa kalkarlar; bir yandan da çocuklarıyla hizmetçilerinin kendilerine ayak uydurmasını isterler. Dünyanın ayrı ayrı, teker teker yapacağımız dürüstçe hareketler sayesinde kurtulacağına inanan bir çok zeki, güçlü, çalışkan kadınla karşılaştım. Eşitliği sağlamanın dürüstçe bir tutum olduğuna kanaat getirir getirmez hizmetçileri aile sofrasına oturtmak gibi [illegible] saçmalıklar yaparlar. Tanıdığım bazı Bayanlar eşitlik sevdasını o kadar ileri götürmüştür ki, hizmetçiler sonunda yaka silkip kapı değiştirmiş, kocaları evleri bırakıp kaçacakları [illegible] hâlâ bunları [illegible].

[illegible] bir kadın eşitsizliği zengin kadınların kabahati sayıyorsa belki haklıdır. [illegible] bir çok zengin kadının [illegible] ya da fakir doğmanın kimsenin elinde olmadığını herkesten iyi bilmeleri gerekirken, servetleri yüzünden utanç, suçluluk duygularına kapılmaları vicdanlarının yükünü hafifletmek için sadaka dağıtmağa kalkışanları. Çoğu zaman Sosyalizmi fakirlerin menfaatını gözeten bir hayır teşebbüsü diye düşünürler. Bu tamamiyle gerçekten uzaktır. Sosyalizm fakirlikten nefret eder, gayesi fakirleri ortadan kaldırmaktır. İyi bir eşitleyici fakirlerin şimdi içinde bulunduğu durumdan samimî olarak tiksinmedikçe [illegible] kalırsa. İnsanlar şimdi [illegible] yüzünden cezalandırılıyorlarsa Sosyalizm'de fakirlikleri yüzünden cezalandırılacaklardır. Sosyalizm sadakadan nefret eder, [illegible] avuç açanları horladığı, [illegible] para koyanları hindi gibi [illegible] hem alanı hem vereni [illegible] için değil, tedbirli [illegible] bir ülkede ne şah [illegible] için. Yufka [illegible] mülkine girmeğe [illegible] ki, hay- [illegible] yerde [illegible] pek iş [illegible] dinî [illegible] için [illegible] günah [illegible]

[illegible]

rit suyu ekecek olan kimseler fakirliğe sempati gösterenler değil, fakirlikten nefret edenlerdir.

İane kalkarsa

Bugünkü şartlar altında «iane» ye son verilemez. «İane» ortadan kalkarsa açlar ayaklanır, belki de ihtilâl kopar. Ama ele güne muhtaç yaşamanın çok kötü bir şey olduğunu kabul etmeliyiz. Bugün işsizlere bir sus payı veriyoruz. Kara gözleri için değil tabiî. Kendilerini aç bırakırsak pencerelerimizden içeri dalmakla işe başlıyacaklar, dükkânlarımızı yağma etmeğe, evlerimizi yakmağa kadar vardıracaklar. Gerçi devlet tarafından işsizlere ödenen paranın üçte biri kendi ceplerinden çıkmıştır. Ama ödeniş şekli onur kırıcıdır. İşe yarasalar da yaramasalar da zenginlerin «defi belâ» kabilinden fidye ödemeğe hazır olduklarını bilirler. Eski Romada işsizler yalnız karınlarını doyuracak ekmek istemekle kalmazlar, gönüllerini eğlendirmek için gladyatör oyunları da tertiplenmesini arzu ederlerdi (panem et circenses).

Sonunda Roma çalışmağa yanaşmayan, illerden alınan vergilerle hem beslenen, hem eğlendirilen sefillerle dolup taşmağa başladı. Bu eski Romanın başı ve sonu oldu. Biz de zamanla işsizlere hem ekmek hem de futbol ya da boks maçları sağlayabiliriz. Şimdilik sadece bir lokma ekmekle ağızlarını kapatıyoruz. Bu çeşit sadakada bir şefkat, bir merhamet kırıntısı bile yok. İşsizlere bağlanan aylık cebimizden çıktığı için diş gıcırdatıyoruz. Gözümüz kesse yarın topunu da aç bırakırdık.

Gelirin eşitleşmesi, her kadın bunu özel ödevi değil, toplum ödevi diye kabullendiği zaman, yani kanunla gerçekleşecektir. Hem de tek bir kanunla değil, uzun bir kanunlar dizisiyle. Bu kanunlar, şunu yapacaksın, bunu yapmıyacaksan, bu mubah, şu değil şeklinde olmıyacak. Musanın On Buyruğu İsraillilere bir takım ahlâk kurallarını kabul ettirdi. Ama bir sürü teferruatlı kanun ve kurumlarla pekleştirilmeden On Buyruk siyasî bakımdan hem faydasız hem etkisizdi. Sosyalizmin ilk ve son buyruğu şudur: «Komşundan az veya çok gelirin olmıyacak». Ama böyle bir buyruğa boyun eğilmeden yüzlerce yeni yeni bakanlıklar kurulması, sayısız kadınla erkeğin toplum hizmetleri için eğitilmesi, çocukların memleket meselelerine yeni bir açıdan bakacak şekilde yetiştirilmesi, adım başında cahilliğe, kötü göreneklere, önyargılara, zenginlerin öteden elde edilmiş haklarını, ayıracaklarına karşı direnmek gerek.

Sus payı

Bu kitabın daha önceki bahislerini okuyan, savunulan düşünceleri benimseyen ama başkacı bir değişikliğe hazır olmayan seçmenlerin başa getirdiği bir Sosyalist Hükûmet düşünün. Açlıktan ölmek üzere olan bir kadınla karşılaştıklarını düşünün. Kadın der ki: «Sizden iş istiyorum, sadaka değil.» Hükûmet kadına iş bulamaz, şöyle karşılık verir: «Shaw'u okuyun bütün bu işlere aklınız erer.» Kadının sabrı tükenir. «Shaw'u okuyamıyacak kadar açım, kendisini çok eğitici bir yazar saysam bile. Lûtfen bana biraz yiyecek ve yediğim ekmeği hak etmem için bir iş verin.» Hükûmet ne yapsın? Kadına verecek işi olmadığını itiraf etmekten, bir de şimdiki gibi, bir sus payı ile ağzını kapatmaktan başka elinden ne gelir?

Devlet, şimdi özel iş sahiplerinin emrinde bulunan iş verme imkânlarını ele geçirmeden, aç kadınlara, patronlarından, mal sahiplerinden, sermaye sahiplerinden aldığı vergilerle sağlanan paradan ufak bir yardımda bulunmaktan öteye geçemez. Bugün Sosyalist olmayan herhangi bir Devletin yaptığı gibi. Devlet iş verme imkânlarını ele geçirmek için ulusal mal sahibi, ulusal sermaye sahibi, ulusal iş sahibi olmak zorundadır. Yani özel teşebbüs sahipleri yerine Devlet ulusal geliri elinde tutmazsa ulusal geliri eşitçe, âdil esaslara dayanarak dağıtamaz. Bu gerçekleşmeden isteseniz de Sosyalizmi uygulayamazsınız, hatta uygulamağa kalkınca şiddetle cezalandırılabilirsiniz.

Sizden istenen

Size düşen ulusal geliri eşit kılmak için atılacak bütün adımları desteklemek, oyunuzu lehte kullanmaktır. Bu gerçekleşinceye kadar özel hayatınızda bir değişiklik yapamazsınız. Sosyal durumunuzu muhafaza etmek, (yani haddinizi bilmek), alışılmış maaşları almak ya da vermek, paranızı en uygun şartlarla işletmek v.s. akla yakın olan yoldur.

Sosyalizmin ereklerini anlamak başka, nasıl uygulanacağını kararlaştırmak gene başka. İsa, «yarınki lokmanızla hırkanızı düşünmeyin» diye buyurur. Matthew Arnolds, «eşitlikten şaşmayın» der ama bunlar kanunsuz buyruklardır. Bugünkü şartlarda nasıl yerine getirirsiniz. Yarınki lokmamızla hırkamızı düşünmezsek serseri olur çıkarız.

Hiç kimse gerçekten akıllı bir kadını uyarlık problemlerinin serseriler tarafından çözüleceğine inandıramaz. Eşitliğe gelince, haydi gelin hiç birimiz eşitlikten şaşmıyalım.

Ama nasıl? Neyle? Bir kadın zenginlerin yolunu kesip ceplerinden aldığı parayı fakirlere dağıtamaz.

Polis kulağından tuttuğu gibi cezaevine ordan da deliler evine götürür. Akıllı kadın bilir ki Devletin kanunlara dayanarak yaptığı ama bireylerin yapmasına izin verilmiyecek şeyler vardır.

Devlet, Mrs. Jobson'a «Hele karını öldür, gırtlağını sıkarım» derse, Mrs. Jobson ne kadar belâlı bir kadın olursa olsun bir suç işlemek tehdidinde bulunmuş sayılır. Bu yüzden şiddetle cezalandırılabilir.

Amerikada halk yığınları bazen suçluları kanun adamlarının elinden alıp linç ederler. İngilterede böyle bir şey yapmağa kalksalar suçlu ne kadar aşağılık bir insan, halkın öfkesi ne kadar haklı olursa olsun, polis kuvvetleri ya da askerî birlikler kalabalığı dağıtır, gerekirse üstlerine ateş eder.

Uygar kişilerin politika alanında alacakları ilk ders tek başlarına kanuna sahip çıkmaktadır. Sosyalizm başından sonuna kadar bir kanun işidir. Sosyalizm aylakları çalışmağa zorlayacaktır. Ama özel kişilerin gayretkeşliğine, işgüzarlığına göz yumamaz. Farzedelim Akıllı kadın tembel şapşal bir kadınla başa çıkmak zorunda kaldı. Bir alıp şapşal kadını temiz dövmek, «Bana bak pasaklı karı, adam gibi çalışmazsan, payına düşeni yapmazsan gözünü patlatırım.» diye tehditler savurmak gelir içinden. Ara sıra içinden geçirmekle kalmaz, yapar da. Ama pasaklı kadın pataklanmayı yerden göğe haketse de böyle tehditler savurmak, üstelik yerine getirmek aylaklıktan beterdir. Aranacak derman kanunî derman olmalı. Tembel kadınların pataklanması gerekiyorsa kanunî şekilde, âdilce yargılandıktan sonra, bir adalet mensubu eliyle dövülmesi uygundur. Aksi halde hayat çekilmez olurdu. Herkes bildiğini okumağa kalksa hiç bir kadın sokakta bir takım saldırmalara uğramadan yürüyemezdi. Bir estetik meraklısı hiç yakışmadığını ileri sürerek şapkasını başından çekebilir, kadınların bacaklarını göstermesini ayıp sayan bir fanatik ipekli çoraplarını parçalayabilirdi.

Güç meselesi

Sonra bir mesele daha var: Akıllı kadın şapşal kadından daha güçlü kuvvetli olmayabilir. O takdirde şapşal kadın süpürgeyi kaptığı gibi akıllı kadının üstüne saldırır, çok çalışarak tembellerden daha fazla iş beklemesine yol açtığı için bir güzel ıslatır. Fazla hararetli sendikacıların da böyle işler karıştırdığı görülmüştür.

Sözü uzatmıyalım, Sosyalizme aklınız yatarsa özel hayatınızda herhangi bir değişiklik yapmak zorunda kalmıyacaksınız. Yapsanız kim kime dum duma? Tavşan dağa küsmüş dağın haberi olmamış.

Gazetelerde tuhaf tartışmalar çıkar. Sosyalist başbakanın otomobili olmalı mıymış olmamalı mıymış? Sosyalist piyes yazarına piyesleri oynandığı için para almak yakışır mıymış yakışmaz mıymış?

Sosyalist mül sahiplerinin, kapitalistlerin mülklerinden kira, paralarından faiz almaları ayıpmış.

Sosyalist bir kadın malını mülkünü dağıtıp fakirlere hibe etmeliymiş. (Yapabileceği en budalaca iş, milyonlarca fakire bir yenisini eklemek). Bütün bu iddiaları ileri sürenler yalnız sosyalizm konusunda değil en basit insanlık konularında karacahil olduklarını ilân etmiş oluyorlar.

Birahanede Hükûmet Darbesi!...

İkiye bölünen ülke

Versailles Andlaşmasının imzalanmasından sonra Almanya ikiye bölünen bir ev halini aldı

Muhafazakârlar andlaşmayı da, bu andlaşmayı kabul eden cumhuriyeti de yaşatmamak konusunda anlaşmışlardı. Kasım ayındaki «ihtilâl» e rağmen muhafazakârlar iktisadî gücü ellerinde tutmağa devam ediyorlardı. Daha o günden cumhuriyeti yıkmağa çalışan partileri ve basını besleyecek durumdaydılar.

Andlaşmanın daha mürekkebi kurumamıştı ki, ordu andlaşmada yer alan kısıtlayıcı hükümleri çiğnemeğe başladı. Sosyalist şeflerin kısa görüşlülüğünden, çekingenliğinden yararlanan subaylar, orduyu yalnız eski Prusya geleneğinde yürütmekle kalmadılar fakat yeni Almanya'da siyasî iktidarın gerçek merkezi halini almağa başladılar. Ordu, cumhuriyetin son günlerine kadar, mevcut siyasî hareketlerden her hangi birine bağlanmadı, fakat 100 bin mevcutlu sağlam Reischwehr'i kuran General Hans von Seeckt'in komutasında, devlet içinde devlet halini aldı; gerek iç gerekse dış siyasette gittikçe artan bir nüfuz sağladı. Weimar anayasasına göre, öbür batı demokrasilerinde olduğu gibi, ordunun hükümete ve parlâmentoya bağlı olması gerekiyordu. Oysa böyle olmadı. Ordu, millî hükümet karşısında kendi başına tutumdan sıyrılmadı. Scheidemann ile Grzenski gibi bazı sosyalist liderler silâhlı kuvvetleri «demokratlaştırmak» düşüncesindeydiler, zira ordunun çoğu otoriter ve emperyalist geleneğe bağlı subayların elinde kalmasının doğuracağı tehlikeyi görüyorlardı. Fakat yalnız generallerin değil, kendi partilerinin de muhalefetiyle karşılaştılar

Bu idarecilerin, adalet mekanizmasında tasfiyeyi ihmal etmeleri de esef edilecek bir olaydı. Zira, kanuna saygıyı yerleştirecek bu kimseler, kısa zamanda adaleti gerici bir siyasetin hizmetine veren, cumhuriyet aleyhtarı bir çekirdek meydana getirdiler. Tarihçi Franz Neumann bu konuda şöyle demektedir: «Siyasi adaletin, Alman Cumhuriyetinin en kara sayfasını yazdığı sonucundan kaçınılamaz.» Bunun için bir iki örnek yeter: 1920 de Kapp'ın hükümet darbesi üzerine 705 kişi vatana ihanet suçundan kovuşturmaya uğradı. Bunlardan ancak biri, Berlin Emniyet Müdürü, beş yıla mahkûm oldu, o da «söz üzerine» serbest bırakıldı. Prusya devleti, emniyet müdürünün emeklilik maaşını kestiği vakit Yüksek Mahkeme bu maaşın verilmesine hükmetti. Buna karşılık yüzlerce Alman liberali, uzun yıllara mahkûm edildiler. Cumhuriyeti yıkmak istiyenler beraet eder ya da çok az ceza yerlerken, cumhuriyeti korumak istiyenler ağır cezalara çarptırılırdılar. Adolf Hitler, bunun çabuk farkına vardı. Kaatiller bile, sağcı olmak ve kurbanları demokrat olmak şartiyle mahkemelerde kolaylıklarla karşılaşıyorlar, bu da olmazsa subaylar ya da aşırı sağcılar tarafından adaletten kaçırılıyorlardı. Oswald Spengler «The Declin of the West» adlı ünlü kitabında durumu şöyle anlatıyordu: «Weimar anayasası, daha başlangıcında, halkın yüreğinde temyizsiz olarak mahkûm edilmişti.»

Hitler'in keşfi

Versailles Andlaşmasının imzalanması sırasında Bavyera'da bulunan Hitler, milliyetçi, demokrasi düşmanı, cumhuriyet düşmanı yeni cereyanın gücünü sezmişti. bundan hemen yararlanmaya koyuldu. Olaylar da Hitler'e yardım ediyordu, özellikle şu ikisi: Markın düşünü, Fransızların Ruhr'u işgali. 1921 de 1 dolar 75 marktı, ertesi yıl 1 dolar 400 mark oldu. 1923 başında 1 doların karşılığı 7000 marktı. Almanlar daha 1922 sonbaharında, savaş tazminatının ödenmesi konusunda mühlet verilmesini müttefiklerden rica etmişlerdi. Poincaré hükümeti bunu reddetti; Almanlar kereste teslimini aksattıkları vakit de, Fransız başbakanı Ruhr'u işgal ettirdi. Yukarı Silezya'nın Polonya'ya verilmesinden beri Almanya'nın kömür ve çelik ihtiyacının beşte dördünü sağlıyan bu bölgenin işgali Alman endüstrisi için büyük bir darbe oldu. Alman endüstrisinin bu şekilde büyük bir sarsıntı geçirmesi markın düşüşünü başdöndürücü bir duruma soktu: 1923 ocağında Ruhr'un işgali sırasında 1 dolar 18.000 mark oldu, 1 Temmuzda 1 doların karşılığı 160.000 marktı, 1 Ağustosta 1 dolar 1 milyon marka eşitti. Kasım ayında, Hitler, zamanın geldiğine hükmettiği vakit 1 doların karşılığı 4 milyar marktı, sonra da 3 trilyon oldu. Artık Alman parasının hiçbir değeri yoktu; maaşların ve ücretlerin satınalma gücü sıfıra inmişti. Orta sınıfın ve işçi sınıfının bütün tasarrufları erimişti. Ama asıl kaybolan, halkın Alman iktisadî yapısına güveniydi. Cumhuriyet rejiminin bu durumun sorumluluğunu taşıdığı inkâr edilemezdi, zira, bütçeyi dengeli bir hale sokarak enflâsyonu durdurmak her ne kadar güçse de imkânsız değildi. Bunun için vergilerde makul bir artırma yapmak yeterdi, ama hükümet buna cesaret edemedi. Hükümet, yurttaşlardan ödeme gücüyle orantılı verginin azamisini alacağı yerde vergi yükünü azalttı. Hükümet o andan başlıyarak, ceplerini doldurmakta devam eden büyük sanayicilerin ve toprak ağalarının tavsiyesiyle markın düşüşünü kolaylaştırıyor, böylelikle devleti iç borçlardan kurtarmağa, savaş tazminatından sıyırmak ve Ruhr'daki Fransız işgalini bir malî baltalama karşısında bırakmak istiyordu. Bundan başka, paranın değerinin düşüşü, hiçbir değeri taşımıyan markla borçlarını ödeyen büyük sanayicileri ağır bir yükten kurtarıyordu. Versailles Andlaşmasının yasaklarından kurtulmak için kendisini «Truppenamt» (Birlikler Bürosu) adı altında maskeleyen Alman Genel Kurmayı da, tazminatın ödenmesi imkânını kaldıran bu enflâsyonu, Almanya'yı yeni bir savaşa malî bakımdan hazırladığı için destekliyordu. Halk kütleleri ise, büyük sanayicilerin, toprak ağalarının, devletin ve ordunun bu enflâsyondan ne kadar kazançlı çıktığını anlamıyordu. Halkın bildiğini, sadece, bir lokma yiyecek sağlıyabilmek için bir çuval para vermek zorunda olduğuydu. Halkın çoğunluğu, sefalet ve ümitsizliklerinin soramlusu olarak Cumhuriyet rejimini gördüler. Bütün bunlar Hitler için Tanrı'nın bir lûtfuydu.

Hitler hazırlanıyor

Gerçekten de Hitler, 1923 teki karmakarışık durumun, cumhuriyeti yıkmak için bir daha ele geçirilmiyecek bir fırsat olduğuna inanmağa başlamıştı. Bununla birlikte yolu üzerinde bazı engeller de görüyordu. Herşeyden önce, Nazi Partisi her nekadar günden güne kalabalıklaşıyorsa da, Bavyera'daki en önemli siyasî hareket olmaktan uzaktı. Bavyera devleti dışındaysa hiç tanınmıyordu. Bu kadar küçük bir parti cumhuriyeti nasıl yıkabilirdi? Fakat Hitler, bu güçlüklerden yılmadı, bu amaca varmasını sağlıyacak vasıtaları araştırdı ve tutulacak yolun şu olduğuna karar verdi: Bavyera'daki bütün cumhuriyet aleyhtarı ve milliyetçi kuvvetleri kendi yönetiminde birleştirmek. O vakit, hükümetin, silâhlı teşekküllerin, Reischwehr'in desteğiyle, tıpkı Mussolini'nin bir yıl önce Roma üzerine yürüdüğü gibi, o da Berlin'e yürüyecek ve Weimar Cumhuriyetini devirecekti. Açıkça anlaşılıyordu ki, İtalyan diktatörünün kolay başarısı Hitler'i etkilemişti. Fransa'nın Ruhr'u işgal etmesi, her ne kadar Almanlarda geleneksel düşmana karşı olan kini alevlendirmiş, böylelikle milliyetçi bir cereyanın doğmasını sağlamışsa da, onların Fransa'ya kafa tutmağa karar veren Berlin'deki cumhuriyetçi hükümetin çevresinde toplanmasına yol açtığı için Hitler'in tasarısına güçlükler de çıkarmıştı. Hitler, halkın cumhuriyet hükümeti çevresinde birleşmesini hiç istemiyordu, amacı cumhuriyeti yıkmaktı; Fransa'ya gelince, Almanya hele bir kere milliyetçi ihtilâlini yapsın ve bir diktatörlük rejimi kursun o vakit onun hesabı görülürdü. Bundan dolayıdır ki Hitler, kamu oyundaki güçlü cereyana aykırı bir tutum takınmağa cesaret etti ve şöyle dedi: «Hayır, «Kahrolsun Fransa!» diye bağırmıyalım, fakat «Kahrolsun vatan hainleri!» diye bağıralım, «Kahrolsun Kasım ayı suçluları!» diye bağıralım. Parolamız bu olmalıdır.»

Hitler, 1923 yılının ilk ayları içinde bu parolaları uygulamak için durmadan çalıştı. 2 Eylül 1923 te, Almanya'nın 1870 de Fransa'ya karşı kazandığı Sedan zaferinin yıldönümünü kutlamak için Nüremberg'te yapılan büyük bir toplantıda Hitler, Berlin'deki cumhuriyetçi hükümet aleyhindeki konuşmasıyla alkış topladı. Güney Almanya'daki faşist teşekküllerin bir çoğu bu toplantıda temsil edildiler.

Hitler bu toplantıda şeref tribününde General Ludendorff'un yanında yer aldı. General Ludendorff, sağcıların yönelttiği karşı ihtilâl kampanyasını desteklemeğe devam ediyordu. Ludendorff'un adı, ordudaki ve bütün Almanya'daki muhafazakârlar arasındaki ünü, Bavyera dışında tanınmış bir siyasetçi değerli bir destekti. Bundan dolayı Hitler, tasarıları arasında Ludendorff'a da yer ayırdı.

1923 Sonbaharı, Alman Cumhuriyeti için de Bavyera devleti için de buhranlı oldu. Başbakan Gustav Stresemann, Ruhr'da pasif mukavemetin sona erdiğini ve Almanya'nın savaş tazminatının ödenmesine devam edileceğini bildirmişti. Hükümetin bu kararı Alman nasyonalistlerinde kızgınlık uyandırdı; güçleri artan komünistler de cumhuriyete karşı hücuma geçmekte bunlarla birleştiler. Böylelikle Stresemann, aşırı sağdan olduğu kadar aşırı soldan da tam bir isyanla karşı karşıya kaldı.

Bavyera'da şimdi bir «triumvirat»nın diktatörlük rejimi hüküm sürüyordu. Bu triumvirat şunlardan meydana gelmekteydi: Devlet Komiseri Kahr, bölgedeki Reischwehr komutanı General Otto von Lossow, Polis şefi Albay Hans von Seisser.

Hitler, bir hükümet darbesi yapmak için gerekli vasıtalara sahip değildi; Bavyera devletinin, ordusunun ve polisinin desteğine muhtaçtı. Bunda ndolayı Karh, Lossow ve Seisser üçlüsünü öyle bir duruma sokmak gerekiyordu ki, geri dönmek imkânları kalmaksızın onunla birlikte harekete geçsinler. Böylece, triumvirat'yı hükmü altına almağa ve onların iktidarını kendi hesabına kullanmağa karar verdi.

Hükümet darbesi

Tam bu sıralarda ortaya bir fırsat çıktı: Gazeteler bazı ticarî teşekküllerin isteği üzerine Kahr'ın, Münich'in güneydoğu mahallerinden birinde bulunan büyük bir birahane olan «Buergerbraekeller» de bir konuşma yapacağını haber veriyorlardı. 8 Kasım akşamı yapılacak bu toplantıda Kahr, hükümet programını açıklıyacaktı. General von Lossow, Albay von Seisser ve diğer ileri gelen kimseler de toplantıda hazır bulunacaklardı.

8 Kasım 1923 akşamı, saat dokuza çeyrek kala Münich'in ünlü birahanesindeki durum şuydu: Devlet Komiseri Kahr, birahanenin geniş salonunda masalara kümelenmiş ve büyük bardaklardan biralarını yudumlayan üç bine yakın Münich'li iş adamına hitaben yarım saatten beri konuşuyordu. S.A. lar (Hücum Kıtaları) birahaneyi kuşattılar ve Hitler büyük salona daldı. Adamları antreye bir mitralyöz yerleştirirlerken Hitler bir masanın üstüne sıçradı ve salondakilerin dikkatini çekmek için havaya bir el ateş etti. Kahr konuşmasını kesti, salonda bulunanlar gürültünün nereden geldiğini anlamak üzere başlarını çevirdiler. Hitler, yanında Hess ve muhafızı eski kasap — güreşçi Ulrich Graf olduğu halde itişe kakışa kürsüye kadar ilerledi. Bir polis komiseri Hitler'in yolunu kesmeğe kalkıştı, fakat Hitler tabancasını onun üzerine çevirerek yoluna devam etti. Kahr yüzü bembeyaz kesilmiş ve şaşırmış bir durumdaydı, birkaç adım geriledi, Hitler kürsüde onun yerini aldı ve bağıra bağıra şunları söyledi:

«Millî ihtilâl başladı. Bu bina, tepeden tırnağa kadar silâhlı 600 kişi tarafından işgal edilmiştir. Hiç kimse salondan çıkamaz. Sükûnet tamamiyle muhafaza edilmediği takdirde buraya bir mitralyöz getirteceğim. Reich'ın ve Bavyera'nın hükümetleri devrilmiştir. Geçici bir millî hükümet kurulmuştur. Reischwehr'in ve polisin kışlaları da işgal edilmiştir. Ordu ve polis, svastikalı bayrağın altında şehre doğru yürümektedir.»

Bu son cümleler uydurmaydı, salondakileri etkilemek için atılan palavralardı; fakat o genel kargaşalık içinde hiçbir şey kesin değildi. Gerçek olanlar Hitler'in sıktığı tabanca ile tüfekli, mitralyözlü S.A. lardı, Hitler; Kahr, Lossow ve Seisser'den kendisiyle birlikte yandaki küçük salona gelmelerini istedi. S. A. ların itip kaktığı Bavyeralı en yüksek memur, böylece salondakilerin şaşkın bakışları altında Hitler'in emrine uydular.

Salondakilere gelince, bunların memnun kaldıkları söylenemezdi. Tüccar ve iş adamlarının çoğu, Hitler'i bir «zıpçıktı» olarak saymağa devam ediyorlardı. İçlerinden biri polislere şöyle bağırdı: «1918 gibi korkak olmayınız. Haydi ateş ediniz!» Fakat şeflerinin kuzu kuzu davrandığını ve S.A. ların salonu doldurduğunu gören polisler kıpırdamadılar. Hitler, Emniyet Müdürlüğündeki bir Nazi yardakçısının, Wilhelm Frick'in yardımını sağlamıştı. Frick birahanedeki meslektaşlarına telefon ederek, sadece olup bitenleri kaydetmelerini, hiçbir şeye karışmalarını söylemişti. Fakat salondaki halk o kadar şiddetle homurdanmağa başladı ki, Goering bunları yatıştırmak için kürsüye çıktı ve dedi ki: «Korkacak hiçbir şey yok. Niyetimiz son derece halisanedir. Hem niye şikâyet edecekmişsiniz. Biranızı için!» Goering ayrıca, yandaki salonda bir hükümetin kurulmakta olduğunu söyledi.

Gerçekten de, yandaki odada bir hükümet kurulmaktaydı; tabiî Hitler'in tabancasının bölgesinde. Hitler, yandaki salona esirlerini toplar toplamaz şu ihtarda bulundu: «Hiç kimse benim iznim olmadan bu odadan sağ çıkamaz». Sonra onlara, her birinin Bavyera'ya da Reich hükümetinde belli başlı görevlere getirileceklerini bildirdi ve hükümeti Ludendorff'la kuracağını söyledi. Hitler, akşama doğru bir arkadaşını Ludwigshöhe'ye göndermişti; görevi, Nazilerin teşebbüsünden hiçbir haberi olmıyan ünlü generali birahaneye getirmekti.

Hitler'in üç esiri, bu teklife cevap vermediler. ise nutuk çekmeğe devam ediyor, ihtilâli ve yeni hükümetleri ilân etmek, kendilerine verilen görevleri almak için harekete katılmak zorunda ildukların söylüyor, aksi takdirde «kimsenin yaşamak hakkı olmıyacağını» bildiriyordu. Hitler'e göre, Kahr Bavyera naibi olacaktı; Lossow Savunma Bakanlığına getirilecek, Seisser de Reich'ın Polis Bakanlığı'na geçecekti. Fakat üç adamdan hiçbiri bu tekliflere kapılmadılar, hiçbiri Hitler'e cevap vermediler. Bu üç esirin uzayıp giden sessizlikleri Hitler'i sinirlendiriyordu, dedi ki: «Tabancamda dört kurşun var! Üçü, beni yalnız bıraktıkları takdirde çalışma arkadaşlarım, biri de kendim için». Sonra tabancanın namlusunu alnına dayıyarak ekledi: «Yarın akşam üzerine kadar muzaffer olamazsam, ölü bir insan olacağım!»

Kahr, öyle pek ahım şahım bir kişi değildi ama, korkak da sayılmazdı. Dedi ki: «Bay Hitler, beni öldürtebilirsiniz ya da kendi elinizle öldürebilirsiniz. Öleyim ya da ölmiyeyim, bunun önemi yok.»

Seisser de, polise karşı harekete geçtiği için Hitler'i kendisine verdiği sözü çiğnemekle suç-

Galile'nin Yaşayışı

Teoman Aktürel

«Bin altıyüz on yılında, Padua'da
Bilim alevi parladı küçük bir odada;
Şunu söyledi Galilei Galileo:
Güneş duruyor olduğu yerde
Dünya dönüyor çevresinde !»

Bertolt Brecht «Galile'nin Yaşamı» adlı oyununu 1937—39 yıllarında yaz[illegible] koyulmuş sürgün yılların[illegible] Charles Laughton ile ameri[illegible] üstünde çalıştığı günler[illegible] bombası atılmış. 1956 [illegible]'una, ölünceye değin o[illegible] değişiklikler yapıp dur[illegible].

[illegible] Galile'nin Yaşamı'nda [illegible] düzeninin değerle[illegible] karşı kuşku, şüphe üstüne [illegible] yeni çağın aktöre anla[illegible] sürmüştür.

[illegible] en önemli yanı: [illegible] bulduğumuz [illegible] olmasıdır.

[illegible] boş vakti, bilim ça[illegible] için gereken zamanı [illegible], para-düzenine bağlı[illegible]. Galile'nin içinde bulunduğu [illegible] budur. Venedik Cum[illegible]'nde bilginlere iyi dav[illegible], ama iyi para verilmi[illegible]. Floransa'da bilginler rahat [illegible], onlara iyi olanaklar [illegible] çalışma[illegible] yasaklarına karışıyor. Bilginler kısıtlanıyor. İşte bu [illegible] birini seçerken yanıl[illegible] Galile. Aristoteles'e [illegible], ama Floransa Dükü'[illegible].

[illegible] doğması Galile'ye [illegible] bunu biliyor. Oyunun [illegible] bölümünde: «Papa, [illegible], prensler, bilginler, [illegible], tecimenler, balıkçılar, öğrenciler bu cam yuvarlağın içinde kımıldamadan durduklarına inanıyorlardı. Oysa, Andréa, biz bugün bu cam yuvarlaktan çıkacağız. Geçti eski zamanlar, yeni bir çağ başlıyor şimdi...» diyor.

Galile yeni çağ uğrunda herşeyini feda etmesi, kendi onurunu ailesini, özgürlüğünü feda etmesi gerektiğini biliyor: «İstiridyenin nasıl inci yaptığını bilir misiniz? Yaşamını tehlikeye koymak pahasına dayanılmaz, yabancı bir nesneye, örneğin bir kum tanesini içine alır. Öyle ki, bu işlem her seferinde kendisinin ölümüyle sonuçlanabilir Bana ne inciden, ben istiridyeden yanayım.»

Ne kahraman oluyor Galile, ne de kurban! 22 Haziran 1633 de, «dünyanın döndüğünü» yadsıdığı gün, artık susmak, gerçeği söyliyememek zorunda kaldığı gün, öğrencisi Andréa'nın: «Kahramanları olmıyan ülke ne mutsuz!» diye bağırdığında, şöyle karşılık veriyor Galile: «Kahramanlar gereksiyen ülke ne mutsuz!» Bilinçlidir, tutarlıdır Galile bu sözleri söylerken; bir anlamda da örnek kişidir. Ama onun dramı aşıyor kendisini: dünya nimetlerini çok sevdiği için, kahramanlık anlayışına, boş, kof, yanlış kahramanlık anlayışına ihanet ettiği için değil, nesnel olarak bilime ihanet ettiği için suçludur Galile.

Galile'nin suçu, cinayeti yeni bilimin «ilk günâhı» sayılabilir, diyor Brecht. Galile savaşma'dan, kavgadan yıldığı, vazgeçtiği için suçludur. «Evren Düzeni üstüne bir kitap yazdım ben, bunu iyi ya da kötü yolda kullanmaları ilgilendirmez beni» dediği için suçludur. Nitekim bir bilim-eri olarak kendisini eleştirirken bu suçunu açığa vurmaktan kaçınmamıştır Galile: «Sevgili Sarti, siz de kendinizi bilime adadınız... Nelere ilgilenir bilim? Şu durumumda bile, birkaç öğüt verebilirim size.

Boş vakitlerimde durumumu gözden geçirdim, uzun uzun düşündüm: kendimi artık bilim adamları arasında saymıyorum; ama benim için bilim dünyası nasıl bir yargıya varacak acaba? diyorum kendi kendime. Bir yün tüccarı bile ucuz alıp pahalı satmaktan başka, yün ticaretinin aksamadan sürmesini ister. Bana öyle geliyor ki, bilim yürekli kişilere vergi. Bilgiyle görülen işler kuşku ile, şüphe ile sağlanıyor. Herkese herşey için bilgi verilirken, herkes de kuşkulu kılınıyor. Oysa halkımızın çoğunluğunu prensler, çiftlik ağaları, papazlar tatlı inancla, alışılagelmiş sözlerle avutuyorlar: kendi düzenbazlıkları ortaya çıkmasın, diye. Dağlar kadar eskidir çoğunluğun yoksul olduğu, yoksulluğun da dağlar kadar sarp olduğu; bu yoksulluğu alt edilemeyeceği anlatılır yoksullara. Kuşkuyu, şüpheyi yeni bir sanat kolu gibi uzatınca önlerine, hoşuna gitti çoğunun. Teleskopu kapan düşmanının üstüne dikti gözünü. Kendilerine güvenen bu güçlü adamlar, bugüne değin bilimden yararlanmışlarken, birden bilimin soğuk elini duydular gırtlaklarında: bilim yoluyla bin yıllık yoksulluğun uydurma olduğu ortaya çıkınca, kurtulma çarelerinin de bulunacağını, kendilerinin de yok olabileceğini anladılar Gözümü korkuttular, gönlümü almağa başladılar; zayıf yaratıklar için karşı konulması zor şeylerdi bunlar. Çoğunluktan yüz çevirip, gene de sürdürebilir miyiz uğraşımızı? Gökyüzündeki devinimler belirli artık, ama ülkeleri yönetenlerin davranışları anlaşılır gibi değil daha Gök savaşımız kuşku sayesinde kazanıldı: inandığı için süt savaşında yenilecektir Romalı ev-kadını. İşte Sarti, bilim bu iki savaşla uğraşmak zorundadır. Bir insanlık ki, kof sözlere bağlı, boş inançlar içinde, gücünden habersiz olduğu için güçlenemezse, nasıl olur da doğa'nın (tabiatın) gizli güçlerini çözebilir? Ne için çabalıyorsunuz siz? Bence bilimin tek amacı: insanları ayakta tutabilmeği kolaylaştırmak olmalı. Bilim-erleri zorbaların elinde inler, bilimi yalnız bilim için yapmağa kalkışırlarsa, kötürüm, sakat bir bilim çıkar ortaya, yeni makinelerimiz de yalnız acı çektirmeğe yarar. Zamanla bulunması gereken bir sürü yeni şey bulabilirsiniz, ama ilerleme sayılmaz bu, insanlıktan ayrılma, kopma sayılır. Günün birinde aranızda öyle bir uçurum açılır ki, yeni çığlıklarınıza alacağınız karşılık: dünyanın bir ağızdan inlemesi olabilir. Ben bilim yaparken bir fırsat geçmişti elime, benim zamanımda Astronomi (Gökbilimi) sokağa çıkma yolunu bulmuştu hiç değilse. Bu olağan - üstü durum ile direnilseydi büyük sarsıntılar olabilir. Ben direnseydim doğa - bilimciler hekimlerin Hypokrat yeminine benzer birşey, bir dilek bulurlar, bilimi yalnız insanlığın iyiliği uğrunda kullanacağız, diyebilirlerdi belki. Ama bugün, elimizde avucumuzda: para için herşeyi yapabilen açık-göz bir kuşak (nesil) Şu inanca vardım ben: ben hiçbir zaman gerçek tehlikeyle karşı karşıya gelmemişim. Birkaç yıl, baştakiler kadar güçlüydüm Bilgimi baştakilere sundum: kullansınlar da nasıl kullanırlarsa kullansınlar, isterlerse kötüye kullansınlar, diye...

Ben işime, uğraşıma ihanet ettim. Benim yaptığımı kim yaparsa yapsın, bilim katından yeri yoktur artık!»

Gözleri görmiyen «İnquisition» un tutuklusu, kızının ve başkalarının gözetlediği yaşlı Galile'nin son kaygısı: yazdığı son kitabı öğrencisi Andréa'ya verebilmek, kitabın İtalya sınırını aşmasını sağlayabilmektir.

Galile bir «cinayet» işlemiştir ama, suç onda değildir, denebilir. Brecht'in oyununun yeniliği de buradadır: seyirci yargılamak için değil, yalnızca yargılamak için değil; anlamak için, psikolojik ya da ahlâk ölçülerine göre anlamak için değil, yaşadığı dünya içinde, dünya ile, tarih ve politika bakımından Galile'yi anlamağa çağırılıyor.

Galile'nin güç durumu, zayıflığı toplum yapısına sıkı sıkıya bağlıdır. Bir başına savaşan insanın dünyayı değiştiremiyeceğini, insanların dünyayı, koşulları değiştirebilmek için topluca, birlikte davranmaları gerektiğini savunuyor Brecht.

Brecht Galile'nin Yaşamı'nı şu iki dörtlükle bitiriyor:

Ey kamu! düşün sonunu...
Büyük Kitap yazgısını izliyor.
Ama unutmayın şunu:
Bilim seni beni çoktan aştı.

Bilim ışığını ellerinde tutanlar
Parlatın, iyiye kullanın onu;
Düşürmeyir elinizden sakın
Yoksa hepimizin sonu yakın.

[illegible] Fakat vatanın selâ[illegible] bu lâzımdı.»

[illegible] von Lissow ise hiç [illegible]yordu. Fakat Kahr, [illegible] birşeyler fısıldamağa [illegible] Hitler hemen bağırdı: [illegible] Benden izin almadan kimse [illegible]»

Ludendorff sahnede

B[illegible] birlikte Hitler'in [illegible]maları hiçbir sonuç [illegible]yordu. Bavyera'da [illegible] elde bulunduran üç adam[illegible] hiçbiri, tabanca tehdidi altın[illegible] kendisine katılmağa yanaş[illegible]; hükümet darbesi, ön[illegible]ladığı yolda gelişmiyor[illegible] Hitler, birdenbire yeni bir [illegible] kişiyle büyük salona geç[illegible] çıktı ve önündeki ka[illegible] yandaki salonda trium[illegible] üç üyesiyle birlikte yeni [illegible] kurmak konusunda [illegible] varıldığını bildirdi.

[illegible]'in kuyrukla yalan uy[illegible] akışını değiştir[illegible] ne de sondu. Salonu[illegible] dinleyiciler, Kahr, Ge[illegible] Lossow ve Seisser'in [illegible] tutumları he[illegible] salonda alkış koptu, [illegible] yandaki küçük salonda [illegible] üç adamı etkiledi. [illegible] Scheubner—Rich[illegible] şapkasından tavşan [illegible] bir sihirbaz gibi, General [illegible] katarak salona getirmişti. Ludendorff, Hitler'in kendisine haber vermeksizin oynadığı oyuna kızmıştı. Yandaki salonda, Almanya'nın diktatörünün kendisi değil de bu eski onbaşının olacağını öğrendiği vakit kızgınlığı o kadar fazlalıştı ki, artık Hitler'e «katıldıklarını» onun di. Ama Hitler buna aldırmıyordu. Ludendorff'un, büyük adını bu kadar serüvenci bir teebbüsün emrine vermesi, böylelikle ne tehditlere ne de taltiflere boyun eğmeyen triumvirat'nın işbirliğini sağlaması Hitler'e yetecekti. Ludendorff da bunu yaptı. General Ludendorff, Kahr, Lossiw ve Seisser'e artık büyük bir millî dâvanın söz konusu olduğunu söyledi ve bu dâvaya yardım etmeleri tavsiyesinde bulundu. General Ludendorff'un Hitler'e gösterdiği yakınlığın etkisi altında kalan üç adam, nihayet teklifi kabul eder göründüler.

Ludendorff'un beklenmedik gelişi Hitler'i kurtarmıştı. Ludendorff ile üç adamı peşine takarak onları kürsüye götürdü; hepsi birkaç söz söylediler. Birbirlerine ve yeni rejime sadık kalacaklarına and içtiler. Dinleyiciler ise, artık sevinçten tepiniyor, iskemle ve masaların üstüne çıkıyorlardı. Hitler son derece memnundu.

landırdı. Hitler, Seisser'e hak verdi ve dedi ki: «Doğru öyle oldu.

Gelecek sayıda
BOŞA ÇIKAN HÜKÜMET DARBESİ

BİR FİLM HALKI ZEHİRLİYOR!

Sansür nerede?

Şaşkınlığım hâlâ geçmedi. Sansür, böyle bir filmin oynatılmasına nasıl izin verebilir? Bu, «Yılanların öcü» nden de tehlikeli. Seyrederken titreyip durmuştum, şimdi bile titriyorum. Hani sansür? Sansür nerede? Uyuyor mu? «Şahane Goller» adlı filmi görmedi mi? Gördüyse nasıl izin verdi?

Bir kere, film dünya haritasının gösterilmesiyle başlıyor. 1958 Futbol Dünya Şampiyonası'na katılan ulusların yerleri belirtilecek. Ama asıl amaç ortada: Meksika'nın yeri gösterilirken, Meksika Körfezi gözler önüne serilecek! Meksika Körfezi'nin ise bir orak, evet evet, bir orak biçiminde olduğunu bilmeyen var mı? Nerede sansür?

Hadi sansür bunun farkına varmadı diyelim, ya şuna ne buyurulur: Gal'in Macaristan'ı 2—1 yenerek kupadan elediği maçta takımın galibiyet golünü «sol» açık atıyor. Hele Rusya'nın İngiltere'yi 1—0 yendiği maçta tek golü atan kim? «Sol» açık! Komünizm propagandası da davulla zurnayla yapılmaz ya efendim! Hani sansür ?

Üstelik İngiltere — Brezilya maçında İngiliz sağ kanadının başarı gösteremediği belirtiliyor! Bu kadarına da pes artık! Nerede sansür?

Macaristan — Meksika maçı, İsveç'in 21 bin kişilik bir şehrinde oynanıyor. Şehrin stadı da tam 21 bin kişi alıyormuş, spiker öyle diyor. Yani herkese yer var! Siz bunda bir eşitlik kokusu sezmiyor musunuz? Hani sansür?

Bu örnekleri verirken içim titriyor, kalbim kan ağlıyor. Ama sansürümüzün ne derin bir «gaflet» içinde olduğunu belirtmeliyim. Biz vergilerimizi, sansür böyle tehlikeli filmlere göz yumsun, vatandaşlar zehirlensin diye mi veriyoruz? Örneklere devam ediyorum:

Stadlardan birine yağmur yağmış. Maç yapılacak. Görevliler sahayı süngerlerle kurutuyorlar. Tam burada spikerin sesi: «Lütfen dikkat! Bir saha nasıl kurutuyor». Burada, Mithatpaşa stadımıza, İstanbul'umuza, milletimize atılan taşı sansür üyeleri nasıl olmuş da görmemişlerdir? Yine İsveç'de Futbol Federasyonu'nun geceli-gündüzlü çalıştığı açıklanıyor. Bu, halkı kendi federasyonumuza karşı kışkırtmak değil de nedir? Ortada bir tahrik yok mudur? Nerede sansur?

Filmde İsveç'li futbolcu Hamrin'in başarısı övülüyor, attığı goller gösteriliyor. O Hamrin ki, şimdi takım arkadaşı olan Can Bartu'ya «teneke» demişti! Bizim kahraman, eşsiz, Türk Bartu'muza! Bu övgünün altındaki sinsi anlamı görmüyor da neyi görüyor sansür?

Üstelik, evet üstelik, filmde itfaiyecilerin arabalarıyla filmcilere yardım ettiği gösteriliyor. Halkı zehirleyen o komünistlere İsveç'de de olsa resmî bir teşekkül nasıl yardım edebilir? Hani sansür?

Ya bir «ahlâksızlık şaheseri» olan o sahne? Maç seyircileri arasında oturan bir kadının, sevdiği erkeğe sokulması? Elini yanağına götürmesi? İnsanın «geceleri uykusunu kaçıran rüyalarına giren» o sahne niçin kesilmedi? Nerede sansür?

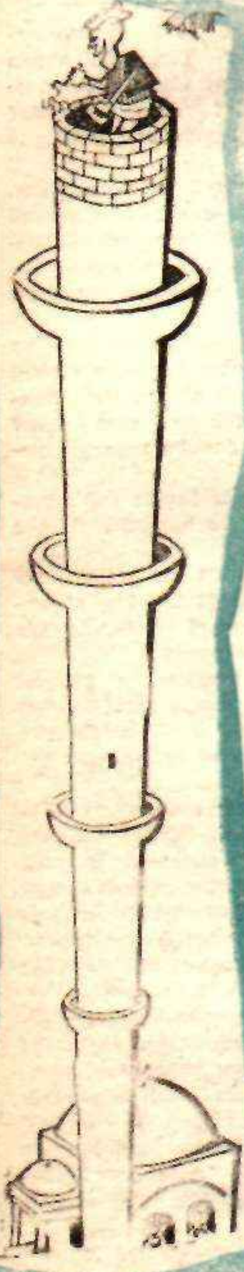
Görüldüğü gibi filmde komünizm propagandası var tahrik var ahlâksızlık var. Ama ne yok biliyor musunuz? Amerika'nın yaptığı kazandığı maçlar yok! Amerika finallere katılamamış ne çıkar bundan efendim? İnsan iyi niyetli olsa bir yolunu bulup elbet koyar. Bir de, üstüne üstlük, Brezilya'nın şampiyon olması, yani siyah ırkın zaferi gösteriliyor!

Hadi bunlara Amerikan Haberler Merkezi izin verdi diyelim, ama sansür nasıl uyudu? Nerede sansür?..

Ülkü TAMER

TÜRK KARİKATÜRİSTLERİ 1962

ali ulvi

Bizde feza çalışmaları

ali ulvi

TUN-

ZEKİ

FE.

ÇEKTİKLERİMİZ

Sade yalçın

LİBERALİZM

— Bir Sana

— Bir Ona !

METİN GÖKÇE

mim uykusuz

MİSTİK

